Thos Leigh

Animadversiones JOAN. PISCATORIS ARG. IN DIALECTICAM P. RAMI:

Exemplis Sacr. literarum passim illustratæ.

EDITIO SECUNDA:

Nonnullis locis correcta, compluribus locupletata.

Epistolæ duæ de his in P. Rami Dialecticam animadversionibus: altera Gulielmi Tempelli, altera Joan. Piscatoris, separatim excusæ extant.

LONDINI,

Excudebat H. Middletonus,

pro Ioh. Harrisono & Geor. Bishop.

M. D. LXXXIII.

ΕΙΣ ΠΕΤΡΟΝ ΤΟΝ ΟΖΟΝ

Ἰωάννου τοῦ Ἀλιέος τετράστιχον.

Πέτρος ἔης, ὅτι πολλὰ διωχθεὶς, καρτερὸς ἔτλης·
Ὄζος ἔης, σοφίης ἄνθεα καλὰ φέρων·
Οὐ μόνον ἄνθεα καλ', ἀτὰρ αὖ γλυκεροὺς ἔτι καρπούς·
Καρποὺς σακχάρεος καὶ μέλιτος γλυκίους.

CLARISS. VIRI JOAN. STURMII DE PETRO RAMO JUDICIUM.

Epis: Henr. rum.

E P. Ramo si petis, ut petis quid sentiam: Virum bonum illum esse judico: & hominem bene literatū, & judicio expolito præditum: qui hac vita, ut vocant, Scholastica, & illius stipēdio contentus, ampliores opes aut honores nō requirit. Nam quod alios offendit, me non lędit: quoties liberiùs judicat de Aristotelicis pręceptis, alium in iis ordinē & viā requirēs: quædam etiā desiderans quæ deesse videntur. Fecit idem Aristoteles iis qui ante ipsum scripserunt: Dialecticis, Rhetoricis, Philosophicis scriptoribus. Et scholæ ipsæ in Academiis, quas defendunt reprehensores Rami: & ordinē immutarunt Aristotelicum, & multa prætererierunt, multaq; de suo addiderunt: & Rudolphus Agricula istud jus sibi etiā arrogavit: & non idē quod Aristoteles, sentit & tradit de locis inveniendi. Ipsi etiam Mathematici, quorū certę sunt semitæ: tamen non iisdē insistunt omnes, quibus Euclides & Ptolemęus, vestigiis. Ego ęquitatem & humanitatem in nostris judiciis quæ de aliis facimus, desidero. Si idem semper sentiendum & loquendum sit: nihil novi invenire libeat.

IOAN. PISCATORIS AD OPT. INDOLIS MAGNAEQUE SPEI ADOLESCENTEM PAUL. OLEVIANUM GASPARIS F. præfatio.

LERIQUE *adhuc philoſophiæ ſtudioſi (chariſſime Paule) præclara quadam opinione ac præjudicio, ſicut de reliquis Ariſtotelis libris, ita inprimis de Organo ejus Logico imbuti: ægré ferunt, Petrum Ramum ſuis animadverſionibus jampridem illud reprehendere auſum, á plurimis quibus refertum eſt erroribus & nugis & tricis ipſum repurgaſſe. Contrá non deſunt etiam qui nimio nova P. Rami Dialectica amore abrepti, plus quám par eſt, illi tribuant, nimiumq; ſecuré in ipſa acquieſcant. Utrique reprehenſione digni ſunt. nam philoſophiæ ſtudioſum neque ita ignavum eſſe oportet, ut ad judicandum aliorum inventa ſui vires ingenii non adhibeat: neque ita ſervili ingenio eſſe convenit, ut in ullius magiſtri, ſive veteris ſive novi, verba juret: quin potiús libertatem judicandi, cum ſingulari veritatis ſtudio conjunctam, retinere atque uſurpare omnes debent. Ac ut de meipſo nonnihil dicam: non quidem ulla jactantia, ſed ſimpliciter veritatis atteſtandæ gratia: equidem á puero in præceptis Ariſtotelicis Sturmianarum partitionum enutritus,*

enutritus, ipsum postea Aristotelis Organum, primúm in patria, tum á M. Melchiore Speccero Theologo, tum á Leonhardo Hertelio, utroque sané docto viro: deinde veró Tubingæ á clariss. philosopho Jacobo Schegkio per quinquennium, maxima sui parte explicari audivi: privatim quoq; tum illa quæ audiveram, tum reliqua quorum explicationem ex ullo præceptore audire non contigerat (ea autem sunt Topica) adhibitis Schegkii commentariis, partim in lucem editis, in sextum scilicet & septimũ librum, partim privatim ex dictantis ore conscriptis, in quinq; priores, meditatus sum: atque ita totam meam adolescentiam, florentissimam nimirum ætatis partem & ad discendum accommodatissimam, post studium sacrarum literarum in Logicis Aristotelis potissimúm consumpsi. Et sané neque temporis in istud studium impensi, neque laboris adhibiti me unquam pœnituit. Veruntamen per id tempus in tanta veritatis luce versatus nõ sum, quã tam postea ex lectione ac meditatione Dialectices P. Rami, per gratiam Dei sum adeptus. quorsum enim attinet, vel odii declinandi, vel modestiæ nescio cujus præposteræ affectandæ studio, ingrato silentio tegere atq; supprimere beneficium Dei? Primúm igitur quum mihi Tubinga Argentinam reverso, amicus quidam Dialecticam P. Rami legendam dedisset: perlegi illam unà cũ Audomari Talæi prælectionibus: & quanquam non omnino sine sinistro præjudicio, quo Tubingæ

imbutus fueram, ac proinde adhibita singulari cautione, ista perlegissem: tamen ex illa lectione jam tum clarior veritatis lux affulgere mihi cœpit. Contemsi tamen illam, aut certé non satis colui: abreptus illo præjudicio: itaque semel legisse contentus, plus temporis in disputationibus illis cognoscendis tunc non posui. Postea veró quum Heidelbergæ in Pædagogio oratio quædam Ciceronis explicanda mihi esset: egoque in illa explicatione usitatum scholarum morem quem á præceptoribus meis didiceram, sequi cœpissem: ibi tunc pater tuus, quum ut meus magistratus, docentem me audivisset: postea domi suæ meam docendi rationem improbare, meq; ad analysin Rameã cohortari. Ejus igitur hortatu impulsus, ego Dialecticam Rami relegere, diligentiusq; quám antea meditari: deniq; in resolvenda tum illa oratione, tum etiam Ciceronis Officiis, ad usum adhibere cœpi; ac tum primúm nativos & maturos studii mei Logici fructus percipere mihi visus sum. Quumq; Dialectica Philippi, quã discipulis meis explicabam, indies minús mihi satisfaceret; pleraq; præsertim in libro ultimo qui de Locis argumentorum est, emendare melioraque efficere studui. Quum veró de istiusmodi emendationis partim tædio partim invidia apud patrem tuum quererer: is hac molestia & me & discipulos meos sublevaturus, adhibita mea opera Dialecticam Rami, ubi opus videretur, reformare, melioremque aut certé utiliorem nostrisq; scholis ac-

com-

commodatiorem efficere conatus est. Quanquam non nisi priorem artis partem quæ de Inventione seu locis argumentorum est, reformandam suscepeperamus: quód ea potissimúm in Philippo emendationem desiderare, cætera veró partim tolerabilia, partim etiam laudabilia utiliaque viderentur. Et sané ille noster labor non parum postea me adjuvit, quum Sigenæ juniores Comites Nassovii, cæterique illis adjuncti, in Dialecticis instituendi mihi essent. Verumenimvero posteaquam illis in Geldriam cum patre profectis, scholaq; ad quam Sigenæ instituendam vocatus fueram, consilio in aliud tempus rejecto, huc Neostadium me contulissem: existimavi me operæpretium facturum, si quæ jam anté per biennium & eo amplius in tota Rami Dialectica mihi minús satisfacere animadverteram, literis mandarem: illasq; meas animadversiones, non quidem in nonum annum, ut ille poëtis imperat: sed tamen ad aliquod tempus quod editioni tempestivum videretur, pressas: aliquando in lucem emitterem, & cum philosophiæ studiosis communicarem. Hasce igitur animadversiones, jam ante annum á me conscriptas, divulgare visum est hoc tempore, meis quidem rationibus non satis (ut arbitror) tempestivo: sed non privatorum commodorum, verúm commodi publici rationem habendam duxi. Spero enim, hæc qualiacunque studiosis philosophiæ qui candorem ad legendum attulerint, non nihil profutura. Ad te autem mi Paule, nominatim

mittere volui: ut aliquas patri tuo gratias, tum pro alijs ipsius in me beneficiis, tum pro communicata in hoc studii genere opera atque etiam ope (non pauca enim exempla ex ipsius volumine quodam Dialectico excerpsimus) referrem: tibiq; tanquam legitimo hæredi, hanc patrimonii tui particulam, á patre tuo acceptam, restituerem. Etsi enim fortasse meis animadversionibus non admodum eges: quum domesticum præceptorem habeas patrem, in hujus artis usu jam diu multumque versatum, & singulari ad pueros instituendos dexteritate præditum: tamen quum ut in proverbio est, oculi plus videant quám oculus: velim, te meum oculum ad oculum patris tui: hoc est, meæ mentis judicium ad judicium illius adjungere: maximé quum illa minimum discrepare, plurimumque inter se congruere atq; consentire putem. Deum patrem luminum oro, ut mentem tuam non solúm hac luce rationis, verúm inprimis luce illa divina sui spiritus quotidie magis magisq; illustret: ut aliquando lucem veritatis tum philosophicæ, tum Christianæ, iis qui in ignorantiæ errorumq; tenebris constituti fuerint, præferre, eosque ut utile Dei organon illustrare atq; erudire possis. Amen. Ex Neapoli Casimiriana, 4. Februar.

M. D. LXXX.

In

IN P. RAMI DIALECTICES LIBRUM PRIMUM, QUI EST DE INVENTIONE,

ANIMADVERSIONES JOAN. Piscatoris Argentinensis.

CAP. I. Quid Dialectica.

DIALECTICA, "est ars "bene disserendi: eodemque sensu Logica dicta est.

Dialectica] Vocabula hæc, διαλεκτικὴ & λογικὴ, sua natura adjectiva sunt, sed usurpantur substantivé: eó quód brevitatis studio substantivum omittitur: quod est δύναμις, vel ἐπιστήμη, vel τέχνη: ut plené dicatur δύναμις διαλεκτικὴ, id est, disserendi facultas: vel ἐπιστήμη διαλεκτικὴ, disserendi scientia: vel τέχνη διαλεκτικὴ, disserendi ars. Similiter δύναμις λογικὴ, rationis facultas, &c. Nam etsi inter tria illa vocabula quorum aliquod supplendum esse judicamus, nonnihil discriminis sit: nullum tamen eorum est, quod non sit ad naturam Dialecticæ declarandam accommodatum. Etenim δύναμις, id est facultas, meritó vocatur Dialectica: quoniam ipsius vi Dialecticus bene disserit de quæstione qualibet: sicut vi Rhetoricæ orator bene dicit de qualibet caussa. Unde & Aristoteles has duas artes Dialecticam inquam & Rhetoricam, δυνάμεις, id est facultates, esse ait; lib.1.Rhet.cap.4. Ἐπιστήμη veró, id est scientia, Dialectica vocari etiam potest, quatenus intelligitur Dialecticæ vocabulo ipsa de bene disserendo præceptio atq; institutio, seu bene disserendi doctrina: idque tum ratione

tione ſubjecti, tum ratione principiorum. Ratione ſubjecti: quia ſicut reliquæ ſcientiæ ſeu diſciplinæ, ut Mathematica, Phyſica, Ethica, circa certum genus rei extra intellectum poſitæ contemplatione ſua verſantur: ſic Dialectica ſeu bene diſſerendi doctrina occupatur in conſiderandis inſtrumentis docendi. quo reſpectu Ariſtoteles Dialecticam τρόπον ἐπιστήμης, id eſt modum ſcientiæ, appellaſſe videtur; Metaphyſ. α ἐλάττονι, circa finem: ubi ait, ἄτοπον ἅμα ζητεῖν ἐπιστήμην καὶ τρόπον ἐπιστήμης:
" hoc eſt, Abſurdum eſt ſimul quærere ſcientiam & mo-
" dum ſcientię. Primo autem artis Rhetoricæ, cap. 4. vocat ἀναλυτικὴν ἐπιστήμην, analyticam ſcientiam: ubi ait, ἡ ῥητορικὴ σύγκειται μὲν ἔκ τε τῆς ἀναλυτικῆς ἐπιστήμης,
" καὶ τῆς περὶ τὰ ἤθη πολιτικῆς. hoc eſt, Rhetorica conſtat
" é ſcientia analytica, & politica ea quę circa mores verſatur. Quam enim hîc ſcientiam, analyticæ ſcientiæ nomine intelligit: niſi eam ipſam quæ conſiderat περὶ τῶν ἐντέχνων πίστεων, de artificioſis probationibus? quam cōſiderationem in Rhetorica arte tradenda ab aliis ſuæ ætatis dicendi magiſtris neglectam fuiſſe, capite primo reprehendit. At hæc, inquam, ſcientia nihil aliud quàm Logica ſeu Dialectica eſt. Id quod ipſe Ariſtoteles capite primo aperté profitetur; ubi ita ſcribit:

ἐπεὶ δὲ φανερόν ἐστι, ὅτι ἡ μὲν ἔντεχνος μέθοδος, περὶ τὰς πίστεις ἐστίν· ἡ δὲ πίστις, ἀπόδειξίς τις (τότε γὰρ πιστεύομεν μάλιστα, ὅταν ἀποδεδεῖχθαι ὑπολάβωμεν) ἔστι δὲ ἀπόδειξις ῥητορικὴ, ἐνθύμημα. καὶ ἔστι τοῦτο, ὡς εἰπεῖν ἁπλῶς, κυριώτατον τῶν πίστεων· τὸ δὲ ἐνθύμημα, συλλογισμός τις· περὶ δὲ συλλογισμοῦ ὁμοίως, ἅπαντος, τῆς διαλεκτικῆς ἐστιν ἰδεῖν. ἢ αὐτῆς ὅλης, ἢ μέρους τινός· δῆλον, ὅτι ὁ μάλιστα τοῦτο δυνάμενος θεωρεῖν, ἐκ τίνων καὶ πῶς γίνεται ὁ συλλογισμὸς, οὗτος καὶ ἐνθυμηματικὸς ἂν εἴη μάλιστα· προσλαβὼν, περὶ ποῖά τε ἐστὶ τὰ ἐνθυμήματα, καὶ τίνας ἔχει διαφορὰς πρὸς τοὺς λογικοὺς συλλογισμούς. τό, τε γὰρ ἀληθὲς, καὶ τὸ ὅμοιον τῷ ἀληθεῖ, τῆς αὐτῆς ἐστι δυνάμεως ἰδεῖν. hoc eſt, Quum veró ma-

nife

nifeſtum ſit, artificioſam *de dicendo* inſtitutionem, circa probationes verſari: probatio autem, ſit demonſtratio quędam (tunc enim credimus maximé, quum rem demonſtratam eſſe putamus) demonſtratio auté rhetorica, enthymema ſit: & hoc, ut ſimpliciter dicam, inter probationes principatum obtineat: enthymema veró, ſit ſyllogiſmus quidã: de ſyllogiſmo veró pariter omni, Dialecticæ ſit conſiderare; aut ipſius totius, aut partis alicujus: liquet, qui hoc maximé poteſt comtemplari, é quibus & quomodo fiat ſyllogiſmus, hunc etiam enthymematum faciendorum facultate maximé inſtructum eſſe; ſi prçterea aſſumat, circa quales res verſentur enthymemata, & quibus rationibus differant á ſyllogiſmis logicis. nam & ipſum verum, & id quod ſimile vero eſt, conſiderare, ejuſdem facultatis eſt. Ecce, conſiderationem τῶν πίστεων, id eſt probationum, quam paulo anté tribuerat Rhetoricæ, hîc Dialecticæ vendicat. quare quum poſtea dicat, Rhetoricam ex analytica ſcientia conſtare: equidem non video, quid nam aliud eo nomine quám ipſam Dialecticam intelligi velit. Sed in eodem quarto capite Dialecticam rurſum ſcientiam nominat, nempe ἐπιστήμην τῶν λόγων, id eſt ſcientiam rationum: ubi ita ait: ὅσῳ δ' ἄν τις ἢ τὴν διαλεκτικὴν, ἢ ταύτην, μὴ καθάπερ ἂν δυνάμεις, ἀλλ' ἐπιστήμας, πειράσονται κατασκευάζειν: λήσεται τὴν φύσιν αὐτῶν ἀφανίσας, τῷ μεταβαίνειν ἐπισκευάζων εἰς ἐπιστήμας ὑποκειμένων τινῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μὴ μόνον λόγων. hoc eſt, Quoad aliquis vel Dialecticam, vel hanc (*id eſt Rhetoricam*) non tanquam facultates, ſed ſcientias, conabitur inſtituere: is non animadvertit, ſe naturam earum obſcurare, eó quód ſua inſtitutione tranſcendat in ſcientias ſubjectarum quarundam rerum, non autem ſolúm rationum. Quibus verbis etſi Ariſtoteles *ſcientiæ* nomen abrogare Dialecticæ videatur; tamen ei proprié acceptum relinquit: nec niſi per ſynecdochen generis uſurpatum adimit. Quippe ſcientiam in ſcientiam rerum & rationum

diſtin-

distinguit: & Dialecticam atque Rhetoricam scientias rationum esse cōcedit: non autem vult, eas tractari tanquam scientias rerum: quas quidem primò synecdochicé scientias appellans, facultatibus opposuit. Sic igitur apparet, vel Aristotele authore, Dialecticā ratione subjecti, nomen scientiæ mereri. Ratione veró principiorum Dialectica etiam ἐπιστήμης nomen meretur: quia bene differendi doctrina suis nititur principiis & tanquam fundamētis, in quibus ἐφίσταται, id est insistit, nec ulterius progreditur. Hæc enim hujus verbi origo videtur esse, ut acuté D. Scheccius observavit ac tradidit. Cujus quidē etymi veritatem confirmare videtur Germanorum verbum *verstehen*, id est intelligere: quod similiter á stando, id est *stehen*, originem traxit. Porró τέχνη, id est ars, jure appellatur Dialectica: quoniam Dialecticus illius vi τίκτει, id est parit artificiosum quoddam opus, videlicet rectam legitimamq; institutionem seu doctrinam. Et quanquam Aristoteles lib. 6. Ethic. ἐπιστήμην & τέχνην, id est scientiam & artem, diversos mentis habitus facit: tamen idem alibi popularem loquendi rationem secutus, discrimen illud negligit: ut in Topicis Musicam & Grammaticam, quas τέχνας id est artes esse constat, tamen ἐπιστήμας, id est scientias, vocat. 2. Top. 2. item 4. Top. ult. Item Metaphys. α μείζονι, cap. 1. ait, Τὴν τέχνην τῆς ἐμπειρίας οἰόμεθα μᾶλλον ἐπιστήμην εἶναι. id est, Artem existimamus experientia magis scientiam esse. Sic est apud Ciceronem lib. 4. Academ. quæst. Artem sine scientia esse non posse. An pateretur hoc Zeusis, aut Polycletus, nihil se scire, quum in his esset tāta solertia? Sic Medicina, & scientia est sanitatis ac morbi, & ars sanitatem restituendi atque conservandi, morbum veró depellendi atque præcavendi. Huc facit distinctio illa quorundam, qui Dialecticam distinxerunt in docentem & utentem. DOCENTEM vidétur vocare eam quæ de bene differendo docet ac præcipit: UTENTEM veró qua Dialecticus in differendo utitur. Harum illi, nomen *scientiæ*: huic veró, nomen *artis* convenit.

Porró

unde Logica propriè ars nota est nō scientia

Porrò etsi Aristoteles vocabulo διαλεκτικῆς interdum tanquam speciali utitur, ad significandum artē de quolibet proposito problemate in utramque partem disputandi probabiliter: quam artem sese in Topicis tradere profitetur: tamen quum ista divisio artis disserendi in διαλεκτικὴν & ἀποδεικτικὴν, tanquam in species contrarias, legitima non sit: ut paulo póst ostendemus: quumque ipsemet Aristoteles considerationem syllogismi, Dialecticæ tribuat: cujus tamen consideratio ad neutrā illarum quæ ponuntur specierum pertinet: author noster meritó Dialectices vocabulo neque speciem artis intelligit, cui speciei alia aliqua species contrarié sit opposita: neque etiam genus quod in species possit dividi: (nisi in specialissimas, quas vulgus vocat individua, ut Aristoteles ἄτομα) sed intelligit genus quoddam infimum, quod vulgó vocant speciem specialissimam, item individuam: ut Porphyrius εἶδος εἰδικώτατον & Aristoteles εἶδος ἄτομον: ejusque non species, sed partes tradit. Verba Aristotelis é primo capite libri primi Rhet. paulo anté recitavimus. Cæterúm διαλεκτικὴ dicta est παρὰ τὸ διαλέγεσθαι, id est á colloquendo, quam esse nativam hujus verbi significationem, arguunt nomina inde ducta, διάλογος colloquium, & διάλεκτος sermonis proprietas. Sic autem appellata hæc ars videtur, quód Philosophi in collocutionibus & congressibus suis studiosé ea uterentur. Quanquam διαλέγεσθαι non tam colloqui, quám interloqui significat: unde in dialogis interloquutores nominantur, qui Græcis dicuntur οἱ διαλεγόμενοι. Hanc enim sermonis interruptionem seu intersectionem quæ in colloquiis fit, notat præpositio διά. quod ipsum etiam notari videtur phrasi illa apud Terentium, Sermones cædere. In colloquiis enim alter alterius sermonem interrumpit & quasi cædit ac secat: sicut cōtrá in oratione perpetua quum unus tantúm loquitur, omnia inter se cohærent. Respondet Germanorum verbum unterreden: dicunt enim, *sich mit einander unterr*[illegible] ut διαλεκτικὴ Germanicé sonet *unterred-*

1.Rhet.1.

redkunst: sicut rectè Philippus tradidit. Λογικὴ verò dicta est, παρὰ τὸν λόγον, id est, á ratione. Est enim ars ratiocinandi, id est argumentandi, & omnino ratione utendi. Sunt qui λογικὴν interpretentur artem orationis: nam λόγος orationem quoque significat. Illi nomen hoc Dialecticæ attributum existimāt per synecdochen generis: idque κατ᾽ ἐξοχὴν, propter excellentiam. Cúm enim etiam Grammatica & Rhetorica λογικαὶ sint: quarum altera circa orationis puritatem, altera circa ornatum versatur: tamen imprimis esse λογικὴν Dialecticam: ut quæ versetur circa orationis veritatem. Hæc sententia cum vulgari illa consentit, qua Grammaticam, Rhetoricam & Dialecticam artes dicendi nominant. Sed dicendi ars, sola Rhetorica est: Grammatica vero loquendi & scribendi: Dialectica ratiocinandi, seu ratione utendi. Interea tamen notandum est, Aristotelem vocabulo Logices aliquando specialius uti: videlicet ad significandum artem quam fingit peculiarem, argumentandi ex probabilibus atque communibus: quam aliás, idque sæpius, Dialecticam vocat: eique Analyticam seu Apodicticam opponit. ut 1. Analyt. post. cap. 18, λογικῶς μὲν οὖν ἐκ τούτων ἄν τις πιστεύσειε περὶ τοῦ λεχθέντος. ἀναλυτικῶς δὲ διὰ τῶν συντομώτερον. Et in fine cap. ὅτι δ᾽ ἐπίστανται, δέδεικται· λογικῶς μὲν πρότερον, ἀναλυτικῶς δὲ νῦν. ubi vox λογικῶς, ponitur pro διαλεκτικῶς: & ἀναλυτικῶς, pro ἀποδεικτικῶς.

Est ars] Dialecticam esse artem, probant vulgó ex artis definitione quam tradit Lucianus his verbis, τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐγκαταλήψεων ἐγγεγυμνασμένον πρός τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν βίῳ. id est, Ars est veluti corpus doctrinæ, constans præceptionibus exerceri solitis ad utilem aliquem in vita finem. Hîc ars definitur, quatenus literis mandata est. Aristoteles vero artem definit, quatenus artificem perficit. τέχνη (inquit) ἕξις ἐστι ποιητικὴ μετὰ λόγου ἀληθοῦς, id est, ars est habitus faciendi cum ratione vera. Ubi etsi artis vocabulum ad opificum artes quę mechanicæ appellantur, restringi videatur: illæ enim

6. Ethic.

enim sunt ποιητικαί: tamen sciendum, πρακτικὰς etiam esse artes: cujusmodi sunt omnes artes quę liberales dicuntur, quód libero homine dignæ sint, & á liberis feré exerceri soleant. Cæterúm ποίησις & πρᾶξις, id est effectio & actio, ita differunt: quód illa opus aliquod post se relinquit, hęc nullum. Exempli gratia, ποίησις sutoris relinquit post se calceum: πρᾶξις Musici, nullum relinquit opus. Quum enim desiit cantus, nihil inde remanet quod oculis subjici atque ostendi possit.

Bene differendi] Adverbium *Bene* redundare videtur: ut quod contineatur artis vocabulo. Ars enim omnis, bene seu recté faciendi agendive habitus est: ut modó ex Aristotele tradidimus. Differendi autem verbum hoc loco (sicut & apud Ciceronem passim) per metaphoram usurpatum, idem valet quod Docere. Sumta metaphora ab olitoribus, ut Varro admonet. Quemadmodum enim olitor diversa semina in diversas areas serit, atque ita differit, id est hac illac serit: ita qui docet, diversas quæstiones diversis locis proponit & explicat, unamquamque scilicet suo loco. Unde intelligitur, differendi verbo non omnem Dialectices vim comprehendi: sed unam tantúm ejus particulam, videlicet methodum, notari. Methodi enim est, singula suis locis dicere: non autem diversa unum in locum confundere: ut nec olitor diversa semina in unam aream confundit: sed singula suis in areis serit. Et quanquam hęc propria est hujus verbi significatio: tamen ejus usum vix apud ullum authorem reperias. Metaphoricę autem illius significationis usus tum apud alios authores, tum in primis apud Ciceroné frequentissimus est. Quod ipsum etiam evenit verbo Disputandi: quo tanquã synonymo creberrimé Cicero utitur. Disputare enim (si Varroni credimus) proprié significat, diligéter vites putare. quare Disputare pro Docere, metaphora á vinitore est. Quemadmodum enim vinitor vites putat, id est, superflua sarmenta ferro amputat: ita qui docet, is superflua, id est aliena & quæ ad rem non pertinent, ampu-

amputare atq; omittere debet: quæ una ex methodi legibus est. Unde perspicitur, nec disputandi verbum totam Dialectices vim complecti. Quæ quum ita sint, melior Philippi definitio videtur: quatenus Dialecticam artem docendi esse tradidit. nam adverbia quæ addit, Rectè, ordine & perspicuè, superflua videntur: quum ipso artis contineantur vocabulo: quemadmodum & pauló anté de adverbio Bene in definitione Rami, admonuimus. Diligenter tamen hîc cavendum, ne docendi verbum quod hîc proprium est, arctiús restringamus quám natura ejus postulat: hoc est, ne concionatores tantúm in templis, & professores atq; preceptores in scholis docere putemus. Non ita est: sed docet, quicunque alterum in cognitionem rei incognitæ ducit: sive is naturam rei declaret, sive demonstret sententiæ veritatem. hæc enim duo sunt docendi genera. Itaque docendi verbum etiam ad forum & curiam, deniq; ad quemcunq; sermonem pertinet. Quo loco & illud notandum est, Dialecticam non solúm esse artem docendi, sed discendi etiã, id est intelligendi & judicandi, quid & quo modo dicat is qui docet. Itaque hac arte utimur in ἀναλύσει authorum: quando illorum scripta velut reteximus, ut & quid & quo modo dixerint, accuratiús exactiusque intelligamus. Similiter si per teipsum sine doctore rem quampiam discere, id est cognoscere atque intelligere velis: hac arte tibi opus est. Quare hæc ars non solúm tam laté patet, quám laté patet hominũ sermo: sed etiam quám laté patet usus humanæ rationis. Unde non solúm διαλεκτικὴ appellata est, á sermone: verúm etiam λογικὴ, á ratione. Sermonis, docere est: rationis, discere. Quare Dialectica & docendi & discendi ars est.

CAP. 2. DE PARTIBUS DIALECTICAE, *deq; argumenti generibus.*

Dialecticæ"partes duæ sunt,"Invẽtio &"Judicium.

dicium. Inventio, est pars Dialecticæ de inveniendis argumentis. Argumentum, "est quod ad aliquid arguendnm affectũ est: quales sunt singulę rationes, solæ & " per se consideratæ. Argumentum, est "artificiale aut inartificiale: Artificiale, quod ex sese arguit: est autẽ, primum vel á primo ortum.

Primum, quod est suæ originis: estque simplex aut comparatum. Simplex, quod simpliciter & "absoluté consideratur: Estq; consentaneum aut dissentaneum. Consentaneum, est "quod consentit cum re quam arguit: estq; consentaneum absoluté aut modo quodam: absoluté, ut caussa & effectum.

Partes duæ] Partitio hæc Stoicorum fuit, authore Cicerone in Topicis. Estque vera & legitima hujus artis partitio: quippe sumta ex caussis subjectum artis constituentibus, materia scilicet & forma. Etenim subjectum Dialecticæ docentis seu præcipientis, est explicatio quęstionis: sicut subjectum Dialecticæ utentis ipsa quæstio est. At materia explicationis, argumenta sunt: nam ex his explicatio constat. Forma, est argumentorum cum quæstione explicanda dispositio, quæ facit ut explicatio quæstionis judicari atque intelligi possit, ac proinde nomen explicationis mereatur. Simili ratione dividitur Grammatica in Etymologiam & Syntaxim, nam sermo (quod Grammaticę subjectum est) constat ex vocibus tanquam materia, & vocum constructione tanquam forma. De vocibus Etymologia, de vocum conjunctione Syntaxis præcipit. Sed hanc partitionem nonnulli hodie reprehendunt: existimantes, judicium non esse peculiarem Dialectices partem, sed commune totius artis adjunctum, per totam artem fusum: quippe quód & in inventione judicio opus sit, nimirum in de-

lectu argumentorum. Verùm illi (quod pace eorum dixerim) non attendunt, quid Stoici vocabulo Judicii intellexisse videantur: nempe argumentorum inventorũ dispositionem seu collocationem ad bene judicandum. Itaq; judicium pro dispositione dixerunt per metonymiam effecti. Judicium enim, id est intelligentia explicationis, ex argumentorum dispositione nascitur. Hoc sensu Stoicos judicii vocabulum in hac partitione usurpasse, ipsa ἀντίθεσις arguit: qua inventioni judicium opponunt. Quòd si illos offendit judicii vocabulum, utantur vocabulo dispositionis: dummodo veram hanc artis partitionem retineant. Nec verò dispositio logica & judicium res adeò diversæ sunt, ut non possint jure eodem nomine appellari: quasi scilicet perinde hoc esset (sicut nuper quidam confidenter scripsit) atq; hominẽ & bovem eodem nomine nominare. Etenim judicium, dispositionis logicæ effectum est: ac proinde per metonymiam nomen illi suum convenienter potest attribuere. ut homo & bos non consentanea, sed dissentanea sunt; ac proinde neutrum alteri suum nomen per metonymiã communicare potest. Sed afferunt iidem loco hujus partitionis, divisionem quandam hujus artis in duas species, Topicam scilicet & Apodicticam. Et hanc divisionem videntur sumere ex divisione enuntiationis quæ extat apud Aristot. in principio Analyticorum: ubi πρότασιν dividit in διαλεκτικὴν & ἀποδεικτικὴν. Topicam igitur faciunt artem argumentandi ex contingentibus seu probabilibus: Apodicticam verò, ex necessariis. Verùm hæc divisio vitiosa videtur: quum sit una eademq; ars argumentandi & ex cõtingentibus & ex necessariis, quin etiam eadem sunt utrobiq; argumentorum genera, seu iidem (ut vulgo appellant) loci. quippe sunt caussæ tum contingentes; tum necessariæ: similiter effecta, subjecta, adjuncta. Nec verò si Aristoteles propositionem in dialecticam seu topicam & apodicticam divisit, continuò duę species Dialectices, id est artis disserendi, hinc existunt. Duplex quidem hinc oritur syllogismus,

Topicus & Apodicticus: sed ratione tantúm materiæ duplex, non autem ratione formæ. Eædem enim utriusque syllogismi formulæ sunt, tribus figuris ab Aristotele comprehensæ. Declaremus rem simili. Aurifaber poculum nunc ex auro facit, nunc ex argento. num igitur quia materia poculi duplex est, ars etiam faciendi poculum erit duplex? Imó pari modo tractat aurifaber & aurum & argentum: fundendo scilicet, cudendo, scabẽdo, limando, poliendo. Sic sutor calceum nunc facit ex corio taurino, nunc ex vitulino, aliás ex hircino aut caprino: num igitur pro varietate corii, ars faciendi calceũ erit multiplex? Imó pariter tractat sutor quodvis coriũ: scindendo scilicet, suendo, modulis extendendo. Sic etiã disputator argumenta seu probabilia seu necessaria pari ratione invenit ac disponit, ut quęstionem sibi propositam explicet. Retineamns igitur veterem illam Stoicorum partitionem in εὑρετικὴν & κριτικὴν: quam & Cicero, & post illum Philippus retinuit.

Inventio] invenire, proprié est in rem quam quæsieris, venire: id quod corporis est, rerumque coporeatum: corporis enim motu, oculorumque aspectu, & quærimus & invenimus. Est igitur hîc metaphora á corpore ad animum: nam inventio hîc est argumentorum, id est earum rerum que ad docendum requiruntur, excogitatio. quanquam hîc inventionis nomine non ipsa illa excogitatio, sed ejus ars, per metonymiam effecti intelligitur. Traduntur enim hoc primo libro, argumentorum genera: quæ qui memoria tenet, quæstioneq; proposita mentem ad singula refert, cogitando quænam in singulis illis generibus species ad quæstionem propositam pertinentes contineantur: is artem inveniendi quæ hîc traditur, tenet & exercet: ut qui cogitat, quæ sint rei propositæ caussæ, quę effecta, quæ subjecta, quæ adjuncta, &c.

Judicium] Judicii nomine intelligitur hîc argumentorum inventorum dispositio seu collocatio ad bene judicandum: per metonymiam effecti.

Est quod] Satis commoda videretur hæc argumenti ex conjugato definitio: nisi author arguendi verbo nové uteretur. Arguere enim authori significat non solùm veritatem alicujus affirmationis aut negationis probare seu demonstrare: qui vulgaris hujus verbi usus est: verùm etiam rei cujuspiam naturam declarare seu explicare absque ullo syllogismo. Etsi autem eædem omnino rationes sunt, quarum usus est & ad demonstrandum & ad declarandum: tamen quum argumentum proprié dicatur, quatenus adhibetur ad demonstrandum: sciendum est catachresin esse, quum natura rei argumento quopiam declarari dicitur. Quod ut meliús intelligatur: sciendum est, argumenti usum esse duplicem, prout est duplex quæstio. Quæstio enim aut simplex est, aut conjuncta. Simplex, qua quæritur de re simplici seu unica: ut ejus natura declaretur. Et ad hanc nec Ita, nec Non, responderi potest. ut, Quid est peccatum? Quotuplex est peccatum? Quæ est caussa peccati? qui effectus? &c. Cōjuncta quęstio est, qua quęritur de rerum duarum inter se conjunctione, id est, affirmatione vel negatione; ut illius conjunctionis veritas demōstretur. Et ad hanc responderi potest Ita vel Non. ut, Estne diabolus caussa peccati? Ita. Estne Deus caussa peccati? Non. Quum igitur duo sint quęstionis genera: duo etiam sint necesse est genera explicationis. Ea sunt, declaratio & demonstratio. Declaratio, est explicatio quæstionis simplicis: demonstratio, est explicatio quæstionis conjunctę. Jam rationes quæ tum ad declarandum, tum ad demonstrandum, id est, omnino ad explicandum docendúmve adhibentur, eædem sunt reipsa: sed ratione usus differunt. Quatenus enim adhibentur ad demonstrandum, nominantur argumenta, quomodo & Cicero argumentum definivit, rationem quæ rei dubię faciat fidem. unde etiam argumentum Aristoteli πίστις, id est, fides, per metonymiam effecti dicitur. Quatenus veró adhibentur argumenta ad declarandum, id est, explicandum quæstionem simplicem: jam non

amplius

ampliús argumenta (nisi καταχρηστικῶς) nominari possunt: quum non arguant, id est, sententiæ dubiæ veritatẽ non demonstrent. Esse autẽ hanc genuinam argumenti significationem: verbum Argumenti & nomen Argumentatio inde ducta, satis arguunt. Argumentari enim est argumento demonstrare: & argumentatio, per argumentum demonstratio. Quod de duplici argumẽti usu admonuimus, exemplo planum faciemus. Primũ argumenti genus quod ab authore nostro traditur, caussa est. Jam caussæ usus est tum in declaranda quæstione simplici, tum in demonstranda conjuncta. Declarationis exemplum extat Jacob. 1. 13. Nemo quum tentatur, « dicat se á Deo tentari: nam Deus tentari malis non potest, nec quenquam tentat. Sed unusquisque tentatur, « dum á propria cupiditate abstrahitur & inescatur: deinde cupiditas postea quam concepit, parit peccatum. His « verbis Jacobus caussam peccati indicat: & hîc quæstio simplex est, unde nascatur peccatum? Respondet Apostolus: Non á Deo: sed á cupiditate hominis. Demon- « strationis exemplum est in illo Christi, quum ad Pharisæos ait, Quomodo potestis bona loqui, quũ mali sitis? His verbis argumentatur Dominus á caussa: & argumento caussę demonstrat, Pharisęos bona loqui nõ posse, sed tantúm mala. Malitia enim cordis, malórum sermonum causa & quasi fons est; sicut idem ait, Ex abundantia cordis os loquitur. Hîc est quæstio conjuncta, An Pharisæi possint bona loqui? Responsio, Non: argumentum á caussa. Duplex hîc argumenti usus bene notandus & diligenter distinguendus est: magnam enim lucem doctrinæ Inventionis affert: ubi singuli argumẽtorum loci exemplis utriusque usus, declarationis inquam & demonstrationis, illustrandi sunt. Videtur hoc á paucis animadverti: quę quidem ignorantia ex inopia vocabulorum nascitur. Quod si vocabula novare ac fingere auderemus: claré rem proponeremus ad hunc modum. Dialectica, est ars docendi. Id quod ad docendum proponitur, vocatur quęstio. Id quod ad docendũ

adhibetur, generali nomine vocari possit documentum. Jam documentũ est duplex: sicut & quæstio. Quęstio.n. aut simplex, aut conjuncta: sic documentum, aut declaramentum aut argumentum. Declaramentum, est documentum quod adhibetur ad explicandum quęstionẽ simplicem: Argumentum, est documentum quod adhibetur ad explicandum quæstionem conjunctam. Sed quoniam documenti vocabulum hîc novatum est: declaramenti, omnino novum: (analogum tamen deliramenti) proximum est, si á vocabulis istis abhorremus, ut argumenti duplicem esse usum dicamus: quemadmodum explicatum est.

Per se consideratæ] Hoc minús rectè dictum videtur. Argumenta enim per se & absoluté cõsiderari non possunt: quum argumentum non possit esse aut intelligi sine eo quod arguitur, id est, argumento demonstratur vel etiam declaratur; ut causa non potest intelligi sine effectu, subjectum sine adjuncto, &c.

Artificiale aut inartific.] Sumpta est hæc divisio ex Rhetoricis Aristotelis: sed vitiosa videtur ꝓpter posterioris membri falsitatem. Testimonium enim, quod inartificialis argumenti nomine intelligitur, non minús artificiale est, quám cæterorum argumentorum quodlibet. Neque enim majoris artis est, cogitare quænam sit causa rei, aut effectus, aut subjectum, aut adjunctum, aut alia quæcunque ratio: quám cogitare, quodnam testimonium extet ad sententiam propositam confirmandam. Et in arte inventionis tam de testimonio, quám de cæteris argumentis præcipitur. Commodioribus vocabulis Cicero usus videtur, quum in Partitionibus oratoriis argumentum divisit in insitum & assumtum. Insitum argumentum, est quod in ipsa quæstione quasi insitum est atque inhæret. itaque etiam quum investigatur, ex quæstione eruendum est: quod fit, dum cogitatur, quęnam sit partis in quæstione conjuncta antecedentis vel consequentis causa, qui effectus, &c. Assumtum argumentum

mentum, est quod extrinsecus ad quęstionis conjunctę alteram responsionem, nempè affirmationem aut negationem probandam seu confirmandam assumitur: cujus generis unicum est testimonium.

Absolute considerator] Nullum argumentum absolutè cõsiderari posse, paulò antè admonuimus. Sed simplex argumentum absolutè considerari hîc dicitur respectu comparati: quia simplex argumentum comparatur tantùm cum eo de quo est quæstio; comparatum autem etiam cum re alia extra quæstionem posita.

Quod consentit cum re quam arguit] Ita scilicet, ut altero affirmato, etiam alterum affirmandum sit: itemque altero negato, alterum quoque negandum: sive necessariò, sive probabiliter. Hæc enim consequutio per istam consensionem intelligenda est.

CAP. 3. DE EFFICIENTE, PROCREANTE & CONSERVANTE.

Causa, est cujus vi res est. Itaq; primus hic locus inventionis, fons est omnis scientiæ: scirique demum creditur, cujus causa teneatur: ut meritò dicatur à Poëta:

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Causa, est efficiens & materia, aut forma & finis. Efficiẽs, est causa à qua res est: cujus etsi vera genera nulla nobis appareant, ubertas tamẽ permagna modis quibusdam distinguitur: Primò quòd procreet aut tueatur. Ovid. 1. de Remedio:

Ergo ubi visus eris nostra medicabilis arte,
Fac monitis fugias otia prima meis:
Hæc ut ames, faciunt: hæc quæ fecêre, tuentur:
Hæc sunt jucundi causa cibusque mali.

Otia si tollas, periêre Cupidinis arcus:
Contemtaq; jacent, & sine luce, faces.

Sic pater & mater procreant: nutrix tuetur. 4. AEneid.

Non tibi diva parens generis, nec Dardanus author,
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens Caucasus, Hyrcanaq; admôrunt ubera tigres.

Sic Romulus conditor Romanæ urbis: Reges deinde reliqui, Consules, Imperatores, tutores & conservatores fuêre.

Cujus vi res est] Videtur dicendum, Fit vel est. Sunt enim causæ (ut Aristoteles tradidit) aliæ τῆς οὐσίας, id est essentiæ: ut materia & forma: aliæ, τῆς γενέσεως, id est generationis: ut efficiens & finis. Finis enim efficientē ad generandum movet atque impellit: Efficiens formam ex materia educit, aut in materiam introducit. Opus effectum, ex materia & forma constat. Itaque materia & forma non solúm causæ οὐσίας, verúm etiã γενέσεως sunt: Et respectu οὐσίας potiús partes, quám causæ sunt. Integra enim rei essentia ex materia & forma tanquam partibus constat. *Efficiens & materia, aut, &c.*] Author singulari studio διχοτομίαν consectatus est, pulcherrimam certé & fortassis unicam legitimam dividendi rationē: verúm hîc, ut & aliis nonnullis locis, vocabulorum inopia laborat. Efficientem tamen & materiam tanquã sub uno genere anonymo comprehensas causas conjunxit, itemque formam & finem. Mihi hæc quatuor causarũ genera aliter digerenda videntur, nempe ad hunc modum: Causa est aut externa, aut interna. Externa, quæ extra effectum manet: ut efficiens & finis. Interna, quæ effectum ingreditur: ut materia & forma. *Aqua res est*] Pro Est, malim dicere Fit, propter rationem paulo antè

Procreat

externa // interna // efficiens finis //

Procreet aut tueatur] Divisio hæc augenda videtur ad hunc modum. Efficiens, est aut generãs aut corrũpens. Generans, est quæ facit ut res sit. Et est vel procreãs vel conservans. Procreans, est quę facit ut res quæ antea non erat, postea sit. Sic Deus creavit mundum: Noë extruxit arcam. Conservans, est quæ facit ut res quæ jam est, porrò sit. Sic Deus mundum conservat: sic conservavit Noachum in diluvio. Corrumpens, est quæ facit ut res quæ antea erat, postea non sit. Estq; vel abolens, vel labefactãs. Abolens, est quę facit ut res quæ jã est, postea omnino non sit. ut Deus diluvio delevit omnia animalia terrestria quæ erant extra arcã. Labefactans, est quæ facit ut res quę jam est, postea aliquo modo nõ sit, id est, facit ut aliquam perfectionis partẽ amittat. ut diabolus per peccatum labefactavit naturã hominis: per peccatum enim homo amisit imaginẽ Dei ad quã erat cõditus. Sic morb⁹ labefactat vitam animalis: sic mutilatio aut truncatio mẽbri, labefactat corpus animalis: sic omissio fractionis panis, labefactat ritũ cœnę Domini.

Ergo ubi] Hoc exẽplum, demõstrationis est. Quærit amator, Estne mihi vitãdum otiũ, si velim evitare amorẽ? Respondet poëta, Ita. Affirmationem demonstrat argumento causæ: Quia otium amoris causa sit, tum procreans tum conservans. Qui autem vult vitare effectum, is causam vitet necesse est. *Non tibi diva*] Hoc exemplum, declarationis est. Quæstio, Quibus parentibus natus sit Æneas? Respondet Dido: Non Venere matre, nec Anchise patre: sed patre Caucaso monte, matre verò Hyrcana tigride. Porrò hoc exemplum, sicut & sequens, utpote ejusdem generis, præcedenti præponi debuit. nam declaratio demonstratione naturâ prior est: quippe quum enunciatum prius sit syllogismo.

CAP. 4. DE EFFICIENTE SOLA & *cum aliis.*

Secundò causa efficiens sola efficit, aut cũ

aliis

aliis:"Earumque omnium sæpe alia principalis, alia adjuvans & ministra. 9. AEneid. Nisus avocat ab Euryalo in se, factæ cædis & culpā & pœnam: quia solus author fuerit:

Me me: adsum, qui feci: in me convertite ferrum
O Rutuli: mea fraus omnis: nihil iste nec ausus
Nec potuit.—

Solitaria causa cum plerisque & principalibus & sociis, pro Marcello varié adhibetur. Nā
„ bellicas laudes (ait Orator) solent quidā exte-
„ nuare verbis, easque detrahere ducibus & cō-
„ municare cū multis, ne propriæ sint impera-
„ torū: & certé in armis, militum virtus, locorū
„ opportunitas, sociorum auxilia, classes, cōmea
„ tus, multū juvant: maximam veró partē quasi
„ suo jure fortuna sibi vendicat, & quicquid est
„ prosperé gestū, id pené omne ducit suum. At
„ veró hujus glorię, Cęsar quā es pauló anté ad
„ eptus, socium habes neminē: totum hoc, quā-
„ tūcunque est (quod certé maximum est) totū
„ (inquam) est tuum. Nihil tibi ex ista laude cē-
„ turio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil tur-
„ ma decerpit: quinetiā illa ipsa rerū humanarū
„ domina fortuna in istius se societatem gloriæ
„ non offert: tibi cedit, tuam esse totam ac pro-
„ priam fatetur. Instrumenta etiam in causis adjuvantibus connumerantur: quo argumento impius Epicureus disputat, mundum nunquā
„ esse factum. 1, de Nat."Quibus enim (ait) oculis
„ animi intueri potuit vester Plato fabricam illā

tanti

tanti operis, qua conſtrui á Deo atq; ędificari mundum facit? Quæ molitio? quę ferramēta? qui vectes? quę machinę? qui miniſtri tanti operis fuerunt?

Sola effici, aut cum aliis]. Diviſio hæc ſic proponenda videtur. Efficiens, eſt aut ſolitaria aut ſocia. Solitaria, quæ ſola rem efficit: ut, Deus ſolus mundum condidit, Chriſtus ſolus nos redemit. Socia efficiens eſt, quæ non ſola, ſed unà cum aliis rem efficit. Socia, eſt aut principalis aut inſtrumentalis. Principalis, quæ inſtrumentalem in efficiendo regit & gubernat. ut, faber eſt cauſſa principalis quæ efficit gladiū: Spiritus ſanctus eſt cauſſa principalis quæ efficit in homine fidem in Chriſtum. Inſtrumentalis, eſt qua principalis utitur ad rem efficiendam. Et eſt vel otioſa ſeu quieta, vel adjuvans ſeu miniſtra. Otioſa eſt, quæ in efficiendo ſeipſam non movet, ſed tantúm movetur á principali. Sic ſerra ſecat lignum, malleus cudit ferrum: & omnino omnia artificum aliaque inſtrumenta inanimata ſuum quæque opus efficiunt ita, ut ſeſe ipſa non moveant; ſed ab artificibus, aliíſve moveantur. Adjuvans ſeu miniſtra eſt, quę ita á principali movetur, ut interim etiam ipſa ſeipſam moveat. Hujus generis ſunt inſtrumenta animata: ut animalia bruta quorum uſus eſt ad opus faciendum, itemque homines. Sic bos arat, equus trahit aut vehit: ſic Deus miniſterio hominum utitur ad fidem in electis gignendam. Hinc Paulus 1. Corinth. 3. 5. Quis igitur (inquit) Paulus eſt? quis Apollos? niſi miniſtri per quos crediditis: & ut cuique Dominus dedit. Et ibidem verſu 9. Etenim Dei ſumus συνεργοὶ, id eſt, cooperarii ſeu adminiſtri. Cæterúm inſtrumenta etiam alio modo diſtingui poſſint. Aut enim ejuſmodi ſunt, ut ſine iis efficiens principale, effectum producere nō poſſit: ut ſine malleo gladium efficere non poteſt faber: aut talia ſunt, ut efficiens principale ſine ipſis rē efficere poſſet, ſi vellet. Sic Deus ſine verbi & ſacramentorum miniſterio

fidem

fidem nobis donare & augere posset: sed non vult. *Earumq; omnium*] Sermo nō videtur hîc esse cōmodus, nā quum pronomen plurali numero positum, ad utrumque distributionis propositę mēbrum referri videatur, falsū est si referatur ad mēbrum prius. nam quę caussa sola efficit, ea nec principalis, nec instrumentalis dici potest: quum principalis caussa sic nominetur respectu caussæ instrumētalis tanquā sociæ, & contrà. Quód si cui forté videbitur pronomen *earum* referendum esse ad præcedens nomen *aliis*, ita ut caussa solitaria excludatur: ne sic quidem commodé hoc dictum fuerit. Etenim fieri potest ut non solúm illarum *aliarum* caussarum alia principalis, alia adjuvans & ministra sit: sed etiā ea ipsa quę cum *aliis* rem efficit, in altero istorū generum contineatur. Itaq; tunc violaretur τὸ κᾳθόλȣ πρῶτον. Videtur ergo sic potiùs dicendum; *Ac sociarum quidem causarum sæpe alia principalis, alia adjuvans & ministra est.*

Quibus enim (ait) *oculis*] Procedit proposita argumentatio á negatione caussę ad negationem effecti, hoc modo: Deo nulla fuerunt instrumēta ad mundum condendum: Ergo mundus á Deo non est cōditus. Quæ cōclusio falsa ex falsitate propositionis omissæ nascitur, népe, Cuicunq; instrumēta desunt, is rem efficere non potest. Deus enim efficere sine ullis instrumentis potest, quæcunq; vult. Quo loco nonnihil de argumentandi regulis quas author noster olim axiomata appellabat, dicēdum videtur. Philippus regulas consequentiarum vocat: Aristoteles τόπȣς, id est, locos. Ejusmodi regulæ seu axiomata á nostro authore in aliquibus tantúm argumentorum generibus seu locis aliquando fuerunt tradita: verúm ad doctrinæ atq; institutionis constantiam pertinet, ut aut in singulis tradantur, aut in nullis prorsus. Neque enim major ratio est, cur in his tradenda sint, quám in illis: quum omnia æqué argumenta sint. Etsi autem axiomata quædam seu regulæ argumentandi ad cōsequentiam enthymematum confirmandam percommoda videantur: tamen compendiosior ac certior consequentiæ cō-

firmandæ

firmãdæ ratio est, si propositio in enthymemate omissa suppleatur, atque ita syllogismus integretur. Syllogismi enim veræ ac infallibiles sunt consequentiarum regulę. Rem exemplo illustremus. Enthymema sit, Quicunque in Christum crediderit, salvus erit: quare & ego salvus ero. Petis rationem cõsequentiæ? Dico hanc esse, Quia ego in Christum credo. Vides, consequentiæ rationem in syllogismo esse positam: adde enim hanc sententiam enthymemati, & habebis syllogismũ integrum, ad hunc modum: Quicunq; in Christum credit, salvus erit: Atqui ego in Christum credo: Quare ego salvus ero. Atq; hæc una est consequentiæ confirmandę ratio: altera est per axioma: ut hîc per locum generis hunc, Quæcunq; de genere affirmantur, eadem necesse est affirmari de qualibet ejus generis specie. Hoc axioma ad enthymema propositum sic accommodo: Fidelis, est genus singulorum fidelium. Ergo quæcunque de fideli affirmantur, nempe simpliciter, id est generaliter: ea etiam de singulis fidelibus affirmari necesse est: ut de me, te, &c. De fideli autem affirmatur æterna salus: Ergo etiam de me, te & singulis fidelibus. Vides, hanc posteriorem consequentiæ confirmandæ rationem per ambages eó ducere, quó prior uno veluti passu ducebat.

CAP. 5. DE EFFICIENTE PER *se & per accidens.*

Tertió, caussa efficiens, per se efficit, aut per accidẽs: Per se, quę sua facultate efficit: ut quæ natura vel consilio faciunt. Ventorum naturalis efficientia est. 1. AEneid.

Incubuêre mari, totumq; á sedibus imis
Uná Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus: & vastos tollunt ad littora fluctus.

Con-

Conſilii exemplum eſt illa Ciceronis de ſe confeſſio. Suſcepto bello, Cęſar, geſto etiam magna ex parte nulla vi coactus, judicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus ſum, quę erant ſumpta contra te.

Per accidens efficit cauſſa, quæ externa facultate efficit: ut in his quę fiunt "neceſſitate vel fortuna: neceſſitate, cúm efficiens vi cogitur ad effectum, qualis eſt Pompejanorũ excuſatio. At mihi quidem (ait Orator) ſi proprium & verũ nomẽ noſtri mali quęratur, fatalis quędam calamitas incidiſſe videtur, & improvidas hominum mentes occupaviſſe: ut nemo mirari debeat, humana conſilia, "divina neceſſitate eſſe ſuperata.

"Fortuna eſt cauſſa per accidens, quando præter efficientis ſcopum aliquid accidit. Sic caſu "fortuito (ait Tullius 3. de Nat. Deorum) Pheręo Jaſoni profuit hoſtis, qui gladio vomicã ejus aperuit: quam ſanare medici nõ poterant. In hoc genere cauſſarum imprudentia connumerari ſolet. Ovid. 2. Triſt.

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi eſt?
Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam:
Præda ſuis canibus nec minús ille fuit.
Scilicet in ſuperis etiam fortuna luenda eſt:
Nec veniam, læſo numine, caſus habet.

Hinc ſumitur deprecatio: qualis eſt pro

Ligario

Logario: Ignosce pater: erravit: lapsus est: nō " putavit: si unquā posthac. Et pauló póst, Er-" ravi: temeré feci: pœnitet: ad clementiam tuā " cōfugio: delicti veniam peto: ut ignoscas oro. " Fortunæ autem nomen ignoratio caussarum confinxit: cúm enim aliquid præter cōsilium spemq; contigerit, fortuna vulgo dicitur: nec inscité Juvenalis,

Nullum numen abest, si sit prudentia: sed te
Nos facimus, Fortuna, deam, cæloq; locamus.

Natura vel consilio] Horum alterum vulgo appellatur agens naturale: alterum agens voluntarium. NATURALE agens actionem suspendere, id est in aliud tempus differre, nō potest, sed præsēte objecto agit necessarió: ut ignis admotam stipulam non potest non accendere & comburere: corpus grave injectū aquę, mergitur necessarió. VOLUNTARIUM veró agens, actionem potest suspendere. Hujusmodi agentia sunt, Deus & creaturæ rationis participes, ut angeli & homines. Quanquam si Dei providentiam respicias, ne hæ quidē creaturæ actionem suspendere possunt. Porró ad naturalia agentia referendę etiam videntur animantes rationis expertes. Etsi enim illæ agunt cum appetitione, quę voluntatis similitudinem habet (unde & velle dicuntur vulgó) tamen actiones suas suspendere non possunt: sed in res objectas feruntur, aut eas fugiunt subitó, sine deliberatione & consilio. Sic bos esuriens, prosequitur conspectum pabulum: sitiens, prosequitur aquam: nec potest non prosequi, quantum quidem in ipso est. Sic formicæ colligunt cibum æstate & recondunt: apes colligunt flores & mel faciunt solo naturæ instinctu, nec sua natura agere aliter possunt.

Necessitate] Id est, vi seu violentia, impulsu scilicet vel tractu violento cogentis aut detinentis. Dicuntur autem

autem vi cogi, quæ agunt contra appetitionem suam. Sic fur tractus, in carcerem it: sic bos tractus, ad macellum it. Vulgo huc referunt, quum quis peccat, aut jacturam rerum suarum facit, metu gravioris mali: ut si quis metu mortis abneget Christum: si mercator metu naufragii abjiciat merces in mare: si viator metu mortis promittat latroni certam pecuniæ summam. Sed istiusmodi actiones etsi non proficiscuntur ex voluntate plena: tamen quum proficiscantur ex voluntate (quippe tunc inter duo mala id quod minus videtur eligitur) ideo potiús quæ ita agunt, voluntate agere dicenda sunt, & ad voluntaria agentia referenda. Nam etsi homines illa & illis similia agunt inviti: (mallent enim nõ agere) tamen non agunt coacti: Voluntas enim cogi non potest: sed corpus hominis contra hominis voluntatem ad hũc vel illum motum cogi potest.

Divina necessitate] At hæc necessitas, non est necessitas violẽta & coactionis: ac proinde hoc exemplum nõ est huic loco accommodatum. Etsi enim divinæ providentiæ respectu omnia & in rebus naturalibus & in rebus humanis fiunt necessarió, ita scilicet ut necesse sit eas ita fieri ut fiunt, nec fieri aliter possint: tamen divina providentia homines ad agendum ea quæ agunt, non cogit, sed tantúm mentes eorum in agendo flectit, regit & gubernat, ut id agant quod ipse Deus agi vult: sive id agant libenter, sive inviti.

Fortuna] Fortunam finxerunt Ethnici deam gubernatricem seu moderatricem rerum humanarum, quæ bona & mala in singulos homines distribuat. Cumque viderent, sæpe malis esse bene, & bonis male: plurimis eam convitiis prosciderunt, appellantes cæcam, brutã, iniquam, &c. quæ totidem in Deum verum blasphemiæ fuerunt. Cúm enim omnia regantur voluntate ac providentia Dei: diabolus convitia illa sub nomine Fortunæ in Deum verum expuit. Itaque á Fortunæ vocabulo, tanquam Ethnicorum proprio, Christianos homines abstinere decet: quæque illi fortuito casu evenisse dixerunt

runt

runt, per providentiam Dei facta esse dicere. Germanica phrasis qua dicimus, aliquid factum esse *ongefar*: si vim vocabuli spectes, nihil impietatis continet. Idem enim valet ac si dicas, Sine periclitatione: id est, ita ut nō feceris periculum ejus rei efficiendæ quæ tibi evénit. Nos veró Fortunæ vocabulum caussam per accidens notat, sed effectum: idque usurpatum μετωνυμικῶς, nam proprié acceptum significat caussam per se, videlicet ipsum Deum universi authorem ac moderatorem: cujus majestatem ista appellatione homines ἄθεοι impié profanârunt. Effectus autem seu eventus seu casus fortuitus appellatur, qui præter efficientis scopum accidit. Itaque definitio ab authore proposita, non caussam, sed effectum per accidens, definit.

Fortuito] hoc est, á fortuna dea illa rerum humanarum domina gubernato contra agentis consilium. At quum Fortuna nihil sit: nullus etiam esse potest casus fortuitus, qui quidem veré ac meritó sic appelletur. Casus quidem varios accidere in rebus humanis, certum est: & Scriptura etiam appellatione casus utitur: verúm quicquid accidit, sive bonum sive malum, id omne divino consilio divinaque providentia, ac proinde & sapientissimé & justissimé accidit.

CAP. 6. DE MATERIA.

"Materia, est caussa" ex qua res est. Hoc argumento ficto, apud Ovid. 2. Metam. Solis domus auro, pyropo, ebore, argento componitur.

"*Regia Solis erat sublimibus alta columnis,*
Clara micante auro, flammasq; imitante pyropo:
Cujus ebur nitidum fastigia summa tegebat;

Argenti bifores radiabant lumine valvæ.

„ Cæſar 1.bel.civil.Imperat militibus Cęſar,
„ ut naves faciant,cujus generis eum ſuperiori-
„ bus annis uſus Britanniæ docuerat:carinę pri-
„ múm ac ſtatumina ex levi materia fiebant:re-
„ liquum corpus navium viminibus contextũ,
„ coriis integebatur.

Materia] Materiam Latini propriè appellant ligna é quibus ædificantur naves, ædes, &c. quomodo & ὕλη ſignificat Græcé ſylvam. Itaque hîc per ſynecdochen ſpeciei accipitur, pro quolibet ex quo aliud fit, nō ſolúm corporeo & ſenſili, ſed etiam incorporeo atque intellectili. Sic ſyllogiſmi materia enunciationes ſunt, ſive neceſſariæ, ſive probabiles. *Ex qua*] Materiam vulgo triplicem faciunt, Ex qua, In qua, & Circa quam. Materia ex qua, dicitur ea quæ hîc definitur. Materia in qua, nihil aliud eſt quám ſubjectum: nam in ſubjecto adjuncta inhærent atque inſunt: ut in mente ſcientia aut ignorātia: in voluntate virtus aut vitium: in corpore animalis, ſanitas aut morbus, robur aut imbecillitas, pulchritudo aut deformitas. Materia circa quam, nihil aliud eſt quám quod aliás vocatur objectum: Objectum enim dicitur res circa quam mens vel ſenſus verſatur atque occupatur cognoſcendo ſeu percipiendo: nempe circa notiones mens: circa qualitates paſſibiles, ſenſus: ut circa colores viſus, circa ſonos auditus, &c. Sed pręſtat ſingula hæc ſuis diſtinctè appellare vocabulis: primum ſcilicet materiam, alterum ſubjectum, tertium objectum. *Regia Solis*] Utrumque exemplum quod hîc proponitur, ad uſum declarationis pertinet. Cujus generis ſunt & hæc in ſacris literis. Geneſ.1. deſcribitur materia ex qua Deus creavit mundum, videlicet abyſſus aquarum, quam Ovidius chaos vocat. Geneſ.2. indicatur materia ex qua Deus fecit primum hominem, videlicet pulvis terræ: item materia ex qua ædificavit illi uxorem, videlicet

Ex qua
Circa qua
in qua

licet una de costis illius. Genes.6.indicatur materia ex qua Noë fabricavit arcam, videlicet ligna Gopher: quæ cedri species putatur, cariem non sentiens. Sic in historia sacra describitur materia ex qua Moses tabernaculum, item materia ex qua Salomon templum ædificavit. Atque hęc ad usum declarationis pertinent: jam demonstrationis seu argumentationis exempla sunt ista: Genes.18.ex argumento á materia materiam humiliandi sui sumit Abraham, ubi Deum sic affatur, En obsecro induxi animum ut loquerer cum domino meo, qui pulvis sum & cinis. quasi dicat, Consto ex pulvere & cinere, vili scilicet materia: Ergo vilis & abjectus sum, ac proinde indignus qui loquar cum Deo. Hujus generis est & illud Job.4. Nunquid homo, Dei comparatione justificabitur? aut factore suo purior erit vir? Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles: & in angelis suis reperit pravitatem. Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut á tinea? &c. Argumentum est á materia, illustratum comparatione minoris; corpus enim hominis, similitudine domus luteæ notat: quę nimirum vilis & contemta est. quasi dicat, Homo constat ex luto: ergo est creatura vilis & abjecta: & per consequens non potest consistere coram majestate divina: sed ab ea necessarió cõsumetur: idque eó magis quód etiam angeli coram majestate divina consistere nequeunt: quorum tamen natura est nobilior.

Cap. 7. de forma.

Caussæ primum genus ejusmodi est, in efficiente & materia: secundũ sequitur, in forma & fine. Forma, est caussa, per quam res est id quod est: ideoque hinc á cæteris rebus distinguitur: & forma simul cum re ipsa ingeneratur. Anima rationalis, est forma hominis: quia

per eam homo est homo, & distinguitur á cęteris omnibus naturis. Geometricarum figurarum, in triangulis, quadrangulis sua forma est: Physicarum rerum, cœli, terræ, arborum, piscium sua forma est. unde pręcipua rerũ ut naturâ est, sic erit explicatio, si possit inveniri: ut in artificiosis rebus faciliús occurret. Cęsar. 7. Muri autẽ omnes Gallici hac feré forma sunt: trabes directę perpetuę in longitudinẽ, paribus intervallis distãtes inter se binos pedes, in solo collocãtur: hæ revinciũtur introrsus & multo aggere vestiuntur. ea autem, quę diximus, intervalla grãdibus in fronte saxis effarciuntur. His collocatis & coagmẽtatis alius insuper ordo adjicitur, ut idem illud intervallũ servetur, neq; inter se cōtingant trabes; sed paribus intermissę spatiis, singulę singulis saxis interjectis arcté contineantur: sic deinceps omne opus contexitur, dũ justa muri altitudo expleatur: hoc cúm in speciem varietatemq; opus deforme non est, alternis trabibus ac saxis, quę rectis lineis suos ordines servant: tum ad utilitatem & defensionẽ urbium, summã habet opportunitatem: quód & ab incendio lapis, & ab ariete materia defẽdit: quę perpetuïs trabibus pedes quadragenos plerunque introrsus revincta neque perrumpi, neque distrahi potest. Sic forma Virgiliani portus explicatur AEneid. 1.

Est in secessu longo locus: insula portum

Efficit

Efficit objectu laterum,quibus omnis ab alto
Frangitur,inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atque hinc vastæ rupes geminiq; minantur
In cœlum scopuli,quorum sub vertice latè
Æquora tuta silent, tum sylvis scena coruscis
Desuper,horrentiq; atrũ nemus imminet umbra:
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum.
Intus aquæ dulces,vivoq; sedilia saxo,
Nympharũ domus:hîc fessas non vincula naves
Ulla tenent:unco non alligat ancora morsu.

Forma] Forma propriè corporis est: & aliás figura, item species nominatur.Græcè μόρφὴ σχῆμα,εἶδος. Germanicè *die gestalt*.Quia autem formæ corporum, maximè artificialium, eis suum esse dant: ita ut ejusdem materię corpora formis inter se essentialiter distinguantur : factum hinc est ut Dialectici per synecdochen speciei, formam appellarint omne id quod rei cuipiam suum esse dat,quoque res á cæteris rebus essentialiter distinguitur. Traditur aũt vulgó duplex forma:alia substantialis,accidentalis alia:utraq; tamẽ essentialis,id est,essentialiter rem á rebus cognatis , adeoque cęteris rebus omnibus distinguẽs. Substantialis forma dicitur , per quã unaquæque substantia naturalis est id quod est:ut anima rationalis est forma hominis: nam per hanc, homo est homo. Accidẽtalis forma nihil aliud esse intelligitur quám ipsa figura corporis:sive á natura ei insit, ut figura corporis humani,arboris:sive ab arte sit educta, ut figura gladii,domus, navis,&c.Corpus hominis & corpus quadrupedis,ratione materiæ cognata sunt:utrumq;.n. ex carne,ossibus,nervis,&c. cõstat: sed forma seu figura multum inter se differunt: & ex figura sua unumquodq; agnoscitur. Sic gladius & olla etiamsi fortasse materia non differant : ut si utrumque ex ferro sit : forma tamen seu figura differunt plurimum : & á figura ha-

Substantia
accidenta

bet ferrum, quod vel gladius vel olla vel etiam aliud instrumentum est & nominatur. Cæterúm quod ad substantiales rerum naturalium formas attinet: perdifficilis homini, vel potiús impossibilis earum est cognitio: si
» unicam ipsius hominis formam exceperis. Communi
» quidem ratione & definitione intelligimus, esse rerum
» formas; at quid singularis & unaquæque forma sit, ut le-
» onis, equi, arboris, ab hominibus ignoratur. Omnino
» enim fatendum nobis est: substantias non sua specie co-
» gnosci á nobis: sed per earum accidentia. id quod totidem verbis fatetur philosophus acutissimus Julius Cæsar Scaliger de Subtilitate ad Cardan. exercit. 307. secti-
» one 21. Et pulchré admodum, Sicut vulpes, ait, clusa á
» ciconia, lambimus vitreum vas: pultem haud attingimus. *Per quam res est*] Vulgo idem dicitur his verbis, Quæ dat esse rei.

Cap. 8. de fine.

Finis est caussa, cujus gratiâ res est. Physicis rebus finis homo propositus est: homini Deus. Omnium artium est aliquod summum bonũ & finis extremus: ut Grammaticę, bene loqui: Rhetoricæ, bene dicere: Logicæ, bene disserere. Juno 1. Aeneid. connubii finem assumit, cúm Aeolo Deïopejam pollicetur, solatii scilicet prolisque gratiâ:

Sunt mihi bis septẽ præstanti corpore Nymphæ,
Quarum (quæ forma pulcherrima) Deïopejam
Connubio jungam stabili, propriamque dicabo;
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchrâ faciat te prole parentem.

In defensione Ligarii, Cicero Tuberonem accu-

accusatorem urget, cúm armorum contra Cęsarem susceptorũ finem premit. Et certé (ait) " contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim Tubero tuus ille districtus in " acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille " mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum? quę tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

Finis] Finis nominatur hoc caussæ genus per synecdochen generis: intelligitur enim proprié finis actionis, id est, ea res in qua actio finitur ac desinit: seu quam adeptum agens, agere desinit, id est, agendi finem facit. Nonnulli vocant scopum, metephora sumta á jaculantibus. Quemadmodum enim illi scopum intuentur, & ad illum sagittas dirigunt: ita qui consilio & ratione agunt, certum quasi scopum propositũ sibi habent quó in agendo respiciunt, & ad quem actiones suas referunt. Porró divisio finis esto hęc. Finis vel summus vel subordinatus est. Summus finis est, quē efficiens propter ipsummet desiderat: ut finis hominis voluptarii est, frui voluptatibus: finis avari est, possidere magnas divitias: finis hominis pii est, glorificare Deũ. Finis summus est aut universalis aut specialis. Universalis est ad quē omnes omnino totius universi res tendũt: is est gloria Dei, juxta dictum Salomonis Prov. 16, 4. Omnia condidit Dominus propter suam gloriam: etiam impium ad diem malum. Ad hunc finem hortatur & Paulus 1. Corinth. 10. Omnia ad gloriam Dei facite. Specialis finis summus est, ad quem unaquæque res in suo genere tendit: ut ædificantis finis est domus, belli finis victoria. Hæc in suo genere summa sunt (ait Rodolphus) ne- " que enim ædificat amplius ille, neque hic bellum gerit: " ubi domum fuerint atque victoriam consequuti. Sic " sacræ eucharistiæ finis specialis summus est, annũciatio mortis Christi, seu publica & solēnis glorificatio Christi

sti redétoris. Jam subordinatus finis est, quem efficiens non propter ipsummet, sed propter summum finem expetit. Sic discimus literas ut consequamur doctrinã: sed doctrinam expetimus propter aliud: alii quidé propter nominis sui gloriam ac laudem, alii propter divitias, alii ut sua doctrina gloriam Dei illustrent & ecclesiæ Christi prosint. Axioma finis, id est regula á fine argumentandi, traditur ab Aristotele lib.3. Topic. cap.1. his verbis: τὸ τέλος τῶν πρὸς τὸ τέλος αἱρετώτερον δοκεῖ εἶναι. id est, Finis videtur magis expetendus esse quám ea quæ ad finem tendunt ac destinata sunt. S. : Marc.2.27. ait Chri-
" stus: Sabbathum propter hominem factum est, non ho-
" mo propter sabbathum: ut ostendat, hominem esse meliorem sabbatho: ac proinde discipulos recté fecisse, quód majorem habuerint rationem vitæ suæ, quám sabbathi. Syllogismus: Finis est melior destinatis: Homo est finis sabbathi: nam propter hominẽ sabbathum factum & homini destinatum est. Ergo homo melior est sabbatho: & per consequens, major habenda est hominis ratio q̃ sabbathi. Aliud axioma: Qui vult finem, vult etiam destinata. Jam assumo: Atqui Christus vult nos celebrare sacram cœnam in memoriã mortis suæ. Concludo: Ergo vult nos in sacra cœna celebranda frãgere panem. fractionem enim panis ipsemet destinavit ad mortem suam repræsentandam.

CAP. 9. DE EFFECTIS.

"Effectum est quod" é caussis existit. sive igitur gignatur; sive corrũpatur; sive modo quolibet moveatur quidlibet: hic motus & res motu facta effectum dicitur. Hujus loci sunt laudes & vituperationes; quarum pleni sunt libri sacri & profani. Aeneid. 6. facta variorũ populorum comparantur ad nominis Romani laudem:

Excudent

Excudent alii spirantia molliús æra:
Credo equidem ducēt vivos de marmore vultus,
Orabunt caussas meliús, cœliq; meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memento:
Hæ tibi erunt artes, paciq; imponere morem:
Parcere subjectis, & debellare superbos.

Huc dicta scriptaque referenda sunt. Pericles & Hortensius bene dicēdi laude celebrātur: eodemque argumento Demosthenes & Cicero, etiam bene scribendi. Ad hunc locum referuntur consilia & deliberationes, etiam si omnino ad exitū perductæ non fuerint. Parmenio & Philotas morte mulctati sunt, quia conjurationis in Alexandrum essent suspecti: ut Curtius & Arrianus meminerunt. De Lentulo & Cethego aliisque Catilinæ popularibus, Romani Senatus judicio suppliciū sumtum est. Sunt etiam effecta virtutum & vitiorum. Horatius hoc modo ebrietatis effecta describit:

Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Spes jubet esse ratas, in prælia trudit inermem,
Solicitis animis onus eximit, ac docet artes.
Fœcundi calices quem non fecēre disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?

Effectum] Effectū hîc per synecdochen speciei intelligitur quodlibet caussatū: sic.n. propriè appellatur ab Aristotele αἰτιατόν. Porrò ut caussa, sic & caussatū quadruplex est: Effectū scilicet propriè dictum, Materiatū, Formatum & Destinatum. Præcipuus tamen usus est effe-

cti proprié dicti. Exépla é sacris literis. Rom.1. ait Paulus, invisibilia Dei, videlicet æternam ejus tum potentiã tum divinitatem cognosci atq; intelligi posse ex rebus ab ipso creatis. Matth.7. ait Christus: Cavete vobis á pseudoprophetis: qui veniunt ad vos cum vestimentis ovium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. A fructibus eorũ agnoscetis eos. Num colligunt ex spinis uvam, aut ex tribulis ficus? Ita omnis arbor bona fert fructus bonos: putris autem arbor fert fructus malos, &c. Gal.5. recenset Paulus pręcipua aliquot effecta carnis, itemque fructus spiritus.

E causis] Malim, Vi causarum, nam proprié loquendo ex efficiente & fine non existit effectum, sed ex materia & forma. *Laudes & vitup.*] Quippe quæ factorum sunt: illæ quidem honestorum, hæ veró turpium. *Dicta scriptaque*] Sunt enim effecta loquentium & scribentium.

CAP. 10. DE SUBJECTO.

Argumentum modo quodam consentaneum succedit, ut subjectum & adjunctum. Subjectum, est cui aliquid adjungitur. "Anima, est subjectum scientię, ignorantiæ, virtutis, vitii: quia hæc præter essentiam accedunt: corpus, sanitatis, morbi: roboris, infirmitatis: pulchritudinis, deformitatis. "Homo, subjectum est divitiarum, paupertatis: honoris, infamiæ: vestitus, comitatus. "Locus, est subjectum rei locatæ. Sic Philosophi divinis entibus, licet parte & magnitudine carentibus, attribuũt locũ. Sic Geometræ locum locique differentias in rebus Geometricis : Sic Physici multo etiam diligentiús in rebus Physicis considerant : in

mundo,

mundo, in elementis simplicibus, in rebus compositis. Sic Virgilius in Georgicis suum quemque propositis rebus locum deligēdum admonet: ut segetibus, arboribus, vitibus, pascuis:

At priús ignotum ferro quám scindimus æquor,
Ventos & varium cœli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultusq; habitusque locorum:
Et quid quæq; ferat regio, & quid quæq; recuset.
Hîc segetes, illic veniunt feliciús uvæ:
Arborei fœtus alibi, atque injussa virescunt
Gramina.——

"Sensilia, sensuum; & res virtutibus ac vitiis propositę, subjecta vitiorum & virtutum" hoc modo nominantur. Color est subjectum visus, sonus subjectum auditus: quia hi sensus, in his sensilibus occupantur & exercentur. Virtutes & vitia declarantur in Ethicis hoc argumento: tēperantia & intemperantia voluptate, magnanimitas & ignavia periculo, liberalitas & avaritia divitiis." Sic res numerabilis, Arithmeticæ: mensurabilis (ut ita dicam) Geometriæ subjicitur." Ejusmodi subjecto Cicero 2. Agr. disputat, inter Campanos nullam contentionem esse, quia nullus sit honor. "Non gloriæ cupiditate (ait) efferebantur, propterea " quód ubi honos publicé non est, ibi cupiditas " gloriæ esse nō potest: nō contentione nec am- " bitione discordes: nihil enim supererat, de quo " certarent: nihil quod cōtrá peterent: nihil ubi " dissidc-

diſſiderent. Eodem argumento á Propertio dictum eſt:

Navita de ventis, de tauris narrat arator:
Enumerat miles vulnera, paſtor oves.

Anima, eſt ſubjectum] Notandum, exempla ſubjectorum quæ hîc multa commemorantur, non omnia eſſe unius ejuſdemque generis. nam certè alio modo anima ſubjectum eſt ſcientiæ, & alio modo homo ſubjectum eſt divitiarum, & rurſum alio modo color ſubjectum eſt viſus. Itaque ut iſta diſtinguantur, notanda eſt ſubjecti diviſio. Subjectum igitur aut recipit rem adjunctam, aut eam occupat & afficit, quæ docendi gratiâ appellentur ſubjectum recipiens aut occupans. Subjectum recipiens, rurſum duplex eſt: recipit enim rem adjunctam vel in ſe, vel ad ſe. Subjectum occupans eſt, in quo res adjuncta (videlicet homo aut aliud animal) occupatur atque exercetur ſentiendo, appetendo, cognoſcendo, loquendo, ſcribendo: atque hoc propriè in ſcholis vocatur Objectum. Nunc ad hanc diviſionem accommodemus exempla quæ ab authore ſunt propoſita. *Anima*] Exemplum primi generis, id eſt, ſubjecti recipientis in ſe. Hujuſmodi ſubjectum Ariſtoteles appellare ſolet δεκτικὸν, & inveſtigare τὸ πρῶτον δεκτικὸν, ſubjectum primum, id eſt, proximum & proprium: atque ſic ſcientiæ & ignorantiæ πρῶτον δεκτικὸν, eſt mens: virtutis & vitii, appetitus: commune autem illorum omnium ſubjectum, eſt anima. *Homo*] Exemplum ſecundi generis, id eſt ſubjecti recipientis ad ſe. *Locus*] Rurſus exemplum primi generis: Locus enim rem locatam in ſe ſeu intra ſe & in ſuum quaſi ſinum recipit. Sic cœlum ſubjectum eſt corporis Chriſti: quia illud δέχεται, id eſt, intra ſe recipit ſeu capit: juxat dictum Petri Act.3. ὃν δεῖ τὸν οὐρανὸν δέξασθαι: Quem oportet cœlo capi, id eſt, Oportet ſeu neceſſe eſt ut cælum capiat Chriſtum, tanquam locus rem locatam.

Senſilia] Sequuntur exempla tertii generis, nimirum

rum

rum subjecti occupantis seu objecti. Itaque quod in textu dicitur, *Subjecta hoc modo nominantur*: illud *Hoc modo*, tanquam falsum expungendum est, quia objecta non eodem modo comparata sunt ad sua adjuncta, quo subjecta recipientia de quibus dictum est superiús.

Sic res numerabilis] Sic res disputabilis, id est quæstio, Dialecticæ subjicitur. *Ejusmodi subjecto*] Scilicet occupante, seu objecto: honos enim, ambitionis objectum est: quippe in honore ambitio occupatur atque exercetur. *Non gloriæ*] Exemplum hoc demonstrationis est: superiora omnia fuerunt declarationis: quemadmodum & quod sequitur, postremum. Procedit autem hæc argumentatio á negatione subjecti, id est objecti, ad negationem adjuncti. Nos argumentationis exempla plura afferamus. Consimilis superiori est illa Anacharsidis scita argumentatio: qui arguebat, in Scythia non esse tibicines, quia nullæ ibi vites essent. *Dann die pfeiffer lassen sich gern beim Wein finden.* Unde proverbium, Cantores amant humores. Atque istud jocosum: quod sequitur, serium est. De transsubstantiatione panis in corpus Christi, itemque de consubstantiatione corporis Christi cum pane, nulla extat Dei promissio: Ergo nulla potest esse horum dogmatum fides. Falluntur ergo & fallunt, qui dicunt, se ista simpliciter credere. Procedit argumentatio á negatione promissionis ad negationem fidei, id est, á negatione objecti ad negationem adjuncti. Hæc igitur exempla negativa sunt: Affirmativa ab objecto ad adjunctum ratiocinatio est illa Ulyssis, qui Achillem habitu muliebri inter puellarum choros occultum, admodum acuté hoc argumento deprehendit: quum ipse mercatoris habitu accessisset ad eas, cum variis fœmineis mercibus: inter quas erant arma quædã virilia, ad quæ Achilles sese protinus convertit. Locus est Metamorph. 13.

Præscia venturi genitrix Nerëia lethi,
Dißimulat cultu natum: & deceperat omnes
(In quibus Ajacem) sumtæ fallatia vestis.

Arma

Arma ego fœmineis, animum motura virilem,
Mercibus inserui: neque adhuc projecerat heros
Virgineos habitus, cum parmam hastamq; tenenti,
Nate dea, dixi, tibi se peritura reservant
Pergama: quid dubitas ingentem evertere Trojam?
Injeciq; manum, fortemq; ad fortia misi.

Sic igitur Ulysses ratiocinatus est: Iste appetit arma virilia: ergo vir est. nam ut ille apud Virgilium ait Eclog. 2. *Trahit sua quenq; voluptas.* Et objecti argumentum ab ipso poëta hîc notatur, ubi ait, *Animum motura virilem.* Objecta enim (ut vulgo in scholis dicitur) movent sensus. quod Aristoteles dicit, τὰ ὑποκείμενα ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, id est, Subjecta afficiunt sensum, vel potiùs efficiunt sensionem. E sacris literis afferamus hæc. Malach. 1. ait Deus ad populum: Si vester pater sum: ubi est meus honor? si dominus: ubi timor? Hujus generis sunt illa Christi, Ubi cadaver est, ibi congregantur aquilæ. Item. Ubi thesaurus vester est, ibi est & cor vestrum. Quorum priore innuit, fideles congregatum iri in cœlum: quoniam & ipse ibi sit. posteriore autem: fideles cogitationibus ac desideriis suis versari in cœlo: quoniam ibi sit eorum thesaurus, nempe vita æterna. Hujus loci est regula illa consequentiæ, quæ in scholis traditur his verbis, Ab est secundi adjecti ad Est tertii adjecti valet consequentia negando. Quod enim omnino non est, de eo nihil affirmari potest. Vocant autē Est secundi adjecti, quando verbum Est, in propositione prædicati locum obtinet: ut Deus est, Angeli sunt, Purgatorium non est, Centauri non sunt. Est tertii adjecti vocant, quando verbum Est, in propositione copula est qua prædicatum cum subjecto connectitur: ut Deus est justus: purgatorium non est calidum. Sic autem vocant, quód illic verbum Est, secundum membrum propositionis est, & subjecto adjicitur: hîc autem tertium. Regulæ allatæ exemplum est enthymema illud apud Cic. Tuscul. quæst. lib. 1. Mortui non sunt: ergo mortui non sunt miseri. Consequentia bona est: sed antecedens falsum.

ſum. Etſi enim mortui non ſint, ratione compoſiti, id ſcilicet quod fuerunt, ex anima & corpore conſtans: non tamen ideo prorſus non ſunt, nam ſunt adhuc ratione partium ſeparatarum. quippe anima quidem quum immortalis ſit, incorruptibilis permanet: corpus veró licet in cineres reſolvatur, non tamen in nihilum redigitur: & ſuo tempore inſtaurabitur, nempe in reſurrectione mortuorum. Quatenus igitur mortui ſunt, eatenus etiam vel miſeri vel beati ſunt. Qui enim in fide Chriſti mortui ſunt, beati ſunt: tum ratione animæ, quæ in cæleſti paradiſo apud Chriſtum agit: tum veró etiam ratione corporis, quod in terra glorioſam ac beatam reſurrectionem expectat. Contrá qui mortui ſunt in incredulitate, miſeri ſunt: tum ratione animæ, quæ in inferno apud divitem epulonem cruciatur: tum ratione corporis, quod reſurget ad ignominiam & damnationem æternam. Ejuſdem generis enthymema eſt hoc: Purgatorium non eſt: ergo purgatorium neque calidum neque frigidum eſt.

CAP. II. DE ADJUNCTO.

Adjunctum eſt, cui aliquid ſubjicitur: quod argumentum etſi ſubjecto eſt levius, attamen eſt copioſius & frequentius. Itaque quod de ejuſmodi ſignis ait Ovid. 2. de Remedio:

Forſitan hæc aliquis (nam ſunt quoque) parva vocabit.
Sed quæ non proſunt ſingula, multa juvant.

Animi corporiſque & totius hominis bona & mala, quæ dicuntur, adjuncta ſunt animi, corporis, hominis: Denique quicquid ulli ſubjecto extrinſecus accidit, adjunctum ejus eſt. Ut autem locus eſt in ſubjectis, ſic tempus eſt

in adjunctis, duratio nempe rerum, pręterita, presens, futura: omninoque qualitates subjectis præter causas adjunctæ: sive proprię sint, quę omni soliq; subjecto semper conveniunt, ut homini risus, equo hinnitus, cani latratus: sive communes, quæcunque non sunt eo modo propriæ. Hoc genere argumenti Fannium Chęream Cicero pro Roscio Comœdo cavillatur: "Nonne ipsũ caput & supercilia illa penitus abrasa, olere malitiam & clamitare calliditatem videntur? Nonne ab imis unguibus usque ad verticem summum (si quam conjecturam affert homini tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mendaciis cõstare totus videtur? qui idcirco capite & superciliis semper est rasis, ne pilum ullum viri boni habere dicatur. Sic Martialis 2. lib. Zoilum ludit:

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine lu-(scus:
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Sic vestitus & comitatus res adjunctæ sunt: quo circũstantię genere Dido venatum proficiscens, magnificé 4. AEneid. depingitur:

Oceanum interea surgens aurora reliquit.
It portis jubare exorto delecta juventus:
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro:
Massyliq; ruunt equites, & odora canum vis:
Reginam thalamo cũctantem, ad limina primi
Pœnorum expectant: ostroq; insignis & auro
Stat sonipes, ac fræna ferox spumãtia mandit.
Tandem progreditur magna stipante caterva
Sidoni-

Sidoniam picto chlamydem circundata limbo,
Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum:
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Est veró adjunctorum ad subjecta, quibus occupantur, usus item magnus. Hoc argumentó Plato miseras civitates auguratur, quæ medicorum & judicum multitudine indigeant: quia multam quoq; & intemperantiam & injustitiam in ea civitate versari necesse sit.

Sed consentaneorum categoria sic est, unde quid vis alteri cõsentaneum, vel idem vel unũ dici possit: omnesque modi unitatis, & ut ita dicam, identitatis, huc sunt tanquam ad primos & simplices fontes referendi.

Levius] Imó par adjuncti & subjecti in argumentando vis est: interdum quidem necessaria, interdum veró probabilis: ut pauló póst in exemplis intelligetur. *Signis*] Signorum locum alii peculiarem faciunt. Sed signa partim ad hunc locum, partim ad locum effectorum pertinent, partim etiam ad locum testimoniorum. Hujus etiam loci sunt quæ ab aliis vocantur Conjuncta, item Adjacentia, item cõmuniter accidentia. Est autem hîc notanda adjunctorum divisio. Adjunctum igitur aut receptum est aut occupatum. Receptum, quod subjecto vel inhæret vel adhæret. Occupatum, quod in subjecto seu objecto occupatur. *Omni solique*] Proprium est quod soli convenit, etiamsi nec omni, nec semper. quare duo hæc in definitione proprii redundant: neque καθόλου sunt. *Nonne ipsum caput*] Argumentatio procedit ab affirmatione adjuncti ad affirmationem subjecti: Chærea est capite & superciliis rasis: ergo nequam est. *Crine ruber*] Similis priori argumentatio: Zoilus

est crine ruber, niger ore, &c. ergo nequam est. *Sic vestitus*] Hactenus adjuncta inhærentia: sequuntur adhærentia. *Est veró adjunctorum*] Sequuntur exempla tertii generis, nempe adjunctorum occupatorum. *Plato miseras*] Procedit ratiocinatio ab affirmatione adjuncti occupati ad affirmationem subjecti occupantis, seu objecti. Addamus exempla é sacris literis. Lucæ ultimo, quum Christus post resurrectionem appareret discipulis: & illi putarent, se non corpus Christi videre, sed spectrum: ibi Christus argumentatur á propriis corporis adjunctis], ut falsam discipulorum opinionem refutet. „ Quid turbati estis (inquit) & quare disceptationes „ subeunt corda vestra? Videte manus meas & pedes me„ os: nam ego ipse sum. Contrectate me, & videte: nam „ spiritus carnem & ossa non habet, prout me conspicitis „ habere. quasi dicat: Id quod videtis, est veré visibile & palpabile: ergo est verum corpus: & per consequens, non est spiritus seu spectrum. Sic argumentabatur Elias adversus sacerdotes Baaliticos. 1. Reg. 18. Baal non potest exaudire vos: Baal igitur non est Deus. Contrá, Deus quem ego colo, exaudit me: ergo est verus Deus. Sic Jesaias 42. vers. 21.22.23. & Jeremias 2, 28. item 10, 5. argumentantur adversus idola: Idola non possunt opem ferre: ergo idola non sunt dii. Ita si dubites, an sacrificium Abelis fundatum fuerit in promissione Dei: probabitur id ex promissionis adjuncto, nempe fide. Abel sacrificium Deo obtulit per fidem: Heb. 11, 4. Ergo Abelis sacrificium fundatum fuit in promissione Dei. Promissio enim, fidei objectum est: Fides, promissionis adjunctum occupatum. Hujus loci est illa regula conse„ quentiæ scholastica: Ab Est tertii adjecti ad Est secundi „ adjecti valet consequentia affirmando, ut Tusc. 1. Si mortui sunt miseri: ergo mortui sunt.

CAP. 12. DE DIVERSIS.

Argumentum primum consentaneum expositum est, Dissentaneum, sequitur, quod á re

dissentit: sunt autẽ dissentanea inter se æqué manifesta, alterumq; ab altero ęqualiter arguitur: tametsi sua dissensione clariús elucescant. Dissentanea sunt diversa vel opposita. Diversa sunt dissentanea, quę sola ratione dissentiunt. Quo de genere sunt illa frequentissima: Non hoc, Sed illud: Quanquam, Tamen. pro Pompejo, Non victoriam, sed insignia victoriæ re- “ portarunt. Ovid. 2. de Arte:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses.

2. AEneid. *Hic Priamus, quanquã in media jam morte tenetur:*

Non tamen abstinuit.

Pauló secus in Eunucho:

Nam si ego digna hac contumelia

Sum maxime: at tu indignus qui faceres tamen.

Item illa aliusmodi. Pro Lig. Scelus tu illud “ vocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc caussa caruit. Alii enim errorem appellãt, “ alii timorem: qui duriús, spem, cupiditatem, “ odium, pertinaciam: qui gravissimé, temeritatem: “ scelus, preter te adhuc nemo. “

Sola ratione] Non etiam re, ut opposita. Usus diversorum præcipué videtur positus in declarando, ut scilicet inter se distinguantur quæ ab imperitis propter cognationem confunduntur: ut, Non victoriam, sed insignia victoriæ reportarunt: Non scelus fuit, sed error: Non liberalis, sed prodigus est: Non pius, sed hypocrita est.

CAP. 13. DE DISPARATIS.

Opposita sunt dissentanea, quæ ratione & re dissen-

re dissentiunt: itaq; eidem attribui, secundum idem, & ad idem, & eodem tempore non possunt. Sic Socrates albus & ater non potest eadem parte esse: pater & filius ejusdem: sanus & æger eodem tempore: At albus esse potest alia parte, & ater alia: pater hujus, filius illius: sanus hodie, cras æger. Itaq; ex altero affirmato alterum "negatur. Opposita sunt disparata, aut contraria: disparata sunt opposita, quorum unum multis pariter opponitur: ut viride, cineraceum, rubrum media sunt inter album & nigrū: quæ singula extremis, & inter se disparata sunt. Sic liberalitas & avaritia inter se "disparantur. Sic homo, arbor, lapis, & ejusmodi res infinitæ disparantur: nec eadem res potest esse homo, arbor, lapis. Virgil. 1. AEneid. hoc argumento disputat:

O quam te memorem virgo? namq; haud tibi vultus
Mortalis: nec vox hominem sonat: " O dea certé.

Negatur] In pristinis editionibus additum erat, *Aut contrà*, id est, ex altero negato alterum affirmatur. Sed hoc meritó expunctum est: quia non de omnibus verum est: ut non sequitur: Hoc non est rubrum, ergo viride: Non est dominus, ergo servus: Non est album, ergo nigrum: Lapis non videt, ergo cæcus est. Verum autem est de contradicētibus, & de adversis immediatis, & de privantibus quatenus eorum alterum negatur de naturali subjecto. *Disparantur*] Imó pugnant & adversantur: disparantur autem liberalitas & prodigalitas, item parsimonia & avaritia: sic fortitudo & audacia, timiditas & pru-

prudentia. *O dea certè*] At non sequitur: Hæc virgo non est homo: ergo est dea, poterat enim neutrum esse, sed diabolus.

CAP. 14. DE RELATIS.

"Contraria sunt opposita, quorum unum "uni tantúm opponitur: suntque affirmantia, aut negantia. Affirmantia, quorum utrumque affirmat, ut relata & adversa. Relata, sunt contraria affirmantia, " quorum alterum " constat é mutua "alterius" affectione: atq; inde "nominata sunt relata; ut pater qui "filium habet, & filius qui "patrem habet: & ob hanc mutuam relationis causam, relata dicuntur simul esse naturâ; ut qui alterum perfecté nôrit, nôrit & reliquum. Pro Marc. Ex quo profectó intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cúm in accepto tanta sit gloria. Martialis in Sosibianum lib. 1.

"*Tum servum scis te genitum, blandéq; fateris,*
Cúm dicis dominum, Sosibiane, patrem.

Sic apud Quintilianũ lib. 5. cap. 10. Si portorium Rhodiis loçare honestum est: & Hermacreonti, conducere. Quomodo & in Oratore perfecto Tullius. Num igitur est periculum (ait) ne quis putet, in magna arte & gloriosa turpe esse docere alios id, quod ipsi fuerit honestum discere? Studium veró quoddam suum Cicero é relatis illis in Oratore prodidit. Jam illa (inquit) matura: uxor generi: noverca filii, filiæ pellex. Quod idem in ferreæ ætatis

descriptione Ovidius apertiús affectavit 1, Metamorph.

--Non hospes ab hospite tutus,
Non socer á genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Atqui argumẽtum talis relationis, contrarium nihil habet, imó arguit mutuas caussas: ut sum tuus pater: tu es igitur meus filius: at cúm dico, sum tuus pater, non igitur sum tuus filius, tum contraria veré sunt.

Contraria] Sic appellantur á Cicerone, quæ vulgo dicuntur opposita, Aristoteli ἀντικείμενα. *Uni*] At in Ethicis virtus opponitur non uni tantúm vitio, sed duobus: ut liberalitas non solúm avaritiæ, sed etiam effusioni: fortitudo non solúm ignaviæ, sed etiam audaciȩ, &c. Respõdeo: Opponitur quidem virtus duobus vitiis, sed non utrique ut contrarium: verúm alteri ut disparatum: ut liberalitas effusioni, fortitudo audaciæ, &c. Sed rursum objici potest: vitium contrarium esse non solúm virtuti, sed etiam vitio: ut avaritiam non solúm liberalitati, sed etiam effusioni: ignaviam non solúm fortitudini, sed etiam audaciæ, &c. Responderi potest: Adversa sunt (ait ex Aristotele Cicero) quæ in eodem genere plurimum differunt. Atqui avaritia & liberalitas non differunt plurimum: quia magis ab avaritia distat prodigalitas: Itemque ignavia & fortitudo: quibus magis inter se differunt ignavia & audacia. Ergo avaritia & liberalitas, ignavia & fortitudo non sunt adversa: sed tantúm avaritia & prodigalitas, ignavia & audacia. Ego tamen non video, ad quod genus oppositorum referri illa possint, præterquam ad adversa. Quo fit, ut neque defini-

nitio-

nitionem illam Aristotelis, neque illud axioma, *κατὰ παντὸς* vera existimem.

Quorum alterum] nempe utrumvis, id est, & hoc ex affectione illius, & vicissim illud ex affectione hujus: ut præceptor ex affectione discipuli, & vicissim discipulus ex affectione præceptoris. *Constat*] id est, pendet. *Alterius*] id est, ad alterum. *Affectione*] id est, habitudine, *σχέσει*, respectu. *Filium*] filiámve: synecdoche speciei. *Patrem*] matrémve, aut utrumque simul. Rursum synecdoche speciei. *Nominata sunt relata*] Scilicet á referendo, quód alterum ad alterum referatur, id est, cum altero conferatur. *Tum servum*] Pater tuus est tuus dominus: ergo tu es patris tui servus. Antecedens confirmatum est testimonio, videlicet confessione Sosibiani. Ratio consequentiæ est illud axioma Aristotelis *πάντα τὰ πρός τι πρὸς τὰ ἀντιστρέφοντα λέγεται*, id est, Omnia relata dicuntur respectu correlatorum. Sed in hoc exemplo sophisma *ὁμωνυμίας* est in vocabulo domini: quod interdum potestatis, interdum honoris est.

CAP. 15. DE ADVERSIS.

"Adversa sunt contraria affirmantia, quæ inter se velut é regione perpetuó adversátur, AEneid.11.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Sic albor & nigror, calidum & frigidum, virtus & vitium opponuntur. Parad.1.contra Epicureos: Illud tamen arcté tenent, accuratéque defendunt, voluptatem esse summum bonum: quę quidem mihi vox pecudũ videtur, non hominum. Tu cúm tibi sive Deus, sive mater (ut ita dicam) rerũ omnium natura dederit animum, quo nihil est præstantius, neq; divinius: sic te ipse abjicies ac prosternes, ut

„ nihil inter te atque inter quadrupedem inter-
„ esse putes? Pecudem & hominem adversa Cicero opposuit: voluptas, pecudis bonum est, " non igitur hominis. Sic libertas & servitus, apud Tibullum 2.lib.

Sic mihi servitium video dominamq; paratam,
Tu mihi libertas illa paterna vale.

„ Pro Marc. Nunquàm enim temeritas cum
„ sapientia commiscetur, nec ad consilium ca-
„ sus admittitur.

Adversa] Sic Cicero appellat quæ vulgo nominantur contraria, ab Aristotele ἐναντία. Notanda hîc est adversorum divisio: alia enim sunt mediata, alia immediata. Mediata, quæ aliquid in medio habent: ut album & nigrum multos colores intermedios habent: calidum & frigidum in medio habent tepidum. Immediata adversa sunt quæ nihil in medio habēt; ut virtus & vitium; sanitas & ęgrotatio, fides & incredulitas. Hanc divisionem tradit Aristoteles in Categoriis capite περὶ τῶν ἀντικειμένων. *Non igitur*] Consequentia hujus enthymematis nititur hoc axiomate, quòd adversorum non potest idem esse proprium adjunctum. Jam veró pecus & homo adversa sunt. Quare non potest idem esse eorum proprium adjunctum. Est autem pecudis proprium bonum voluptas. Ergo voluptas non potest esse bonum hominis. Quanquam simplicius est dicere, consequentiam enthymematis propositi niti figura syllogistica: quæ extabit, si suppleatur propositio major, ad hunc modum: Quod proprium est alicujus rei, id nullius alterius rei est. Atqui voluptas est proprium bonum pecudis: Ergo voluptas non est bonum hominis.

Cap. 16. De contradicentibus.

Contraria negantia sunt, quorum alterum

ait,

ait,alterum negat idem: eaque ſunt contradicentia,aut privantia. Contradicẽtia ſunt contraria negantia,quorum alterum negat " ubique : ut juſtus non juſtus,animal non animal, eſt non eſt,ſunt contradicentia. Sic in defenſione Murænæ contradicitur ſententiis Catonis & Ciceronis,illius Stoici,hujus Academici.Dialogus eſt his verbis,Nihil ignoveris: imó aliquid, non omnia. Nihil gratię cauſſa feceris.imó ne reſiſtito gratiæ, cúm officium & fides poſtulabit. Miſericordia commotus ne ſis? etiam,in diſſolvenda ſeveritate: ſed tamen eſt aliqua laus humanitatis. In ſententia permaneto:enimveró,niſi ſententia alia vicerit melior. Martialis lib.1.

Bella es,novimus:& puella,verum eſt:
Et dives,quis enim poteſt negare?
Sed dum te nimium,Fabulla,laudas:
Nec dives,neque bella,nec puella es.

Cicero 1.Tuſc.cogit "hoc argumento Atticum Epicureum fateri,mortuos miſeros non eſſe, ſi omnino nulli ſint , ut Epicurei credebãt. Jã mallem(ait)Cerberum metueres,quã iſta tam inconſideraté diceres.Atticus. Quid tandem? Marcus. Quem eſſe negas, eundum eſſe dicis:ubi eſt acumen tuum?cúm enim mi ſerum eſſe dicis,tum eum qui nõ ſit eſſe dicis. Tum poſt longam diſputationem Atticus ait, Age, jam cõcedo non eſſe miſeros qui mortui ſunt: quoniam extorſiſti,ut faterer,qui omnino

» no non essent,eos ne miseros quidem esse.Sic Terentianus Phędria, Dori Eunuchi dictum " elevat;quód affirmasset priús,quę póst inficiaretur:

Modó ait,modó negat.

Ubique] id est, in subjecto quolibet: non autem in eo tantúm in quo affirmatum suapte natura inest:ut fit in privantibus, ut non justus, negat justitiam non solúm de homine in quem justitia per naturam cadit, seu qui justitię est capax:verúm etiam de qualibet re alia:ut lapide,ligno,ferro,&c. nam de lapide tam veré negatur justitia, quám de homine injusto. Hinc aureum illud » axioma Aristotelis, Quodlibet affirmare aut negare, » verum : id est, de quolibet affirmatio aut negatio vera est. *Hoc argumento*] Imó non hoc contradicentium argumento,sed argumento subjecti: ut ostendimus suprá cap.10.Subjecto enim simpliciter negato, adjuncta etiam quælibet negari necesse est. Hoc quidem verum est,auditorem ibi á Cicerone reprehendi, quód sibi ipse contradiceret,si non expressé,tamen implicité; id quod in scholis vocant Implicare contradictionem.Dicuntur autem implicare contradictionem duæ propositiones, ex quarum altera sequitur contradictoria alterius. ut hîc:Mortui sunt miseri,& Mortui non sunt.hîc ex priore propositione sequitur contradictoria posterioris,népe Mortui sunt : itemque ex posteriore sequitur contradictoria prioris,nempe Mortui non sunt miseri. Nam si mortui sunt miseri,certé mortui sunt:& vicissim,si mortui non sunt, nec miseri sunt. Sic contradictionem implicant : corpus Christi esse in cœna corporaliter, sed non sensibiliter. *Elevat*] Contrá Apostolus Paulus certitudinem suę doctrinæ negatione cótradicentium có- » mendat. 2.Cor.1,19.Dei filius, Jesus Christus qui inter » vos per nos prædicatus est,non fuit Etiam & Non : sed fuit Etiam in ipso.

CAP. 17. DE PRIVANTIBUS.

Privantia sunt contraria negantia, quorum alterum negat "in eo tantúm subjecto, in quo affirmatum suapte natura inest. Atque hîc affirmatum dicitur habitus, negatum autem privatio. Sic motus & quies. Sic ebrius & sobrius. Martial. lib. 3.

"*Ebrius es: nec enim faceres hæc sobrius unquam.*

Sic "cæcum esse & videre. Pro Cælio, "Existat igitur ex hac familia aliquis, ac potissimúm cæcus ille. minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit. Sic pauper & dives opponuntur apud Martialem lib. 5.

"*Semper eris pauper, si pauper es, Æmiliane:*
Dantur opes nullis nunc, nisi divitibus.

Talia sunt mors & vita in Miloniana: "Hujus mortis sedetis ultores, cujus vitã, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Itẽ tacere & loqui. 1. Catil. "Quid expectas authoritatẽ loquentium, quorũ voluntatem tacitorum perspicis? Pro Marc. Doleo, cúm resp. immortalis esse debeat, eam in unius mortalis anima consistere. Sed dissentaneorũ categoria sic est, unde quidvis ab altero differre quolibet modo possit.

In eo tantúm subjecto] ut lapis etsi facultate videndi præditus non est, tamen non dicitur cæcus: quia lapis non est subjectum naturale visus, sed animal oculatum: quod si visu careat, propriè cæcum dicitur. Ita nec piscis propriè dicitur mutus: quia natura non habet sermonis aut vocis organa. *Ebrius es*] Enthymema est: Non es sobrius: ergo es ebrius: á negatione privatio-

nis ad affirmationem habitus. *Cæcum esse*] Sic cæcitas mentis, id est ignorantia Dei, in qua homo nascitur, est privatio sapientię illius & cognitionis Dei cum qua homo primùm á Deo fuit conditus. *Existat igitur*] Enthymema est: Appius est cæcus: ergo non videbit Clodiam: ab affirmatione privationis ad negationem habitus, seu potiús actionis quæ illius habitus propria est. *Semper eris pauper*] Solis divitibus dantur opes: non igitur pauperibus. Consequutio hujus enthymematis nō pendet ex natura privantium: sed ex natura proprii, nam si tollas notam proprii, Solis: consequutio non valebit. ut si dicas, Divitibus dantur opes: hinc non sequitur: Ergo pauperibus non dantur. *Hujus mortis*] Enthymema est, Si possetis vitam Clodio restituere, nolletis: non debetis igitur mortem ejus ulcisci. Consequutio similiter non pendet ex natura privantium, sed ex natura parium. Pares enim animi affectiones sunt. Velle vitam alicujus restituere, & velle mortem ejus ulcisci. *Quid expectas*] Perspicis voluntatem tacitorum: ergo non est ut expectes authoritatem loquentium. Argumentum similiter á pari est. paria enim hæc sunt, Perspicere voluntatem taciti, & audire loquentem quid velit.

CAP. 18. DE PARIBUS.

Argumenta simplicia ita fuerunt in consentaneis & dissentaneis: comparata sunt, quę inter se comparantur, quæ tametsi ipsa comparationis naturâ æqué nota sint; attamen alterū altero alicui noti⁹ & illustrius esse potest: Sępeq; notis breviús indicantur, aliquando partibus pleniús distinguuntur: quę propositio, redditioque nominantur: atque omnino comparata etiam ficta arguunt fidemque faciunt. Comparatio est in ᵃ quantitate vel qualitate: Quan-

Quantitas, qua res comparatæ quantę dicuntur. Eſtq; "parium vel imparium. "Paria ſunt, quorum eſt una quantitas: Argumentum igitur paris eſt, "cúm par explicatur á pari: ejuſq; notæ ſunt par, æquale, ęquare, idem quod, tã quám, tanto quanto, tot quot, & non magis, non minús. Virgil. Aeneid. 2.

– – Par levibus ventis.

Aene. 3. *Et nunc æquali tecum pubeſceret ævo.*

Aene. 6. *En hujus nate auſpiciis, illa inclyta Roma*
Imperium terris, animos æquabit olympo.

Propoſitio deinde redditioque diſtinguũtur. 4. Cat. cujus res geſtæ atque virtutes iiſdẽ, quibus Solis curſus, regionibus ac terminis continentur. Aeneid. 4.

Tam ficti pravíq; tenax quám nuntia veri.

Catull. *Tantó peſſimus omnium poëta,*
Quantó tu optimus omnium patronus.

Ovid. 4. Triſt.

Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores,
Quotq; ſoporiferum grana papaver habet;
Sylva feras quot alit, quot piſcibus unda natatur,
Quot tenerum pennis aëra pulſat avis:
Tot premor adverſis: quæ ſi comprendere coner,
Icariæ numerum dicere coner aquæ.

9. Philip. Neque enim ille magis juris conſultus, quám juſtitiæ fuit: Itaque quę proficiſcebantur á legibus & á jure civili, ſemper ad facilitatem æquitatemq; referebat: neq; conſti-

„ ſtituere litium actiones malebat, quàm con-
„ troverſias tollere. Ovid. 2. de Arte:

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri.

„ Pro Mur. Paria cognoſco eſſe iſta in L. Mu-
„ ræna, atq; ita paria, ut neq; ipſe dignitate vin-
„ ci potuerit, neq; te dignitate ſuperarit. 2. Phi-
„ lip. "Quorum facinus commune, cur non eo-
„ rum prȩda communis? Ter. in Adel.

"*Quando ego non curo tuum, ne cura meum.*

Hujus veró loci ſunt conſectaria illa é contrariis quidem orta, ſed pariũ collatione tractata: ut Martialis illud:

"*Tum ſervum ſcis te genitum, blandéq; fateris,*
Cúm dicis dominum, Soſibiane, patrem.

Ovid. 1. Faſt.

"*In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores,*
Cenſus amicitias: pauper ubiq; jacet.

Ex adverſis ſunt frequentiora. Cic. pro Syl-
„ la: "Neque veró quid mihi iraſcare, intelligere
„ poſſum. ſi, quód eum defendo, quem tu accu-
„ ſas; cur tibi quoq; ipſe non ſuccẽſeo, qui accu-
„ ſes eum, quem ego defendo? Inimicũ, inquis,
„ accuſo meum: & amicum (inquam ego) defen-
„ do meũ. Sic. 5. Tuſc. "Quod cúm fateantur ſa-
„ tis magnam vim eſſe in vitiis ad miſerã vitam;
„ nonne fatendũ eſt, eandem vim in virtute eſſe
„ ab beatam vitam? "Contraria enim contrariorum ſunt cõſequentia. Sic interdum laceſſiti, par pari reponimᵘ; qualis eſt Ecl. 3. apud Virgilium

gilium contentio paſtorum:Damœtæ,primó hoc ænigma proponentis,

Dic quibus in terris (& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateat cœli ſpatium, non amplius, ulnas.

Et Menalcæ alterum ænigma reponentis,

Dic quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores, & Phyllida ſolus habeto.

"Paria veró ficta ſunt illa apud Aeſchinē Socraticū,quibus demonſtrat Socrates cum Xenophontis uxore & cum Xenophōte ipſo Aſpaſiam locutam.Dic mihi quęſo Xenophontis uxor,ſi vicina tua melius habeat aurū quā tu habes,utrúm illius an tuum malis?Illius,inquit. Et ſi veſtem, & cęterum ornamentum muliebre pretii majoris habeat, quám tu habes,tuāne an illius malis?Illius veró reſpōdit. Age veró,ſi virū illa meliorem habeat, quám tu habes,an illius malis?Hîc mulier erubuit.Aſpaſia autem cum ipſo Xenophonte ſermonē inſtituit:Quęſo,inquit,ſi vicinus tuus meliorem equum habeat quám tuus eſt, tuúmne equū malis an illius?Illius,inquit.Quód ſi meliorem fundum habeat,quám tu habes,utrúm tandem illius malis? Illius, inquit, meliorem ſcilicet. Quód ſi uxorem meliorem habeat, quám tu habes,utrúm illius malis? Atque hic Xenophon quoq; ipſe tacuit.

Quantitate vel] Vulgó comparatorum vocabulum, per ſynecdochen generis ad quantitatem reſtringitur: ut comparatio ſit quantitatis,ſicut ſimilitudo qualitatis.

Sed

Sed & comparandi verbum non raró ad qualitatem refertur. Comparatio in quantitate, Græcé σύγκρισις dicitur: in qualitate παρομοίωσις, aſſimilatio. παραβολὴ autem utriuſque appellatio communis eſt: quanquam feré de aſſimilatione intelligitur. *Parium vel imparium*] Par idem ſignificat quod æquale, Grçcé ἴσον: impar, inæquale, ἄνισον. Hinc numerus par dicitur qui in pares, id eſt æquales, partes dividi poteſt: impar qui non poteſt in pares ſed impares ſeu inçquales. *Paria ſunt*] Sic Ariſtoteles Metaphyſ. lib. 1. cap. 15. ἴσα, ὧν τὸ ποσὸν ἕν, Paria ſeu æqualia ſunt quorum quantitas eſt una. In Rhetoricis item lib. 2. cap. 23. τὸ μήτε μᾶλλον, μήτε ἧττον, ſc. ὑπάρχον: Quod neque magis, neque minús, ſcilicet ineſt. Id quod de paritate rationum intelligendum eſt: ſicut prius de paritate rerum. Sic Cicero etiam in Topicis, Comparatio parium, ait, nec elationem habet, neque ſummiſſionem: eſt enim æqualis. Ariſtoteles in Topicis paria, id eſt ea quorum par eſt ratio, vocat τὰ ὁμοίως ὑπάρχοντα, quę ſimiliter (id eſt pariter ſeu pari ratione) inſunt. Ex quibus locis inter ſe collatis intelligitur, duplicem conſiderari paritatem ſeu æqualitatem: alteram ipſarum rerum: quæ conſideratio ad primum inventionis uſum pertinet, videlicet ad ipſarum rerum ſigillatim conſideratarum declarationem atque illuſtrationem: alteram veró rationum, quum ſcilicet vel unum aliquid duobus, vel duo uni, vel duo duobus pariter ſeu ſimiliter, id eſt pari ratione ineſſe dicuntur. Dicitur autem ratio rationi par ſeu æqualis, id eſt æqué veriſimilis ſeu probabilis. *Cúm par*] Potiús argumentum á pari eſt, argumentum comparatum á ſententia æqué probabili: hoc eſt, quum in antecedente & conſequente enthymematis par eſt ratio veritatis, ſeu par probabilitas: & antecedens verum eſt. *Quorum facinus*] Hactenus exempla declarationis: ſequuntur demonſtrationis ſeu argumentationis. Quo loco notandæ ſunt tres á pari argumentandi regulæ, ſeu axiomata, ſeu (ut Ariſtoteles vocat) loci: qui traduntur lib. 2. Top. cap. 4. Primum

axioma

axioma est hoc, εἰ ἕν τι δυσὶν ὁμοίως ὑπάρχῃ ἢ δοκεῖ ὑπάρχειν· εἰ τῷ ἑτέρῳ μὴ ὑπάρχῃ, οὐδὲ τῷ ἑτέρῳ· εἰ δὲ θατέρῳ ὑπάρχῃ, καὶ τῷ λοιπῷ. Si quid unum duobus similiter insit aut inesse videatur: si alteri non insit, nec alteri inerit: si veró alteri insit, etiam reliquo inerit. Exemplum affirmationis: Israëlitę á Deo puniti sunt propter idololatriam aliaque peccata: Ergo etiam Corinthii á Deo punientur, si paria committant. 1. Cor. 10. Exemplum negationis: Fœdus Dei cum die & nocte, non potest fieri irritum: Ergo nec fœdus ejus cum Davide, irritum fieri potest. Jerem. 33. Sic dicit Dominus: Si irritum potestis “ facere fœdus meum quod inivi cum die, & fœdus meũ “ cum nocte: etiam irritum fieri poterit fœdus meũ cum “ servo meo Davide, quó minús habeat filium regnantẽ “ in solio suo. SECUNDUM axioma: εἴτε δύο τῷ αὐτῷ ὁμοί- “ ως (scilicet ὑπάρχῃ) εἰ τὸ ἕτερον μὴ ὑπάρχει, οὐδὲ τὸ λοιπόν· εἰ δὲ θάτερον, καὶ τὸ λοιπόν. Sive duo eidem similiter insint, si alterum non insit, nec reliquum inerit: si veró alterum insit, etiam reliquum inerit. Exemplum affirmationis: Iste delectatur mentiendo: ergo etiam furando. Exemplum negationis: Hominis proprium non est videre: ergo etiam hominis proprium non est audire. TERTIUM axioma: τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ εἰ δύο δυσὶν ὁμοίως ὑπάρχει· εἰ γὰρ τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ μὴ ὑπάρχῃ, οὐδὲ τὸ λοιπὸν τῷ λοιπῷ· εἰ δὲ ὑπάρχει τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ, καὶ τὸ λοιπὸν τῷ λοιπῷ. Ad eundem modum etiam, si duo duobus similiter insint: Si enim alterum alteri non insit, nec reliquum reliquo inerit: si veró insit alterum alteri, etiam reliquum reliquo inerit. Exemplum affirmationis: Davidi esurienti licuit vesci panibus propositionis: Ergo etiam discipulis Christi esurientibus licuit vellere spicas die sabbathi: Matthæi 12. Exemplum negationis: Terent. Adelph. Quando ego non curo tuum, ne cura meum. Quibus verbis Demea sic argumentatur contra Mitionem: Ego non curo filium tuum, nempe Æschinum: Ergo nec tu cures filium meum, nempe Ctesiphontem. Ratio á pari: quia utraque cura, rei aliena est.

Quorum facinus commune] Sic loquentem introducit Cicero Antonium contra Cæſarem. Argumentationis ſententia hæc eſt: Cæſar ſectionem bonorum Pompejanorum quam poſſidet, poſſidet jure: Ergo etiam Antonius ſectionem bonorum Pompejanorum quam poſſidet, jure poſſidet. Ratio á pari: quia ex pari cauſſa cum Cæſare Antonius ſectionem ſuam poſſidet, videlicet jure victorię. Hoc exemplum pertinet ad axioma tertium. *Quando ego non*] Hoc exemplum ſimiliter pertinet ad axioma tertium: ut pauló anté explicavimus. *Tum ſervum*] Hîc argumentum á relatis eſt. vide ſuprá cap. 14. *In pretio pretium*] Nulla hîc videtur eſſe argumentatio: ſed tantúm declaratio & illuſtratio per oppoſitum: opponuntur autem hîc privantia, Dives & pauper. Neq; ſequitur: Dives honoratur: ergo pauper contemnitur. poteſt enim fieri ut uterque honoretur, aut uterq; contemnatur. *Neque veró*] Sic argumentatur his verbis Cicero: Ego non iraſcor tibi quód accuſas meum amicum: Ergo nec tu iraſci debes mihi quód defendo tuum inimicum. Ratio á pari: quia utrinque par eſt iraſcendi cauſſa: Tam enim moleſtum eſſe ſolet, accuſari noſtrũ amicum, quám defendi inimicum. *Quod cúm fateantur*] Talia ſunt & illa ejuſdem authoris. Lib. 5. de Finibus.

„ Et quoniam hæc ducuntur de corpore: quid eſt cur non
„ rectè pulchritudo etiam ipſa propter ſe expetenda du-
„ catur? Nam ſi pravitatem imminutionemque corpo-
„ ris, propter ſe fugiendam patamus: cur non etiam (ac
„ fortaſſe magis) propter ſe formę dignitatem ſequimur?
„ Et ſi turpitudinem fugiamus in ſtatu & motu corporis:
„ quid eſt cur pulchritudinem non ſequamur? Hactenus Cicero: ſumma hęc eſt, Si deformitas eſt propter ſe fugienda: ergo pulchritudo propter ſe eſt expetenda. Ta-
„ le eſt & illud in Topicis: Si ſtultitiam fugimus, ſapien-
„ tiam ſequamur, & bonitatem, ſi malitiam. Cæterúm quod ad exemplum in textu propoſitum attinet: notandum eſt, Ciceronem quidem rectè argumentari: quum termini ſint reciproci: verúm tacité aſſumere falſum, nempe

nempe virtutem quæ vitio contrarié opponitur & adversatur, in hominé cadere in hac vita. id quod falsum est: quum vix umbra virtutis in hominibus locū habeat. Idem judicandum est de ista argumentatione Pontificiorum: Mala opera damnant: Ergo bona opera servant. Recté quidem argumentantur: at falsum assumunt: nēpe nostra bona opera talia esse quæ malis nostris operibus veré adversentur. id quod falsum est: quū bona nostra opera sint imperfecta & cum malis operib. conjuncta: mala aūt nostra opera perfecta sunt, omnisq; bonitatis (quatenus quidē nostra sunt, id est, á nostra voluntate non renata proficiscuntur) expertia. *Contraria enim*] Contraria Cicero vocat (ut suprà c.14. admonuimus) quæ vulgo dicuntur opposita, ab Aristotele ἀντικείμενα. Illustremus igitur hoc axioma exemplis in singulis quatuor generibus oppositorū. In relatis: Pater est qui genuit: Ergo filius est qui genitus est. In adversis: Albedo visum disjicit: Ergo nigredo visum colligit. In privantibus: Lux visui grata est: ergo tenebræ ingratæ. In contradicētibus: Ei qui facit officiū, debetur beneficiū: Ergo ei qui non facit officium, non debetur beneficiū. Sic Joan. 8, 47. Qui ex Deo est, verba Dei audit: Ergo qui nō est ex Deo, is non audit verba Dei. Est argumētatio Christi cōtra Pharisęos, qua indicat caussam incredulitatis eorū. Similis locus extat Joan. 6, 36 & 37. Sed dixi vobis: & vidistis me, nec creditis. Quicquid dat mihi pater, ad me veniet. Hinc sequitur á contrario: Ergo quicquid mihi pater nō dat, nō veniat ad me. Itaq; iis verbis Christus caussā innuit, cur Pharisæi ad ipsum nō veniāt, hoc est, in ipsum nō credant: quia scilicet nō sint ei dati á patre. Veruntamen axioma illud in solis reciprocis firmum est, in nō reciprocis variū & incōstans. ut in relatis non sequitur: Pater est homo ergo filius est nō homo, id est, aliquid aliud quám homo. In adversis: Albedo est color: ergo nigredo est nō color. In privātibus: Lux visum afficit: ergo tenebrę visum nō afficiunt. In cōtradicētib. Homo est animal: Ergo nō homo est non animal: id est,

Quicquid non est homo, non est animal. Ejusmodi ἀνακολουθίας, id est inconsequentiæ exemplum extat apud Basilium lib. 2. contra Eunomium, his verbis: οὐ γάρ ἐπειδὴ τῷ ἐγρηγορέναι τὸ ζῆν ἕπεται, τῷ καθεύδειν ἀκολουθεῖ πάντως τὸ τεθνάναι: Non enim quia si quis vigilet, eum sequitur vivere: idcirco etiam si quis dormiat, eum continuó sequitur esse mortuum. Affert etiam exemplum Aristoteles lib. 2. Topic. cap. 3. Ad εὐεξίαν, inquit, sequitur sanitas: veruntamen ad καχεξίαν non sequitur morbus. ubi εὐεξίαν, quasi dicas bonum habitum, intelligit gladiatoriam corporis firmitatem, seu robur athleticum: καχεξίαν veró, quasi dicas malum habitum, intelligit virium corporis seu roboris infirmitatem atque imbecillitatem. Dicit autem hîc valere consequutionem ἀνάπαλιν, id est, vicissim seu retró: quæ consequutio simile quid habet cum conversione per contrapositionem: ut, εὐεξία est sanitas: ergo morbus est καχεξία. Verúm ne hæc quidẽ consequutio in omnibus valere videtur. neq; enim sequitur: Qui vigilat, vivit: Ergo qui mortuus est, dormit. nam quód sacra scriptura mortuos dormire dicit: id non proprié, sed per similitudinem intelligit. Vidimus exempla ἀνακολουθίας in non reciprocis: videamus nunc exempla ἀκολουθήσεως in eisdem. Aristoteles igitur loco citato affert hæc: Fortitudo est virtus: ergo timiditas est vitium. Fortitudo est expetenda: Ergo timiditas fugienda. Visus est sensus: ergo cæcitas est ἀναισθησία, quasi dicas insensibilitas, id est, sensus vacuitas seu carentia. Si triplum est multiplum: ergo subtriplum est submultiplum. Si visus est sensus: ergo visibile est sensibile. Ex commemoratis exemplis perspicitur; in non reciprocis τὴν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἀκολούθησιν, ut vocat Aristoteles, id est, axioma illud Ciceronis, non esse perpetuum: imó ne quidem τὴν ἀνάπαλιν ἀκολούθησιν in omnibus locum habere. Itaque quum termini in enthymematis antecedente reciproci non sunt: valde lubrica & fallax est á contrario argumentandi ratio, neq; axioma illud Ciceronis in illis perpetuó valet. *Paria veró ficta*]

Cicero

Cicero & poſt Ciceronem Quintilianus, hoc exemplũ ad ſimilitudinem retulerunt. Et ita Ariſtoteles quoque paria τὰ ὁμοίως ὑπάρχοντα, id eſt, quę ſimiliter inſunt, vocat. Quomodo exponendum videtur & illud Virgilii, 2. Æneid. *Par levibus ventis*, id eſt, ſimilis. Hanc parium & ſimilium confuſionem parit eorum cognatio: utraque enim comparata ſunt.

CAP. 19. DE MAJORIBUS.

Imparia ſunt, quorum quantitas nõ eſt una. Impar eſt majus aut minus. Majus eſt, cujus quantitas excedit. Propriæ notæ ſunt hujus rationis: "Non ſolúm, ſed etiã, Malo hoc, quám illud, Pluſquam, item per comparationem Grammaticam. Cicero pro Muræna:

"*Tollitur é medio* -- "
non ſolúm iſta verboſa ſimulatio prudentiæ, "
ſed etiam illa domina rerum "
--*ſapientia: vi geritur res:* "
Spernitur orator --- "
non ſolúm odioſus in dicendo, aut loquax, "
verúm etiam --*bonus horridus miles amatur.* "

Hinc ſumitur logica quędã gradatio, climaci rhetorico interdum conjũcta. Pro Milone: "Neq; veró ſe populo ſolúm, ſed etiam Senatui tradidit: neque Senatui modó, ſed etiã publicis pręſidiis & armis: neque his tantúm, verumetiam ejus poteſtati, cui Senatus totam Rempub, omnem Italiæ pubem, cuncta populi Romani arma commiſerat. Juvenalis Satyr. 8. adverſus glorioſum nobilem:

"*Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis*
Æacidæ similis, Vulcaniaq; arma capessas,
Quám te Thersitæ similem producat Achilles.

" Pro Marc."Plus admirationis habitura quám
" gloriæ. AEneid. 1.

O socii (neq; enim ignari sumus anté-malorum)
O passi "graviora: dabit Deus his quoque finem.

" Cic. pro Mur."Noli tã esse injustus, ut cúm
" tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros ri-
" vulos etiam amicis putes clausos esse oportere.
Hinc illa gradatio est sine climace Rhetorico apud Terent.

Thr. "*Magnas veró agere gratias Thais mihi?* Gn. *Ingentes.* Thr. *Ain' tu? Læta est?* Gn. *Non tam ipso quidem Dono, quám abs te datum esse: id veró serió Triumphat.*

Ficta veró majora etiam plurimúm valent. Terent. Heaut. "*Satrapes si fiet*
Amator, nunquam sufferre ejus sumtus queat,
Nedum tu possis. 5. AEneid.

"*Magnanime Ænea, non si mihi Iupiter author*
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cœlo:
Mutati transversa fremunt, & vespere ab atro
Consurgunt venti, atque in nubem cogitur aër:
Nec nos obniti contrá, nec tendere tantum
Sufficimus.

Q u u m noster author doctrinam imparium admodum confusé, maximé in superioribus editionibus, tradiderit: idque inde ei acciderit, quód inter declarationem & argumentationem non distinguerit; neque quid argumentum á majori aut minori sit, attenderet: nos

nos ante omnia veram definitionem proponemus, deinde tres argumentandi regulas seu axiomata ex Aristotele subjiciemus. Argumentum igitur á majori, est argumentum comparatum á sententia probabiliore, hoc est, quum enthymematis antecedens magis probabile est quám consequens. Axiomata autem Aristotelica extant 2. Top. 4. quorum Primum est hoc, δυοῖν περὶ ἑνὸς λεγομένοιν, εἰ τὸ μᾶλλον ὑπάρχειν δοκοῦν, μὴ ὑπάρχει· οὐδὲ τὸ ἧττον. id est, Quum duo de uno dicuntur, si id quod magis inesse videtur, non inest: neq; inerit id quod minús inesse videtur. ut Joan. 3, 12. Si terrena dixi vobis, & "
non creditis: quomodo si dixero vobis cælestia, credetis? "
quasi dicat, Nullo modo, hoc est, multó minús. Secundum axioma est: ἑνὸς περὶ δυοῖν λεγομένου, εἰ ᾧ μᾶλλον εἰκὸς ὑπάρχειν, μὴ ὑπάρχει· οὐδ' ᾧ ἧττον. id est, Quum unum de duobus dicitur: si ei cui magis verisimile est inesse, nõ inest: neque inert ei cui minús inesse verisimile est. ut Rom. 11, 21. Si Deus naturalibus ramis non pepercit: vi- "
de, ne tibi quoq; non parcat. 1. Pet. 4, 18. Si justus vix ser- "
vatur: impius & peccator ubi comparebit? quasi dicat, "
Nullibi: hoc est, multó minús servabitur. Tertium axioma est: δυοῖν περὶ δυοῖν λεγομένοιν, εἰ τό θατέρῳ μᾶλλον ἰπάρχειν δοκοῦν, μὴ ὑμάρχει· οὐδὲ τὸ λοιπὸν τῷ λοιπῷ. id est, Quum duo de duobus dicuntur: si id quod alteri magis inesse videtur, non inest: neque inerit reliquum reliquo. ut Matth. 12. Christus á Pharisæis accusatus violati sabbathi: eó quód permisisset discipulis suis, vellere spicas: inter alia sic se defendit: Sacerdotes non violant sabbathum, mactando pecudes: Ergo multó minús ego violavi sabbathum, permittendo discipulis meis ut vellerent spicas ad pellendam famem. Ratio á majori: Quia magis videtur, sacerdotes violare sabbathum, quám Christum: qui est dominus sabbathi. Sic Luc. 13. versiculo 15 & 16. Christus á præfecto synagogæ insimulatus violati sabbathi, eó quód sanasset mulierem incurvam: sic se defendit: Vos non violatis sabbathum, solvendo bovem aut asinam, & ducendo aquatum:

Ergo multó minús ego violavi ſabbathum, ſolvendo hanc filiam Abrahæ á vinculo quo eam vinxerat Satanas, idque octodecim annos. *Non ſolúm*] *Non ſolúm*, eſt nota minoris: *Sed etiam*, majoris. Sic *Cúm*, eſt nota minoris: *Tum* majoris. *Malo hoc*, eſt nota majoris: *Quám illud*, minoris. *Tollitur é medio*] Exemplum hoc non eſt hujus loci: continet enim illuſtrationem á minori. Quæſtio eſt, Quid tollitur é medio? Reſponſio, Sapientia. Illuſtratio á minori, Non ſolúm ſimulatio prudentiæ. Altera quæſtio, Quis ſpernitur? Reſponſio: Orator bonus. Illuſtratio á minori, Non ſolùm odioſus in dicendo aut loquax. Quod ſi dicas eſſe amplificationem, quaſi dicat Cicero: Quid mirum, ſi verboſa prudentiæ ſimulatio tollitur: quum domina rerum ſapientia tollatur? tum argumẽtatio eſt itidem á minori: perinde enim eſt ac ſi dicas, Domina rerum ſapientia tollitur: Ergo multo magis tollitur verboſa prudentiæ ſimulatio: At ſapientia, inquiat aliquis, nonne major & pręſtantior eſt quám prudentiæ ſimulatio? Sané. ſed non idcirco argumentatio hæc á majori eſt. Argumentatio enim á majori dicitur, quum antecedens enthymematis magis probabile eſt quám conſequens: á minori, quum minus: ſicut á pari, quum æqué. Quare non ſpectanda eſt in hujuſmodi argumentationibus, quantitas duarum rerum inter ſe comparatarum: ſed quantitas duarum ſententiarum inter ſe comparatarum ratione probabilitatis. Itaque Ariſtotelis appellationes hîc commodiores ſunt: qui appellat, ἐκ τοῦ μᾶλλον, ſcilicet ὑπάρχοντος, id eſt ab eo quod magis ineſt: non autem, ἐκ τοῦ μείζονος, id eſt á majore. Item. ἐκ τοῦ ἧττον, ex eo quod minús ineſt: non autem, ἐκ τοῦ ἐλάττονος, á minore. Obſervandum autẽ, argumentationem á pari, procedere & affirmando & negando: at argumentationem á majore, negando tantúm: á minore auté, tantúm affirmando. Nam illic concluſio ſemper eſt, Ergo multó minús: hîc autem, Ergo multó magis: quarum illa, negationis: hæc veró, affirmationis nota eſt. *Neque veró*] His verbis Cicero amplificat argu-

mentum

mentum quo demonſtrarat, Milonem ſuæ cauſæ confidere. Argumentum erat á facto, Quia ſe tradiderit populo. Amplificatio eſt á collatione factorum majorum, id eſt, magis demonſtrantium propoſitum: Quia ſe tradiderit etiam ſenatui, imó publicis armis, imó ipſi Cęſari. *Malo pater*] Hactenus duo exempla primæ notæ, *Non ſolùm, ſed etiam*: ſequitur exemplum notæ ſecundæ, *Malo hoc quám illud*. Sententia eſt, Malo te eſſe nobilem, & patrem habere ignobilem: quám te eſſe ignobilem, & patrem habere nobilem. *Plus admir.*] Exēplum tertiæ notæ, *Plus, quám. Graviora*] Exemplum comparationis Grammaticæ, id eſt nominis comparativi gradus. Quanquam exemplum hoc, quatenus argumentationem continet, non eſt hujus loci: continet enim argumentationem á minore: quia minús probabile eſt, aliquem pati poſſe graviora, quám leviora. at Æneas ſic argumentatur, Paſſi eſtis graviora: ergo poteritis etiam pati hæc leviora. Exēplum pertinet ad ſecundum axioma loci ſequentis. Duo quæ ineſſe dicuntur, Pati graviora & pati leviora: unum cui illa ineſſę dicuntur, ſocii Æneæ. *Noli tam*] Hoc quoque exemplum argumentationem á minore continet: Si fontes debent patére inimicis: ergo multó magis rivuli amicis. Illud enim minús probabile eſt, quám hoc. Exemplum pertinet ad tertium axioma loci conſequentis. Duo quæ dicuntur ineſſe, Patére inimicis & patére amicis: duo quibus illa dicuntur ineſſe, Fontes & rivuli. *Magnas veró*] Si quis accuratè conſideret, etiam hîc argumentatio á minori latet: licet prima fronte ſecus videatur. Quippe certum eſt, Gnathonem aſſentatorem ita hîc approbare verba Thraſonis, ut ea amplificet aſſentandi gratia. quód ſi amplificat, argumentatur igitur. nam omnis amplificatio, eſt tacita argumentatio vel á majore, vel á minore. Sed quomodo hîc argumentatur Gnatho? nempe ſic, Thais agit tibi gratias ingentes, Ergo non eſt ut dubites quin tibi agat (quod tute ais) gratias magnas. at inquam, hæc argumentatio á minori eſt. Minús enim proba-

probabile est, aliquẽ agere gratias ingentes, quám magnas. sic de cæteris, minús probabile est, aliquem triumphare quám lætari ob acceptum beneficium : item meretricem lætari authore doni quám ipso dono. *Satrapes*] Hoc exemplum est hujus loci: sed vis argumentationis non consistit in eo quód satrapes major, hoc est, præstantior ac ditior sit quám is ad quem hæc dicuntur: sed quód magis probabile sit, satrapem magnos sumtus sufferre posse, quám aliquem mediocrem aut tenuem. Enthymema hîc est: Satrapes non posset sufferre tantos sumtus quantos amica tua postulat: Ergo multó minús tu poteris. *Magnanime*] Hoc quoq; exemplum hujus loci est: sed rursum vis argumentationis non consistit in eo quód Jupiter major sit, hoc est præstantior ac potentior veratiorq; quám Æneas: sed quód probabilius sit, aliquem crediturum Deo quám homini. Enthymema hîc est: Si promitteret mihi Jupiter, me hoc cœlo in Italiam navigaturum: non crederem ei. Ergo multó minús tibi (Ænea) istud promittenti credo.

Cap. 20. de minoribus.

Minus est, cujus quantitas exceditur: Minus autem sæpe indicatur propriis notis, ut nõ solúm, sed ne: potius hoc quám illud: cúm, tum. Item per Grammaticam comparationem: denique per negationẽ parium. Cicer. 2. Catil.
„ "Nemo non modó Romę, sed ne ullo in angu-
„ lo totius Italiæ oppressus ęre alieno fuit, quem
„ non ad hoc incredibile sceleris fœdus ascive-
„ rit. 1. Cat. Ut exul potiús" tentare, quám cõsul
„ vexare Remp. possis. 2. Agar. "Quę cúm omni-
„ bus est difficilis & mala ratio, tum veró mihi
„ præter cæteros.

Ovid.

Ovid.3.de Trist.

"*Sævior es tristi Busiride; sævior illo*
Qui falsum lento torruit igne bovem.

Ovid.1.remed.

"*Ut corpus redimas, ferrum patieris & ignes,*
Arida nec sitiens ora levabis aqua:
Ut valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore majus habet.

Atq; hujus ejusdem speciei sunt hę formulæ, quæ fiunt negatione parium. Philippica 9. "Omnes ex omni ætate qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locum conferantur, cũ Servio Sulpitio non sunt conferendi. Cat. 2. "Quanquam illi qui Catilinam Massiliam ire dictitant, nõ tam hæc queruntur quám verentur. Pro Muręna: "Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum: quantas perturbationes & quantos æstus habet ratio comitiorum? Aliquando nota nulla est. Pro Marcel. "Tantũ abes á perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quę cogitas nõdũ jeceris. Pro Archia: "Saxa & solitudines voci respondent: bestię sæpe immanes cantu flectuntur atque consistunt; nos instituti rebus optimis, non poetarum voce moveamur? 7. Ver. Gradatio illa est á minoribus. "Facinus est vincire civem Romanum: scelus, verberare: propé patricidium, necare: quid

dicam,

dicam, in crucem tollere? Finguntur etiam minora. Virgil.Ecl.1.

"*Anté leves ergo pascentur in æthere cervi,*
Et freta destituent nudos in littore pisces:
Anté pererratis amborum finibus, exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quàm nostro illius labatur pectore vultus.

» 2.Philip."O rem non modó visu fœdã, sed
» etiam auditu: Si inter cœnam in tuis immani-
» bus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non
» turpe duceret? In cœtu veró populi Romani
» negotium publicum gerens, magister equi-
» tum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis
» esculentis, vinum redolẽtibus, gremium suum
» & totum tribunal implevit.

Ut hîc quoque confusionem cujus superiore capite mentionem fecimus, evitare faciliús possimus: definiamus primúm argumentum á minori, deinde argumentandi axiomata subjiciamus. Argumentum igitur á minori, est argumentum comparatum á sententia minús probabili: hoc est, quum enthymematis antecedẽs minús probabile est quám consequens. Axiomata autem argumentandi á minori licet ab Aristotele (quod sciam) tradita non sint: tamen ad imitationem eorum quæ ille tradidit de majori, facilé etiam de minori ex natura cõtrariorum tradi possunt. PRIMUM igitur esto hoc: Si
» quid inest ei cui minús videtur inesse: inerit etiam ei cui
» magis videtur inesse. ut Matth.6,23. Si lumen quod est
» in te, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ, quantæ? Matth.10,25.
» Si ipsum patrem familiâs, Beelzebul vocarunt: quanto
» magis domesticos ejus? Joan.15,20. Si me persequuti
» sunt: & vos persequentur. Luc.23,31. Si in virente ligno

ista

ista faciunt:in arido quid fiet? 1. Pet. 4, 17. Si primúm incipit á nobis judicium: quis erit finis eorum qui non parent Dei Evangelio? quasi dicat, miserrimus. hoc est, Multó magis judicabuntur illi seu affligentur. 2. Cor. 3. Si mortis ministerium fuit gloriosum: quî non potiús ministerium spiritus erit gloriosum? SECUNDUM axioma: Si cui id inest quod inesse minús videtur: etiam illud ei inerit quod inesse magis videtur. Hujus axiomatis multa exempla extant Matth. 6. ubi Christus dehortatur á diffidenti sollicitudine victus & amictus: cujus loci hęc est analysis. I. Pater cęlestis dedit vobis animã: ergo multo magis dabit alimentum. Ratio á minore: quia minús probabile est, aliquem dare velle rem præstantiorem, quám viliorem: est autem anima plus quám alimentum. II. Pater vester cælestis alit volucres cæli: ergo multo magis alet vos. Ratio á minori duplex: prior, Quia volucres cæli non serunt neque metunt, neq; cogunt in horrea, sicut vos facitis: minús autem probabile est, altum iri eos qui non serunt, &c. quám qui ista faciunt. Posterior ratio: Quia vos multó præstatis eis: minús autem probabile est, sustentatum iri creaturam viliorem, quám præstantiorem. III. Pater vester cælestis dedit vobis corpus: ergo multo magis dabit vestitum. Ratio á minore: Quia minús probabile est, aliquem dare velle rem præstantiorẽ quám viliorem: corpus autem plus est quám vestitus. IIII. Pater vester cælestis vestit lilia agrorum. Ergo multo magis vestiet vos. Ratio á minore duplex: prior, Quia lilia non laborant neque nent, sicuti vos: minús autem probabile est, amictum iri eum qui non laborat neque net, quám qui ea facit. Ratio posterior: Quia lilia sunt herba agri: quæ hodie extat; & cras in clibanum mittitur: vos autẽ pręstantiores estis. Minus autem probabile est, creaturam viliorem á Deo exornari, quám præstantiorem. Rom. 8, 32. Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eũ: quî non etiam cum eo omnia gratificabitur? Deus donavit nobis filium, ergo multo magis donabit

nabit alias res utiles. 1.Cor.6.ſic argumentatur Paulus: Sancti(ſic vocat Chriſtianos) digni ſunt qui mūdum & angelos judicent:Ergo multo magis digni ſunt qui judicent τὰ βιωτικά, id eſt,ea quæ ad victum & neceſſitatem hujus vitæ pertinent. TERTIUM axioma: Si duo duobus ineſſe videantur,alterum alteri: & id ineſt quod alteri ineſſe minús videtur: etiam reliquum inerit reliquo. ut Rom.5,8. Commendat autem ſuam charita-
» tem erga nos Deus, quód quum adhuc eſſemus pecca-
» tores,Chriſtus pro nobis mortuus ſit.Juſtificati igitur e-
» jus ſanguine,ſervabimur nūc multó magis per eum ab
» ira.Nam ſi quum inimici eſſemus, reconciliati fuimus
» Deo per mortem filii ejus:multó magis,recōciliati ſer-
» vabimur per vitā ipſius.Hactenus Apoſtolus.Continentur autē hoc loco duę argumentationes á minore. Prioris quæſtio eſt, Utrum nos poſteaquā juſtificati ſumus, ſervandi ſimus ab ira?Reſpondet Apoſtolus affirmādo: & affirmationem probat argumento á minore: Quia ſcilicet quum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: id quod minús videbatur facturus. Nā certé minús rationi cōſentaneū videtur,aliquē velle mori pro homine impio,quám ſervare juſtū. Poſterioris argumentationis quæſtio eſt, Utrum nos,poſteaquam Deo reconciliati ſumus,ſervandi ſimus per vitam Chriſti?Apoſtolus reſpōdet affirmando:& affirmationē probat á minore:Quia ſcilicet quum adhuc eſſemus inimici, reconciliati fuimus Deo per mortem Chriſti. id quod minús videbatur eventurum.Nā certé minús probabile eſt, aliquem per mortem reconciliare velle cum altero inimicū: quám per vitā ſervare velle recōciliatū. Termini duo qui reliquis duobus inſunt,in priore argumentatione ſunt hi: I.Chriſtum mortuum eſſe pro nobis. II. Chriſtum ſervaturum nos ab ira. Termini duo quibus illi inſunt: III.Nos quum adhuc eſſemus peccatores. IIII.Nos quū jam ſumus juſtificati.Jam terminus primus ineſſe dicitur tertio: cui tamen minús videtur ineſſe quám ſecundus quarto. Ergo multo magis ſecundus

dus inesse dicendus est quarto. In posteriori argumẽtatione termini qui insunt: 1.Reconciliari Deo per mortẽ Christi.2.Servari per vitam Christi.Termini quibus illi inesse dicuntur:3.Nos quum adhuc essemus inimici.4. Nos quum jam sumus reconciliati. Jam terminus primus dicitur inesse tertio:cui tamen minús videtur inesse quám secundus quarto. Ergo multó magis secundum quarto inesse dicendum est.

χυμϑλισμὸς argumentationis prioris.

3 *Si pro nobis peccatorib.* 1 *Christus mortuus est:*
4 *Ergo nos justificat* 2 *Per Christum servabimur ab ira.*

Posterioris argumentationis delineatio. (*Christi:*

3 *Si nos inimici* 1 *reconciliati sumus Deo per mortem*
4 *Ergo nos reconciliati* 2 *servabimur per vitam Christi.*

Cic.1.Offic.Quód si ea quæ acceperis utẽda,majore « mensura(si modó possis)jubet reddere Hesiodus: quid- « nam beneficio provocati,facere debemus? quasi dicat, « Si mutuum reddendum est majore mẽsura: multó magis donum remunerandum est majore mensura.

3 *Mutuum* 1 *Reddere majore mensura:*
4 *Donum* 2 *Remunerari majore mensura.*

Horat.U*t jugulent homines,surgunt de nocte latrones:*
U*t teipsum serves,non expergisceris?*

Quasi dicat,Si latrones de nocte surgunt,ut jugulent te: ergo tu multó magis expergisci debes,ut serves te.

Nemo non modo]In hoc exemplo cõparatio rationum est. Amplificat enim orator conjurationem Catilinæ, cõparatione minoris,id est sententię minús probabilis. Sententia quam amplificat,est hęc:Catilina conjuratos ascivit Romę.Hanc sententiã amplificat comparatione illius: Catilina cõjuratos ascivit in omnibus angulis Italiæ. Ista sentẽtia minús probabilis erat,quám illa prior. Itaq; in hoc exẽplo nota majoris est,Non modó: minoris, Sed ne.Sicut & in illo Phil.2.O rem non modó visu fœdã,sed etiam auditu.Magis.n.ꝓbabile est: esse aliqđ fœdum visu, quám auditu.*Tentare*]Sẽtentiã hanc,*Catilina vexat rempub.* illustrat orator collatione minoris, *Malim tentaret, quám vexaret.* *Quæ cúm*] Sententiam hanc,

hanc, Hæc ratio administrandi rempubl. mihi difficilis est: illustat collatione minoris, Cæteris minús difficilis est. *Sævior es*] Amplificat poëta crudelitatem maledici cujusdam, comparatione minorum: nempe crudelitatis Busiridis & crudelitatis Phalaridis. Sententia amplificanda, Tu es crudelis. Sententiæ amplificantes: Tu es crudelior Busiride: tu es crudelior Phalaride. quod idem valet ac si dicas: Busiris minús crudelis fuit quám tu: itemque Phalaris. *Ut corpus*] Exemplum argumentationis á minori: Tu páteris aliquid propter corpus: ergo pátere etiam propter animum. Cujus tamen argumentationis vis non consistit in collatione corporis cũ animo, tanquã minoris cum majori: sed in collatione duarum sententiarum, Pati velle propter corpus, & pati velle propter animum: quarum illa minús est probabilis quam hæc. Exemplũ pertinet ad primum axioma suprá propositum. *Omnes ex omni*] Amplificat orator jurisprudentiam Sulpitii. Sententia amplificanda, Sulpitius est juris beneperitus. Amplificatio per collationem minorum. Omnes anté nati Romæ juris consulti non habuerunt tantam juris intelligentiã, quantam Sulpitius. Hîc nota minoris est, negatio paris, Nõ sunt conferẽdi. *Quanquam illi*] Exemplum hoc non est hujus loci: nam elevat orator querelam Catilinariorum, comparatione majoris, id est probabilioris. Sententia quam elevat: Catilinarii queruntur, Catilinã ire Massiliam. Elevatio: Non tam queruntur quám verentur. id est, magis verentur quám queruntur. Hîc nota minoris est, Non tã: majoris, Quám. *Quod enim fret.*] Amplificat orator perturbationes comitiorũ, cõparatione minoris: Freta non habent tantas agitationes fluctuum, quantas perturbationes habent comitia. *Tantum abes*] Cæsar conquestus de suspicione cõjurationis, dicebat, se satis sibi vixisse: at orator negat, reipubl. collapsæ, neq; dũ restitutę, satis eum vixisse. Et hanc sententiam amplificat cõparatione minoris, ad hunc modum: Nondum perfecisti instaurationem reipublicæ: imó (quod minus est) nondum jecisti

cisti

cisti instaurationis illius fundamēta. Potest etiam dici, amplificationem hanc constare collatione majoris, id est probabilioris sententię, ad hunc modum: Nondum perfecisti: imó ne fundamenta quidem jecisti. Probabilius enim est, aliquem fundamenta jecisse ædificii quod pridem extructum voluit, quám illud perfecisse. Quod si ergo nondum jecit fundamenta: multó minús perfecit. *Saxa & solitud.*] Rursus exemplum argumentationis. Sic enim argumentatur orator: Saxa & solitudines voci respondent: bestię sæpe immanes, cantu flectũtur atq; consistunt: Ergo multó magis homines instituti rebus optimis, poëtarum voce moveri debent. Exemplum pertinet ad tertium axioma. Est autem argumentum geminum: cujus utriusq; analysis hæc est. prioris: duo quæ insunt, Vox & Carmen: duo quibus illa insunt, Saxa & homines. Ratio á minori: Quia minús probabile est, saxa moveri voce, quám homines moveri carmine. Posterioris: duo quæ insunt, Cantus & carmen: duo quibus illa insunt, Bestiæ & homines. Ratio á minori: Quia minús credibile est, bestias moveri cantu, quám homines moveri carmine. *Facinus*] In hac gradatione itur á minoribus ad majora. *Ante leves*] His verbis Tityrus amplificat suam beneficiorum Cæsaris memoriã. Sententia quam amplificat, est hæc: Non obliviscar beneficia Cæsaris. Hanc sententiam amplificat collatione hyperbolica minorum, id est sententiarum minús probabilium: Cervi pascentur in æthere, Mare arefactum destituet pisces, &c. Hîc igitur nota minoris est, Anté: majoris, Quám. *O rem*] Turpitudinem vomitus Antonii amplificat orator comparatione minoris: Inter cœnam vomere, turpe est: ergo multó magis in cœtu populi. Exemplum pertinet ad axioma primum. Unum quod inesse dicitur, Vomere: duo quibus illud inesse dicitur, Cœna & cœtus populi.

CAP. 21. DE SIMILIBUS.

Adhuc comparatio in quantitate fuit, se-

quitur comparatio in qualitate, qua res comparatæ quales dicũtur: nempe ſimiles aut diſſimiles. "Similia ſunt, quorum eſt eadem qualitas: ſimilitudo proportio dicitur, ut ſimilia proportionalia. Notæ ſimilitudinis quæ uno verbo cõcluditur, ſunt Similis, Effigies, More, Inſtar, Tanquam, Sicuti: tum negatio diſſimilitudinis, Haud ſecus, non aliter. 1. AEneid.

Os humeroſq; Deo ſimilis.--

" 9. Philip. Quanquam nullum monimentũ
" clarius Servius Sulpicius relinquere potuit,
" quàm effigiem morum ſuorum, virtutis, con-
" ſtantię, pietatis, ingenii, filium. 1. Triſt.

Namq; ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilléo tollere more poteſt.

" In Piſ. Unus ille dies mihi quidẽ inſtar im-
" mortalitatis fuit, quo in patriam redii. Verr. 1
" Sed repentè è veſtigio ex homine, tãquam a-
" liquo poculo Circęo, factus eſt Verres. Pro
" Pompejo, Itaq; omnes quidem nunc in his lo
" cis Cn. Pompejum ſicut aliquem non ex hac
" urbe miſſum, ſed de cęlo delapſum intuentur.
3. AEneid.

Haud ſecus ac juſſi, faciunt.--

Terentius in Phorm.

Ergo iſti nihilo ſum aliter, ac fui.

Similitudinis partes deinceps explicãtur, & quidem disjunctè vel continuè. Similitudo disjuncta eſt, quando termini quatuor re ipſa diſtinguuntur. Eclog. 5.

Tale

Tale tuum carmen nobis divine poëta,
Quale sopor fessis in gramine.

Carmē ad auditorem, ut sopor ad fessum, termini quatuor distincti sunt. Ad Frat. 1. Quē " admodum gubernatores optimi, vim tempe- " statis: sic sapientissimi viri, fortunę impetum " persępe superare non possunt. " Hîc quatuor sunt item termini; ut gubernator ad tempestatem, sic sapiens ad fortunam. 1. Trist.

"*Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum:*
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Cic. 2. Phil. Sed nimirum ut quidā morbo " & sensus stupore, suavitatē cibi nō sentiunt: " sic libidinosi, avari, facinorosi, verę laudis gu- " stum non habēt. Virgilius fecerat hos versus: "

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mané:
Divisum imperium cum Iove Cæsar habet.

Batyllus arrogaverat sibi, pręmiumq; magnum erat adeptus. His igitur similibus Batyllum Virgilius lusit:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.
Sic vos non vobis nidificatis aves:
Sic vos non vobis mellificatis apes:
Sic vos non vobis vellera fertis oves:
Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Aliquādo nulla prorsus est nota. Virgil. Ecl. 2.

O formose puer, nimium ne crede colori;
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Continua similitudo est, quādo est ut pri-

mus terminus ad ſecundum, ſic ſecundus ad tertium. 3. Leg. Videtiſne magiſtratus hãc eſſe vim, ut præſit, præſcribat recta & utilia & conjuncta cum legibus? ut enim magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus. Hîc termini ſunt tres: lex, magiſtratus, populus.

"Ficta ſimilitudo parem vim habet ſuperiorib. illis, ſed pręcipue in hac explicata ſimilitudine AEſopici" apologi excellũt. Hor. 1. Epi.

Quód ſi me populus Romanus forté roget, cur
Non ut porticibus, ſic judiciis fruar iiſdem,
Nec ſequar, aut fugiã quæ diligit ipſe, vel odit:
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam: quia me veſtigia terrent
Omnia te adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.

Similia] Nihil video in hujus loci tractatione, quod vel enodationis, vel caſtigationis indigeat. Hoc tãtúm admoneo, uſum ſimilium potiſſimúm verſari in illuſtrãdo: ſæpe etiam in occultando, quando ſcilicet propriis verbis omiſſis, ſolũmodo translatis utimur. Unde Chriſtus interrogatus á diſcipulis, quare per parabolas, id eſt, ſimilitudines, loqueretur populo, Matth. 13. reſpondit, Quia vobis datum eſt, noſſe myſteria regni cœlorum: illis autem non eſt datum. Item, Propterea per parabolas loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, nec intelligunt. Cæterũ ſimilibus ad illuſtrandum adhibitis ſacra ſcriptura referta eſt. ut Eſa. 53. Chriſtus ad mortem ductus comparatur agno qui ducitur ad mactationem; & ovi obmuteſcenti coram tonſore: ut illuſtretur Chriſti patientia. Pſalm. 1. Vir pius comparatur arbori plantatę ad rivos: ut illuſtretur ejus felicitas. Sic Pſal. 91. cõparatur palmæ & cedro Libani.

Matth.

Matth.23.Christus comparat Pharisęos sepulchris deal batis,ad declarandum eorum hypocrisin:se autem gallinæ congreganti pullos sub alas,ad declarandum suum amorem erga Judæos. *Scilicet ut fulvum*] Eádem similitudine illustratur in sacris literis constantia fidei Christianæ. 1.Pet.1.v.6 & 7. *Ficta similitudo*] Tales sunt parabolæ Salvatoris in historia Evangelica. Talis est ficta narratio Prophetæ Nathanis apud regem Davidem,de cive divite qui pauperi unicam suam ovem eripuerat: quam tandem ad Davidem accommodat. 2. Sam.12. *Apologi*] Judic.9 extat insignis apologus Jothami,quomodo arbores elegerint sibi regem.

CAP. 22. DE DISSIMILIBUS.

* Dissimilia sunt comparata, quorum qualitas est diversa. Dissimilitudinis proprię notę sunt, dissimile, dispar, differens, aliud,secus. pro Planc. Quanquam dissimilis est debitio " pecuniæ & gratię.Ennius,

O domus antiqua, heu quám dispari dominare domino.

Cæsar 1.bel.Gal.Hi omnes lingua,institu- " tis,legibus inter se differũt.2.Agrar.Alio vul- " tu,alio vocis sono,alio incessu esse meditaba- " tur.Cicer.2.Nat. Quoniam cœpi secus agere " atque initio dixeram.Dissimilitudinis notę e- " tiam sunt per negationem similium.3.de O- " rat. Non est philosophia similis artium reli- " quarum.2.AEneid. "

At non ille satum quo te mentiris, Achilles,
Talis in hoste fuit Priamo.—

Horat.1.Epist.

Non eadem est ætas, non mens.—

" 1. ad Fratr. Sit annulus tuus, non tanquam " vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu 3. Phil. Cer- " tus dies non ut ſacrificii, ſic conſilii expectari ſolet. Hoc argumento paſtor ille errorem ſuũ confitetur:

Urbem (quam dicunt Romam) Melibœe, putavi

Stultus ego, huic noſtræ ſimilem.—Et mox,

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos

Nôram, ſic parvis componere magna ſolebam.

"Ut nec canibus catuli, nec matribus hœdi; ſic nec Mantua Romæ ſimilis eſt. Nota plerumq; nulla eſt, & diſſimilitudo pleniús ex- " plicatur. Quintil. lib. 5. c. 11. Brutus occidit li- " beros, proditionem molientes; Manlius virtu- " tem filii morte mulctavit. Catullus:

Soles occidere & redire poſſunt:

Nobis cúm ſemel occidit brevis lux,

Nox eſt perpetua una dormienda.

Diſſimilia] Diſſimilium exempla é ſacris literis. Pſal. " 1. Non ſic impii. Joan. 10. Bonus paſtor animam ſuam " dat pro ovibus: mercenarius autem & qui nõ eſt paſtor, " cujus non ſunt oves propriæ, videns lupum venientem, " relinquit oves & fugit. Joan. 4. Chriſtus declarat Samaritanæ, aquam á ſe promiſſam, diſſimilem eſſe ei aquæ " quam dabat mulier: Omnis, inquit, qui bibet de aqua " hac, ſitiet iterum: quiſquis autem biberit de aqua quam " ego dabo, neutiquam ſitierit in æternum: ſed aqua quã " ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æter- " nam. Matth. 7. verſ. ult. Docebat eos (videlicet Chriſtus " populum) ut habens authoritatem, & non ut ſcribæ 1.

Sam.2.v.25. Si peccaverit vir in virum, judicabit ipsum "
judex: si autem in Jehovam peccaverit quispiã, quis ju- "
dicabit pro eo? Hujus loci est negatio similitudinis cum "
indicatione dissimilitudinis: Quum enim pro similibus proponuntur quę similia non sunt, negari solet similitudo, & rationis loco subjici dissimilitudo: ut, Non quemadmodum Israëlitis licuit spoliare Ægyptios, ita nobis etiam licet deprædari proximum: Non enim nos idem quod illi, mandatum á Deo accepimus. Sic, non quemadmodum equis vetulis teneros anteponere solemus, sic amici novi veteribus sunt anteponendi: non enim amicitiarum esse debent, sicut aliarum rerum, satietates. Vide Lælium Cic. Sic in oratione pro Murena, quum Servius Sulpicius existimaret, Ciceronẽ sibi contra Murenã adesse debere in caussa capitis, sicut antea sibi contra eundem adfuerat in caussa honoris: Cicero similitudinem istam negat his verbis: Sic existimo (inquit) sic "
mihi persuadeo: me tibi contra honorem L. Murenæ, "
quantum tu á me postulare ausus sis, tantum debuisse: "
contra salutem nihil debere, neque enim si tibi tũ quum "
peteres consulatum, affui: idcirco nunc quum Murenã "
ipsum petas, adjutor eodem pacto esse debeo. Atq; hoc "
non modó non laudari, sed ne concedi quidem potest: "
ut amicis nostris accusantibus, non etiam alienissimos "
defendamus. *Dispari*] Dispar hîc pro dissimili: sicut par pro simili in illo, *Par levibus ventis*. *Ut nec canibus*] Aliter verba poëtæ explicanda censeo, nempe ad hunc modum: Non ut canibus catuli, & matribus hœdi, sic Mantua Romę similis est. Aliás non erit hîc dissimilitudo, sed similitudo.

Cap. 23. de conjugatis.

Hactenꝰ prima argumẽta sũt exposita, sequũtur orta de primis, quæ perinde sunt ad id qđ arguũt, sicut prima, unde oriũtur: ut cõjugata & notatio: distributio & definitio. "Cõjugata sũt nomina ab eodẽ principio varié deducta,

ut justitia, justus, justé. In conjugatis symbolũ est consentaneorum argumentorum. Propertius lib. 2.

Libertas quoniam nulli jam restat amanti;
Nullus liber erit, si quis amare velit.

Hîc libertas caussa est, cur sis liber. Cic. 3, de Nat. Deorum, cúm de Dionysio Tyranno loquitur: jam mensas argenteas de omnibus delubris jussit auferri, in quibus quód more veteris Graeciæ inscriptum esset, BONORUM DEORUM, uti eorum bonitate velle se dicebat. Dii boni sunt: eorum igitur bonitate est utendum. Hîc ex effectis ad caussas est disputatum. Terent.

Homo sum, humani á me nihil alienum puto.

Ex subjecto est ad adjunctum. Contrá Phil. 2. Non tractabo ut consulem, ne ille quidẽ me ut Consularem. In Pison. Cúm esset omnis illa caussa Consularis & Senatoria, auxilio mihi opus fuerat & consulis & Senatus.

Conjugata sunt] Cicero in Topicis, Conjugata, inquit, dicuntur quæ sunt ex verbis generis ejusdem. Ejusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab uno varié commutantur: ut sapiens, sapienter, sapientia. Hæc verborum conjugatio συζυγία dicitur: ex qua hujusmodi est argumentum: Si compascuus ager est, jus est compascere. Hæc Cicero. Aristoteles veró in suis Topicis lib. 2. ca. 3. appellat σύστοιχα, quasi dicas coordinata: & definit sic, Σύστοιχα δὲ λέγεται τὰ κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν ἅπαντα· οἷον δικαιοσύνη, δίκαιος, δίκαιον, δικαίως. id est, Coordinata dicuntur omnia ea quæ in eadem coordinatione sunt: ut justitia, justus, justum, justé. Huc pertinent etiam

φιλό-

ὁμοίως, casus: quo vocabulo tempore Aristotelis (ipsomet teste in loco citato) appellabantur sola adverbia á nominibus derivata. Verùm hanc appellationem merentur etiam casus obliqui nominum: item comparativi gradus & superlativi. Porró argumentatio á conjugatis ad jocandum valet, quum luditur alterius conjugatorum ὁμωνυμίᾳ, id est, ambiguitate. ut apud Cic. lib. 2. de Orat. Quum in senatu ageretur de agris publicis: " & premeretur Lucilius ab iis qui á pecore ejus depasci " agros publicos dicerent: Non est (inquit Appius) Lucilii " pecus illud: erratis. (Defendere Lucilium videbatur.) E- " go liberum puto esse: quá lubet, pascitur. Hactenus Ci- " cero. Sic igitur argumentabatur Appius: Pecus illud pascitur quá libet: Ergo est liberum. Si liberum: ergo nō est Lucilii. Sed ludebat Appius ambiguitate nominis *Liberum*. Liberum enim dicitur tum quod solutum est & expeditum ad movendum sese quó libet: tum quod non est servū seu sub domini alicujus potestate. Priore sensu pecus Lucilii liberum erat; posteriore non erat: at de hac libertate erat quæstio. Pręterea non valet consequentia á conjugato actionis unius aut actionum paucarum ad conjugatum habitus: eó quód habitus nō nisi ex multis actionibus comparatur. quare non sequitur, Davidis factum, quum necem pararet Uriæ innocenti, fuit tyrannicum: Ergo David fuit tyrannus. Nec sequitur, Cambysis factum, quum iniquo judici detraxit pellem & eam instravit sedi, fuit justum: Ergo Cambyses fuit justus. Ad ejusmodi dici solet: Una hirundo non facit ver. Prætèrea ad hūc locū pertinet argumentū quod vocatur á concreto ad abstractum: ut, Baptista recepit milites manentes in officio: Ergo approbavit militiam. Quanquam hîc consequutio nō pendet ex conjugatis, Miles & Militia: sed ex eo quod additur, Manentes in officio, quod jam argumentum est á testimonio, nempe tacita confessione. nam silentium Joannis vim habebat approbationis. Si enim militiam improbasset, certé palàm id esset professus: quippe quum eos hortaretur ad pœni-

pœnitentiam. Postremó notandum, é conjugatis sæpe duci argumenta quæ simul vim habent á pari: ut, Si qui fortiter agit, cősideraté pericula suscipit & labores perpetitur: est quoque fortitudo, considerata periculorum susceptio & laborum perpessio. Item, Si justitia non est scientia: neque scienter agere dici poterit qui agit justé. Item, si currens movetur: ergo cursus est motus.

Cap. 24. De notatione.

"Notatio, est nominis interpretatio: nomina siquidem sunt notæ rerũ; nominumq; vel derivatorum, vel compositorũ, si vera notatione fiant, ratio reddi potest ex aliquo argumento primo: ut "homo ab humo. Ovid. 6. Fastor.

Stat vi terra sua, vi stando Vesta vocatur.

Ex caussa est notatio.

At focus á flammis, & quód fovet omnia, dictus.

Ex effectis est notatio.

„ Item 4. Ver. "O Verrea pręclara! Quó enim
„ accessisti, quó non attuleris tecum istum diẽ?
„ Etenim quam tu domũ, quam urbem adiisti,
„ quod fanum denique, quod non eversum atq;
„ extersum reliqueris? Quare appellentur sané
„ ista Verrea, quę non ex nomine, sed ex mori-
„ bus naturaque tua constituta esse videantur.

Ex effectis item est notatio. Ovid. 1. Fast.

Prima dies tibi Carna datur, dea cardinis hæc est,
Nomine clausa aperit, claudit aperta suo.

Hîc est notatio é subjecto cardine, circa quẽ numen deę exercetur. At ex adjunctis notatio est Bambalionis 2. Philip. quia balbus & stupidus:

pidus:hinc igitur cavillatio in Antonium generũ. Tuæ conjugis,bonæ fœminæ,locupletis quidem certé,Bambalio quidam pater ,homo nullo numero, nihil illo cõtemptius:qui propter hæſitantiam linguę ſtuporemque cordis cognomẽ ex cõtumelia traxerit. Ex adjunctis eſt notatio.E diſſentaneis autem ſunt illa apud Quintilianum libro primo, capite ſexto : Lucus,quia umbra opacus,parũ luceat:& Ludus, quia ſit longiſſimé á luſu: & Dis,quia minimé dives. Poteſt etiam é comparatis eſſe notatio: ut Pyropus,quód ignis flammã imitetur. Eſt veró ut notationi ad ſuum nomen,ſic nomini ad notationem ſua affectio: ut Animi plenus, ergo animoſus: & contrá,Animoſus,ergo animi plenus.

Notatio] Cicero in Topicis, Græci, inquit, ἐτυμολογίαν vocarunt, id eſt (verbum ex verbo) veriloquium : nos autem novitatem verbi non ſatis apti fugientes , genus hoc notationem appellamus : quia ſunt verba , rerum notæ. Itaque hoc idem Ariſtoteles σύμβολον appellat: quod Latiné eſt nota. Hæc ille. *Homo ab humo*] Quintilianus lib. 1. cap.6.hanc notationem deridet: Etiamne hominem appellari,inquit, quia ſit humo natus? Quaſi veró non omnibus animalibus eadem origo: aut illi primi mortales anté nomen impoſuerint terræ, quám ſibi. Hæc ille.Sed miſer homo ignoravit ſacras literas: q̃ hãc notationem in lingua Hebraica confirmant. ut Geneſ. 2,7.Et formavit dominus Deus hominem, pulverem de humo.Et cap.3.v.19.ait Deus primo noſtro parẽti,In ſudore vultus tui veſcéris pane tuo,donec revertaris in humũ,q̃a ex ea ſumtus es.Hebraicę appellationes ſunt:hominis,Adã:humi,adamáh.Significat aũt adamáh, ꝓprié humum

humum ruffam: ex quali hominem á Deo formatum fuiſſe, tum ipſa nominis proprietas arguit, tum quód in partib. Oriẽtalibus (ſicut & aliis multis in locis) propter ſolis aduſtionem humus ſubruffa eſt. Divinitus autem in confuſione linguarum, homo & humus has appellationes ſortita ſunt: ut Hebræis vocibus é regione reſponderent. Neque veritatem hujus notationis labefactat ratio Quintiliani: quód eádem ratione omnia animalia homines appellanda eſſent, quum omnia humo nata ſint. nam Deus ſolum hominem ſic appellari voluit, ut perpetuam apud ſe haberet ſui humiliandi materiam: quippe qui ex humo, id eſt vili materia, originem traxerit. Cujus humiliationis exemplum extat in Abrahamo Gen. 18. ubi Deum alloquuturus, præfatur in hæc verba: » En obſecro induxi animum ut loquerer cum domino » meo, qui pulvis ſum & cinis. Et poſt primi parentis noſtri lapſum, ad ſuperbiã ejus retundendã, qui deo ſimilis fieri cupierat, ait Deus: Pulvis es, & in pulverẽ revertéris. Deinde nec altera Quintiliani ratio valet: neque enim verum eſt quod Quintilianus præſupponit, omnia nomina rebus ab hominib. eſſe impoſita: impoſuit enim quędam ipſe Deus, ut in primo cap. Gen. videre eſt. Cæterúm ejuſmodi notationum ſacræ literæ plenæ ſunt: ut, nominis Heva, Gen. 3, 20. Cajin, Geneſ. 4, 1, Seth, ibid. v. 25. Noah, Gen. 5, 29, Abrahã, Gen. 17, 5. Iſac, Gen. 17, 17. & Gen. 18, 12. & Gen. 21, 6. Eſau & Jacob, Gen. 25, 25. Edom, ibid. ver. 30. Nominum filiorum Jacob notationes exponuntur Geneſ. 30.

O Verrea] Enthymema hujus loci eſt, Verres omnia loca Siciliæ verrit, id eſt, ſpoliavit ac deprædatus eſt: Ergo feſtum quod in ſui ipſius honorem inſtituit, meritó appellavit Verrea. Hîc notatio falſa eſt, & ad convitiandum atque jocandum ab oratore conficta. Verres enim feſtum illud ſic appellaverat ex ſuo nomine, non autem ex ſuis moribus ac factis. Simile eſt enthymema Eſaui, » quo convitiatur Jacobo fratri: Gen. 27. Meritó, inquit, » vocatum eſt nomen ejus Jacob: ſupplantavit enim me

jam

jam altera vice. Etiam hîc notatio falsa est, & ab Esauo ad convitiandum fratri conficta. nam Jacob á planta nomen acceperat, non quód supplantator futurus esset: sed quód in partu plantam Esaui egredientis tenuisset; ut habetur Gen. 25, 25. Hujus generis est & argutatio illa lamentantis Ajacis apud Sophoclem in Ajace flagellifero:

Αἶ αἶ· τίς ἄν ποτ᾽ ᾤεθ᾽ ὧδ᾽ ἐπώνυμον
Τὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;
Νῦν γὰρ πάρεστι καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοὶ
Καὶ τρίς· τοσούτοις γὰρ κακοῖς ἐντυγχάνω.

Hujus loci enthymema est: necesse habeo αἰάζειν, id est, lamentari: Ergo rectè nominor Αἴας, quasi dicas, lamentator. Atque hæc á notatione ad nomen argumenta sunt: vicissim ducuntur etiam argumenta á nomine ad notationem: ut, Cicero pro Mil. Venio nunc, inquit, ad aureum illud nomen Chrysogoni. quibus verbis perstringit illius avaritiam: quasi dicat, Chrysogonus habet nomen ab auro, sic dictus quasi ex auro genitus: Ergo non est mirum si sit auri cupidus, id est, avarus. Sic Sapientes á veteribus Romanis nominati sunt cordati: Ergo illi judicarunt, sapientiæ sedem & quasi domicilium esse cor.

CAP. 25. DE DISTRIBUTIONE.

Reliquum est ex ortis aliunde argumentis argumētum "distributionis & definitionis: "in qua utrâque, affectio reciprocationis est; illic partium omnium cum toto, hîc definitionis cum definito. Distributio est, cúm totū in partes distribuitur. Totum est, quod cōtinet partes. Pars est, quę cōtinetur á toto. Atque ut distinctio totius in partes, Distributio: sic collectio

ctio partium ad constituendum totum, Inductio dicitur.

Distributio sumitur ex argumentis toti quidē consentaneis, "inter se autem dissentaneis. Itaque tanto accuratior erit, quanto partium & cum toto consensio,& inter se dissensio major fuerit.

Distributionis] Vulgo appellatur divisio. *In qua utraque, affectio reciproc.*] In superioribus editionibus additum erat, *Omnino propria*. quæ verba meritó expunxit author propter falsitatem: quia affectio reciprocationis communis est etiam aliis argumentis: ut, Omnis homo prēditus est facultate ridēdi: & vicissim, quicquid prēditum est facultate ridendi, homo est. ubi subjectum reciprocatur cum adjuncto. Sic, Plato fuit præceptor Aristotelis: & vicissim, Aristoteles fuit discipulus Platonis. ubi inter se reciprocātur relata. Hoc tamen verum est: in toto genere distributionis & definitionis reciprocationem reperiri: non autem in toto genere subjectorum aut adjunctorum, aut aliorum argumentorum. Itaque reciprocatio inest quidem distributioni ac definitioni omni, sed nō soli: quare non est horum argumētorum propria. *Inter se autem dissentaneis*] Vitiosa igitur divisio est, cujus partes inter se consentaneæ sunt: qualis est illa quæ vulgo traditur, divisio partium: qua partes dividuntur in essentiales & integrales. Quasi veró integrales partes, non sint essentiales; quippe constituentes integri essentiam: ut fundamentum, parietes & tectum constituunt essentiam domus: sic singula corporis humani membra constituunt integrum corpus. Vicissim essentiales partes, nōne etiam integrales sunt? ut corpus & anima, hominis: quum integram hominis essentiam constituant. Eodem vitio laborat divisio definitionis, qua dividitur in essentialem, caussalem, collectam ex coacervatione partium, & collectam ex coacervatione accidentium. nā

quam

quam essentialem vocant, est etiam caussalis: quippe constans ex genere & differentia specifica: quibus symbolis caussæ essentiam constituentes, materia scilicet & forma, continentur. Sic quem vocant caussalem, est etiã essentialis: quatenus enim recenset causas omnes, recẽset etiam materiam & formã, quæ essentiam rei constituunt. Sic definitio collecta ex coacervatione partium, sive recitet partes essentiales, sive integrales: sẽper essentialis est. quum veró recitat essentiales, materiã & formam: tum non solúm essentialis, sed etiam caussalis est. Talis quoq; est divisio prædicationis (quam sic in scholis Dialecticorum vocant) in regularem, figuratam & inusitatam. nam figurata, etiam regularis esse potest: ut tyrannus est lupus: ubi prędicatur accidens de subjecto, ut ipse quoque Philippus fatetur. Item quam inusitatam vocant, etsi de rebus inusitatis est, tamen ipsa prædicatio seu loquendi ratio, revera regularis est: ut Filius Dei est homo, Filius Dei mortuus est. in quarum priore prædicatur genus de specie (seu ut vulgo loquuntur, species de individuo) nempe homo de illo homine qui etiam est filius Dei: in posteriore prædicatur accidens de subjecto; nam Filio Dei accidit ut moreretur in carne.

CAP. 26. DE DISTRIBUTIONE *ex caussis.*

Distributio prima est ex absoluté consentaneis, caussis nempe & effectis. Distributio ex causis est, quando partes sunt causę totius. Hic distributio integri in sua membra præcipué laudatur. Integrũ est totum, cui partes sunt essentiales: Membrum est pars integri. Sic Grãmatica in etymologiam & syntaxim, Rhetorica in elocutionem & actionem, Dialectica in inventionem & judiciũ dividitur. Ab his enim partibus artes illæ cõstituuntur. Hęc distributio

tio principalis est, cúm rei longioris explicatio "suscipitur. 1. Georg.

Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere (Mæcenas) ulmisq; adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, quis cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam.——

Cic. pro Mur. Intelligo (judices) tres totius
„ accusationis partes fuisse: & earum unam in
„ reprehẽsione vitę, alterã in cõtentione digni-
„ tatis, tertiam in criminibus ambitus esse versa-
„ tam. Quin etiam "aliter tractatur hoc argumẽti genus, vel á partibus ad totum, vel á toto ad partes. Catul.

"*Quintia formosa est multis: mihi candida, longa,*
Recta est: hæc ego sic singula confiteor:
Totum illud, formosa, nego: nam nulla venustas,
Nulla in tam magno est corpore mica salis.
Lesbia formosa est: quæ cúm pulcherrima tota est,
Tum omnibus una omnes surripuit Veneres.

Distributio integri] Hæc peculiari vocabulo appellatur partitio: sicut distributio generis in species nominatur divisio teste Cicerone in Topicis. Sic decalogi distributio in duas tabulas, partitio: distributio legũ Mosaicarum in morales, ceremoniales & forenses, divisio est. *Suscipitur*] Sive á poëtis, sive á philosophis, sive ab oratoribus, sive á concionatoribus. *Aliter*] Nempe συλλογιστικῶς seu ἀκολουθητικῶς: de qua tractatione hæc extant axiomata apud Aristot. lib. 6. Topic. cap. 6. In quo totum

est, i

est, in illo oportet & partes esse: In quibus partes sunt, & totum necesse est inesse: Si partium vel una desit, totum non est: at contrá non sequitur, Si totum non sit, nullam partem esse. *Quintia formosa*] Enthymema est: Quintiæ deest una pars formæ, nempe venustas: Ergo Quintia non est tota formosa. Argumentum est á parte ad totum: Consequentia valet per axioma tertium. Notandum, é singulis causarum generibus distributionem esse posse. Ex efficiente: ut, Philosophia scripta est partim á Platone, partim ab Aristotele. Ecclesia Corinthiorum collecta est partim per Paulum, partim per Apolló. Ex materia: ut, Vasa templi Salomonici, alia erant ex auro, alia ex argento, alia ex ære, &c. Ex forma: Vasorum alia rotunda, alia quadrata, &c. Ex fine est illa Pythagoréa distributio, quinta Tusculana, Græcorum ad ludos Olympicos convenientium: quorum alii veniebant gratiâ gloriæ, alii gratiâ pecuniæ, alii gratiâ scientiæ.

CAP. 27. DE DISTRIBUTIONE *ex effectis, ubi de genere & specie.*

Distributio ex effectis, est quando partes sunt effecta: ut, in navi nautæ alii malos scandunt, alii per foros cursitant, alii sentinam exhauriunt, gubernator autem clavum tenet in puppi. Distributio generis in species hîc excellit. Genus, est totũ partib. essentiale: Species, est pars generis. Sic animal genus hominis & bestiæ dicimus. Animal enim est totum, cujus essentia, nempe substantia corporea, animata, sentiens, ad bestiam & hominem communiter attinet. Sic dicimus, hominem & bestiã species animalis; quia partes sunt animali subjectæ, quę animalis essentiam communem

habent. "Sic dicimus, hominem, genus hominum singulorum: & leonem, singulorum leonum: cōtrá veró singulos homines, species hominis: singulos leones, leonis. Genus, est generalissimum, aut subalternum: Species, subalterna aut specialissima. Genus generalissimū, cujus nullum est genus: " ut in Logica inventione, argumentum est genus generalissimum artificialium & inartificialium.

"Subalternum genus, ut subalterna itē species, quod species hujus, illius autē genus est: ut causa, species est argumenti absoluté consentanei, genus materiæ & formę. Species specialissima, quę est "individua in species alias, ut materia & forma singulares. Genus veró & species, notæ sunt causarum & effectorum: ut in animali est essentia corporea, quæ materia est ad species cōmuniter attinens: tum facultas vitæ & sensus, quæ forma item cōmuniter ad species spectat. Quare genus continet causas, quæ cōmuniter ad ipsius species attinent: contrá itaq; etiam species effecta generis sui cōtinent. Hinc universale est insigne ac pręstabile, quia caussam declarat. Distributio generis in species valde quidem excellit, sed difficilis est & rara inventu. Attamen illustrationis & exēpli gratia afferemus, quod poterimus. Ovid. 1. Metam. "dividit animal in quinq; species, stellas, aves, bestias, pisces, homines: stellis animā tribuit, ut etiam philosophi tribuêre:

Neu

Neu regio foret ulla suis animalibus orba,
Astra tenent cœleste solum formæq; deorum:
Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ:
Terra feras cepit, volucres agitabilis aër.
Sanctius his animal mentisq; capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset,
Natus homo est.——

Sic Cic. 1. Offic. Virtutem dividit in species quatuor, prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiã. Sed omne, quod honestum est, " id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim " in perspicientia veri solertiaq; versatur; aut in " societate hominum tuenda, tribuendoque suum unicuique, & rerum contractarum fide; " aut in animi excelsi atque invicti magnitudine " ac robore; aut in omnibus quæ fiunt, quæque " dicuntur, ordine & modo, in quo inest modestia & temperantia. "

Distributio generis in formas specierũ, eadem est; quia formæ cum genere constituunt suas species: ut animalium aliud loquẽs, aliud mutum. Genus & species non solùm tractãtur hac simplici divisionis formula, sed etiã separatim alterũ ex altero. Pro Archia, Ac ne quis " à nobis hoc ita dici forte miretur, ꝙ alia quędã " in hoc facultas sit ingenii, atq; hæc dicendi ra- " tio aut disciplina: nec nos quidem huic cuncti " studio penitus unquã dediti fuimus. Etenim " omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, " habent quoddam commune vinculum, & "

» quasi cognatione quadam inter se continentur. Ars, est genus: poëtica & eloquentia, sunt species. Contrá genus tractatur per species: ut 4. de Trist.

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple.
Ardua per praeceps gloria vadit iter.
Hectora quis nosset, felix si Troja fuisset?
Publica virtutis per mala facta via est.
Ars tua Tiphy jacet, si non sit in aequore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, Phoebe, jacet.
Quae latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus, arguiturq; malis.

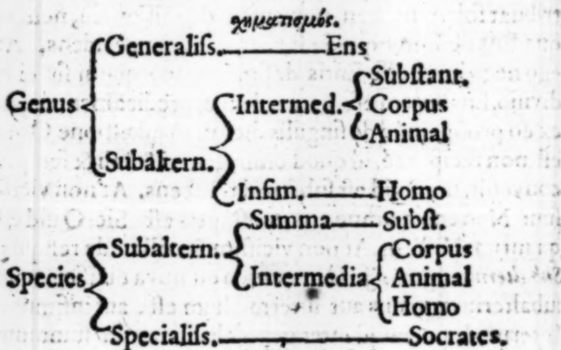
"Exempla igitur specialia suo generi accom-
» modata, sunt hujus loci. 7. ad Attic. Urbem tu
» relinquas? ergo idem, si Galli venirent? Non
» est (inquit) in parietibus Respublica. at in aris
» & focis. Fecit idem Themistocles: fluctum e-
» nim totius barbariae ferre urbs una non pote-
» rat. At idem Pericles non fecit, annum feré
» post quinquagesimum, cúm preter moenia nil
» teneret: nostri olim urbe reliqua capta, arcem
» tamen retinuerunt.

Sic dicimus hominem genus] Et recté. De similibus enim idem judicium est. at similis prorsus relatio atque comparatio est hominis ad singulos homines, quae animalis ad hominem, equum &c. Quare si animal recté dicitur genus hominis, equi &c. pari ratione homo recté appellatur genus singulorum hominum: & omnino quae vulgó nominantur species specialissimae, genera extrema sunt: quae autem appellantur individua & singularia, ea sunt species specialissimae. Consentit Aristoteles lib. 3. Metaphys. cap. 4. ἔσχατα γένη ἐπὶ τοῖς ἀτόμοις,

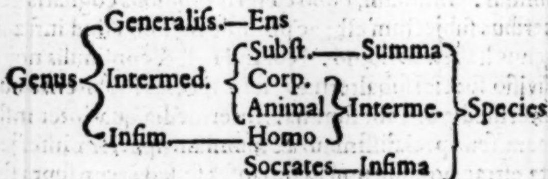
οἷον

ἄτομα ἄνθρωποι: id est, Extrema seu ultima genera supra individua sunt, ut homo. *Ut in Logica inventione*] Sic in divisione rerum, genus generalissimum est ens, τὸ ὄν: pro quo Latini dicunt, Res vel Aliquid. At in scholis negant Ens esse genus decem prædicamentorum: eó quód non prædicetur de iis *συνωνύμως*, univocé, id est, ita ut & nomen & nominis definitionem singulis tribuat: quia tribuat solum nomen, non autem definitionem, nempe qua Ens definitur quod est per se, vel per accidens. At ego nego hanc esse Entis definitionem: quum sit ejus divisio. Ens autem esse genus decem prędicamentorum, ex eo probo, quód de singulis dicitur in quæstione Quid est, non reciprocé. id quod omni generi & soli & semper convenit. ut, Quid est substantia? Est ens. At non vicissim: Non enim omne ens, substantia est. Sic, Quid est quantitas? Est ens. At non vicissim. Similiter de reliquis. *Subalternum genus*] Hîc notanda est nova divisio: nam subalternum genus aut intermedium est, aut infimum. Intermedium, quod inter generalissimum seu summum & infimum interjectum est: ac proinde non solúm supra se, sed etiam infra se aliud genus habet: ut corpus, animal. Infimum, quod cæteris omnibus cognatis generibus subjectum est: ac proinde nullum aliud infra se genus habet: ut homo. Notanda est & consimilis nova divisio speciei subalternæ: nam species subalterna aut intermedia est, aut summa. Intermedia, quæ inter infimam, seu specialissimam & summam speciem interjecta est: ac proinde non solúm infra se, sed etiam supra se, aliam speciem habet: ut homo, animal, corpus. Summa species, est species subalterna, quæ est supra omnes cognatas species: ac proinde nullam supra se, aliam specię habet: ut substantia. Quo loco & illud notandum: sicut ab Aristotele decem numerantur summæ species entis, nempe decem prædicamenta, Substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, ubi, quando, situs & habitus: sic á P. Ramo decem numerari summas species argumenti: nempe, Caussam, effectum, subjectum, adjun-

ctum, dissentanea, comparata, nomen, distributionem, definitionem, & testimonium. Verúm pro vocabulo scholastico Speciei, Latini magis utuntur vocabulo generis: & eodem sensu vocant decem summa genera rerum: quare similiter appellabimus decem summa genera rationum seu argumentorum.

Vel sic:

Individua in species] Itaque quæ vulgo individua dicuntur, nihil aliud quám species specialissimæ sunt; sic appellatæ quód dividi in alias species non possint: quæ Logica divisio est. nam Physicé dividi possunt substantiæ singulares in sua membra: ut Socrates in suum corpus & suam animam: & corpus Socratis in sua membra, quæ proprié nõ divisio, sed partitio dicitur, seu potiús sectio, διατομή. *Dividit animal*] Hæc divisio é subjectis sumta

sumta est, videlicet é locis in quibus animalia degunt ac vivunt: nempe alia in cœlo, ut stellę: alia in aëre, ut aves: alia in aqua, ut pisces: alia in terra, ut bestię & homines.

Alterum ex altero] Hactenus de usu declarationis: sequitur de usu demonstrationis. Ad quem usum pertinent axiomata seu regulæ argumentandi tum á genere ad speciem, tum vicissim á specie ad genus: quæ extant apud Arist. lib. 2. Topic. cap. 2. Ad argumentationem á genere pertinent hæc tria. 1. Necesse est, de quibus genus dicitur, de iis specierum aliquam dici. 2. Non est necesse, quęcunq; generi insunt, etiam speciei inesse. Hoc videtur ab Aristotele dici propter enunciata in quibus divisio dicitur de genere: ut animal aut rationale est aut irrationale. hæc divisio de nulla specie animalis veré dicitur: sed tãtúm alterum ejus membrum. Nam aliás videtur speciei inesse quicquid generi inest: per axioma quod extat in Categoriis, Quãdo alterum de altero dicitur ut de subjecto; tum quæcunq; de prædicato seu attributo dicuntur, eadem dicetur de subjecto. 3. axioma, Quæcunque generi non insunt, ea nec speciei insunt. Atq; hæc tria generis axiomata sunt, jam ad argumentationem á specie pertinent ista duo. 1. Quęcunque speciei insunt, ea etiam generi insunt. intellige, Ex parte: aliás falsum fuerit. nõ enim omne animal, rationale est: at omnis homo, rationalis est. 2. Quęcunq; speciei non insunt, non necesse est generi non inesse. Atq; hæc Aristotelis de genere & specie axiomata sunt: extant etiam duo apud Quintil. libr. 5. cap. 10. quæ rotunda brevitate laudem merentur: unum, Species firmã probationem habet generis: nam quod justitia est, utiq; virtus est. Alterum, Species infirmam generis refutationem habet: nam quod non est justitia, potest esse virtus. Hæc Quintilianus de argumentatione á specie: atq; eadem brevitate comprehendi possunt duæ regulæ argumentandi á genere, illis de specie oppositę. nempe, Genus infirmam probationem habet speciei: nam quod virtus est, nõ statim justitia est. 2. Genus firmã generis refutationé habet:

bet:nam quod non est virtus, utique nec justitia est. Atq; hęc de argumentationibus á genere ad speciem, itemque á specie ad genus: restat ut deinceps aliquid dicamus de argumentationibus á specie ad speciem. Primũ igitur certum est, de quo species affirmatur, de eo negari speciem diversam: ut, Socrates est homo: ergo non est equus. At non est necesse, ut de quo species aliqua negatur, de eo diversarum aliqua affirmetur: aut si aliqua affirmetur, ut affirmetur quælibet, ut non sequitur, Hoc quod vides, non est equus: ergo est asinus. potest enim fieri ut aut omnino non sit animal: aut si sit animal, tamen non sit asinus, sed bos aut aliud. Cúm autem necesse est specierum duarum pluriúmve aliquam inesse: tum ab affirmatione unius ad negationem alterius vel reliquarum, itemque á negatione unius ad affirmationem alterius, aut ad affirmationem disjunctam reliquarum, item á negatione reliquarum ad affirmationem unius quæ restat, firma consequentia est. ut Socrates valet: ergo non ægrotat: & vicissim, non ægrotat: valet igitur. Sic, Rabirius non latuit, nec fuit cum Saturnino: ergo
„ fuit cum consulibus. Cic. pro Rabir. Atqui videmus ait,
„ hæc in rerum natura tria fuisse: ut aut cum Saturnino
„ esset, aut cum bonis, aut lateret. Latere autem, mortis
„ erat instar turpissimę: cum Saturnino esse, furoris & sce-
„ leris: virtus & honestas & pudor cum coss. esse cogebat.
Sic Basilius lib. 1. adversus Eunomium, explicans dictum Christi, Pater major me est: concludit, patrem Christo majorem esse ut caussam, tali argumentatione. Majus dicitur aut ratione caussæ, aut potentiæ, aut dignitatis, aut molis seu quantitatis. Atqui Pater nec mole nec potentia, nec dignitate major est Christo: quæ singula suis prosyllogismis approbat. Relinquitur ergo ut major dicatur ὡς αἴτιος καὶ ἀρχὴ, ut author & principium. Tali argumentatione probat Aristoteles libr. 1. Ethic. cap. 5. Virtutem esse habitum. Primúm ponit hanc specierum enumerationem: Virtus est necessarió aut affectus, aut potentia, aut habitus. Deinde assumit: Atqui virtus non est

est affectus, nec potentia. Atque ita concludit, virtutem esse habitum. Quo loco notandum, tales argumentationes nihil aliud esse quám syllogismos disjunctos, de quibus lib. 2. infrá. *Exempla igitur specialia*] Exempli vocabulum interdum factum simile significat: interdum speciem suo generi ad ipsum declarandum subjectam. Atque ejusmodi species ab authore hîc exemplum speciale appellari videtur: quanquam exemplum quod subjicit, ad locum similium potiús pertinet: ducuntur enim in eo argumenta exhortationis á factis similibus. hortatur enim Pompejum Cicero, ne relinquat Romã metu adventantis Cęsaris: quia Romani urbem non deseruerint adventu Gallorum. Argumentum est ab exemplo, id est, facto simili Romanorum. Deinde fingitur Pompejus caussam suam tueri exemplo, id est, simili facto Themistoclis, qui adventu Xerxis Athenas deseruit: deinde rursus Cicero opponit exempla, id est, similia facta duo: primum Periclis, qui Athenas non reliquit: secundum Romanorum, qui capta á Gallis urbe, Capitolium tamen retinuerunt.

CAP. 28. DE DISTRIBUTIONE *é subjectis*.

Reliqua distributio est quodammodo consentaneorum, ut subjectorum & adjunctorũ. Distributio é subjectis est, cúm partes sunt subjecta, ut apud Catul.

Virginitas non tota tua est: ex parte parentum est:
Tertia pars matri data, pars data tertia patri:
Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.

Sic Cicero 5. Tuscul. "Sint enim tria genera bonorũ, ut jam á laqueis Stoicorum, quibus
usum

„ usum me pluribus quám soleo, intelligo, recedamus. Sint sané illa genera bonorum, dum corporis & externa jaceant humi, & tantummodo quia sumenda sunt, appellentur bona. Alia autem divina illa, longé latéq; se pandāt, cælumque contingant; ut ea qui adeptus sit, cur eum beatum modó & non beatissimum dixerim?

Sint enim tria genera] Peripatetici distinxerunt bona in tria genera: quæ appellarunt bona animi, corporis & fortunæ. Animi, ut virtutes & scientiæ: corporis, ut sanitas, robur, pulchritudo: fortunæ, ut divitiæ, honores, amici: quas res illi, tanquam á fortuna quam deam finxerunt, darentur, sic appellarunt. Unde perspicitur, divisionem hanc non esse satis logicam: quum membra non ex uno argumenti genere sumta sint: sed duo priora é subjectis, tertium veró ex efficiente caussa. Magis logica fortasse fuerit divisio hæc: Bona hominis aut interna sunt, aut externa. Interna, quæ homini inhærent: eaque aut animi, aut corporis. Externa, quæ homini adhærent, eumque quasi circumstant: ut divitiæ, honores, amici: quæ á Peripateticis bona fortunæ dicta sunt. Extat apud Platonem libro quinto de Legibus ad finem divisio, quæ cum divisione illa bonorum quam hîc Cicero attingit, eadem videri possit: sed diversa est: sumta est enim é subjectis occupantibus seu objectis: & est divisio non bonorum, sed studiorum humanorum. „Quum tria sint omnino, inquit, circa quæ universi homines studium suum collocant: ultimum ac tertium est, pecuniarum recté collocatum studium: medium autem, corporis: primum veró, animi. Cicero lib. 1. Academ. quæst. philosophiam é subjectis occupantibus seu objectis sic dividit: „Fuit jam á Platone, inquit, accepta philosophandi ratio triplex: una de vita & moribus: altera de natura & rebus occultis: tertia de disserendo quid verum, quid falsum,

fallum, quid rectum in oratione pravumq;, quid con- "
sentiens. Hęc Cicero. E subjectis recipientibus dividitur "
febris ad hunc modum, ut alia dicatur esse in spiritibus cordis, alia in humoribus, alia in solidis partibus seu in ipsa substantia cordis. prima appellatur ephemera, quia feré diem tantúm durat: altera putrida, propter humoris putredinem: tertia hectica, quasi dicas habitualis, eó quód ita penitús insederit & quasi radices in corde egerit, ut evelli aut profligari vix possit. E subjectis item recipientibus est divisio illa virtutum in Ethicis Aristotelis, qua distinguuntur in ὀρεκτικὰς & διανοητικάς: quarum illæ in appetitu, hæ in intellectu inhærent.

CAP. 29. DE DISTRIBUTIONE *ex adjunctis.*

Distributio ex adjunctis est, quando partes sunt adjuncta: ut hominum alii sani, alii ægri; alii divites, alii pauperes. Sic Virgil. 1. Georgic. mundum dividit in quinq; partes, mediā torridam, duas extremas frigidas, & reliquas duas temperatas:

Quinq; tenent cœlum Zonæ, quarum una corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni:
Quā circum extremæ dextra lævaq; trahuntur,
Cœrulea glacie concretæ; atq; imbribus atris:
Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessæ divûm.—

Cæsar 1. belli Gal. Gallia est omnis divisa in "
partes tres, quarum unam incolunt Belgæ, ali- "
am Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Cel- "
tę, nostra Galli appellantur. "

Distributio ex adjunctis] Vulgo vocatur divisio subjecti in accidentia. Hujus generis est divisio illa peccati in

in mortale & veniale. Mortale autem peccatū hîc nominatur(ut intelligitur ex antíthesi) quod aliás vocatur Irremissibile & peccatum ad mortē, eó quód mortem certissimam afferat.nam aliás quodvis peccatum mortale dici possit, quatenus sua natura mortem meretur, juxta dictum Pauli Rom.6.23. Stipendia peccati, mors. Mortale igitur peccatum dicitur,cui nulla unquam contingit venia:Veniale,cui venia contingit.De utroq; vide Matth.12,vers.31.& 32.

APPENDIX AD LOCUM DISTRIbutionis.

QUUM ad bene disserendum & hoc pertinere videatur, ut vocabulorum ambiguorum significationes diligenter distinguantur: ne nobis eveniat ut de cepis(quemadmodum in proverbio est)interrogati,de alliis respondeamus:utiliter præcepisse mihi videntur,qui de distinctione nominis πολυσήμου, id est, ambigui, in sua significata admonuerunt. Ut autem διχοτομία constet: sic illud distributionis genus huc assumemus, ut dicamus,distributionem esse aut nominis aut rei. Distributionem rei author persecutus est. Divisionis nominis exempla á quovis observari possunt. quales sunt illæ Theologorum: Libertas alia civilis, alia spiritualis est. Sic,Mors alia corporalis, alia spiritualis est: item, alia temporalis,alia æterna.Sic,cibus alius corporalis, alius spiritualis est.

CAP. 30. DE DEFINITIONE.

Definitio est cúm explicatur quid res sit, "eaq; vicissim definito argui potest. Definitio est perfecta aut imperfecta:illa, ꝓprié definitio:hęc,descriptio dicitur.Definitio perfecta, est definitio constans é solis caussis essentiam constituentibus:quales caussæ "genere & forma comprehenduntur. Atq; hoc modo definitur

nitur homo,animal rationale: nempe generę (animal)intelligimus(ut dictum est)essentiam corpoream plenam vitæ & sensus,quæ materies hominis est, & pars formæ: cum qua si addas (rationale) totam formam hominis cõprehendes,vitę,sensus,rationis facultate. Itaque perfecta definitio nihil aliud est,quám universale symbolum caussarum essentiã rei & naturam constituentium. Tales definitiones sunt artium: Grãmatica est ars bené loquendi: Rhetorica bené dicendi: Dialectica bené disserendi: Arithmetica bené numerandi:Geometria bené metiendi.

Eaq; vicissim definito argui potest] Quum definitio cum definito sit reciproca, valet argumentatio & á definitione ad definitum, & vicissim á definito ad definitionem: idque tum affirmando, tum negando. Definitionis aut usus ad declarandum quidem plurimus est: ad argumentandum veró ac demonstrandum perrarus. Cicero in Topicis hoc exemplum ponit: Jus civi- " le(ait) est æquitas constituta illis qui ejusdem civitatis " sunt,ad res suas obtinendas.Ejus autem æquitatis utilis " est cognitio.Utilis est igitur juris civilis scientia. *Genere* " *& forma*] Definitio omnis ex duabus constat partibus, genere & differentia. Genus,est prior definitionis pars, quę de definito prædicatur in quæstione Quid est, sed imperfecté,id est,non reciprocé:ut,Quid est homo? Est animal.Quid est justitia?Est virtus. Differentia,est posterior definitionis pars,quæ generi addita, definitionẽ cõplet & absolvit: & de definito cum genere conjuncto prędicatur in quæstione Quale est. ut, Quale animal est homo?Rationale. Qualis virtus est justitia? Suum cuiq; tribuens. Vocatur differentia, quia per eã species definita á cæteris specieb. differt, á quibus aliás ratione gene-

generis non differt. Sumitur autem differentia ex variis argumentorũ generibus ſeu locis. Interdũ á forma: quæ ut omnium præſtantiſſima, ſic rariſſima & inventu difficillima eſt: ut, Homo eſt animal rationale. Interdum á fine: ut, Muſica eſt ars canendi, Arithmetica eſt ars numerandi. Similiter definiuntur artes reliquæ. Interdum á ſubjecto: ut, Febris eſt calor præter naturam, accenſus in corde. Interdum ab adjuncto: ut magnes eſt lapis trahens ferrum. Homo, eſt animal riſibile: item, capax diſciplinæ: item, præditum facultate loquendi: item incedens erecto corpore. Interdum ab adjunctis pluribus: ut, Ignis eſt elementum calidum & ſiccum: aër eſt elementum calidum & humidum, &c. Relata definiuntur per correlata: ut pater eſt qui habet liberos: maritus, qui habet uxorem: præceptor, qui diſcipulum. Relationes definiuntur per utrumque relatum: ut conjugium eſt mariti & uxoris mutua obligatio ad procreandũ liberos & adjuvandum: Emtio eſt precii pro merce promiſſio: Venditio eſt mercis pro precio promiſſio: Peccatum eſt actionis diſcrepantia á lege.

Porró modi definiendi duo ſunt: vel enim definitio conficitur per genus ſummum & differentias generales ordine contextas uná cum ſpecifica: vel per genus proximum & differentiam ſpecificam. Exemplum prioris: Homo eſt ſubſtantia corporea, animata, ſentiens, rationalis. Exemplum poſterioris: Homo eſt animal rationale. Hic perſpicitur, per priorem modum qui laborioſior eſt, veniri ad poſteriorem: nam genus ſummum uná cum differentiis generalibus uſque ad ſpecificam, eſt definitio generis proximi: itaq; pro definitione nomen aſſumitur, ut prolixa definitio in brevem & ſuccinctam contrahatur. Invenitur autem tum genus proximum, tum differentia ultima, id eſt, tota definitio, inſtrumento diviſionis: incipiendo á genere ſummo, & ordine progrediendo ad ſpeciem definiendam. Itaq; primó omnium conſiderandum, in quo-nam ea res quam definire inſtituis, prædicamento ſeu ſummo rerum ge-

nere

nere sit: deinde per divisionem ordine procedendũ. ut, Homo in quo prædicamento?Substantiæ. Homo enim est substantia quędam. Sed angelus etiam est substantia:quomodo igitur homo ab angelo differt? Divide genus:& reperies. Substantia igitur est vel corporea, vel incorporea. Angelus incorporea substantia est,at homo corporea. Sed lapis est etiam substantia corporea: quomodo igitur homo á lapide differt?Divide rursum:& videbis. Substantia corporea igitur est vel animata, vel inanimata. Lapis animatus est: at homo animatus. Sed arbores etiã animatæ sunt: quomodo igitur homo differt ab arboribus?Divide rursum: Corpus animatum est aut sentiens,aut non sentiens: Arbores nõ sentiunt:homo sentit. Sed equus etiam sentit: quomodo igitur homo differt ab equo? Divide rursum: Ea quę sentiunt,id est animalia,aut ratione prędita sunt, aut ratione carẽt. Equus ratione caret: homo autem ratione prędítus est. Jam quære,sit ne animal aliud præter hominem,ratione præditum,á quo homo discernendus sit. Nullum reperies. Reperisti igitur hominis definitionẽ, id est, orationem qua & declaratur quid homo sit, & quomodo á cæteris rebus omnibus differat. Sic proponatur ad definiendum justitia. Justitia in quo prædicamento? Qualitatis. Justitia enim est qualitas quædam. Sed color etiam est qualitas. Verum:sed passibilis: justitia autem est habitus. At ars equitandi etiam est habitus. Verum: sed hærens in corpore:justitia autem in anima. At sapientia etiam hæret in anima. Verum:sed in intellectu: justitia autem in appetitu. At injustitia etiam hæret in appetitu. Verum:sed est vitium:justitia autem est virtus. At fortitudo etiam est virtus. Verũm:sed circa eas res quæ terrorem nobis incutiunt: justitia autem circa eas quæ alteri tribuendę sunt. Estne ulla alia virtus quę circa hasce res versetur?Nulla. Differt igitur justitia hoc objecto á cæteris virtutibus omnibus: ac proinde invenisti justitiæ definitionem, quód justitia sit virtus suum cuique tribuens.

CAP. 31. DE DESCRIPTIONE.

Descriptio est definitio ex aliis etiam argumẽtis rẽ definiens:ut,Homo est animal mortale,capax disciplinæ. Hîc cum aliqua caussa miscetur communis, itemq; propria circumstantia.Atq; hęc succincta brevitas non est in hac specie perpetua, sed sępe illustriorem & magnificentiorem explicationem desiderat.
» Sic gloria describitur in Miloniana: Sed tamẽ
» ex omnibus pręmiis virtutis, si esset habenda
» ratio præmiorum,amplissimum esse præmiũ,
» gloriam:hanc unam,quæ brevitatem vitę,po-
» steritatis memoria consolaretur, quę efficeret
» ut absentes adessemus,mortui viveremus: hãc
» denique esse, cujus gradibus etiam homines
» in cælum videantur ascendere. Sic 4.Aeneid. fama describitur:

Extemplò Libyæ magnas it fama per urbes,
Famã malum,quo non aliud velocius ullum:
Mobilitate viget,viresq; acquirit eundo:
Parva metu primo,mox sese attollit in auras,
Ingrediturq; solo,& caput inter nubila condit.
Illam terra parens ira irritata Deorum
Extremam(ut perhibent) Cœo Enceladoq; sororem
Progenuit:pedibus celerẽ,& pernicibus alis:
Monstrum horrendum, ingens, cui quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter(mirabile dictu)
Tot linguæ,totidẽ ora sonãt, tot subrigit aures:

Nocte

Nocte volat cæli medio, terræq; per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno:
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes:
Tam ficti pravię; tenax, quàm nuntia veri.

Tales sunt descriptiones plantarum, animalium, in Physicis: item fluminum, montium, urbium, in Geographis & historicis.

Nihil in hoc capite video quod vel illustrationis vel castigationis indigeat. Itaque tantùm aliquot exempla descriptionum annotabo è sacris literis. Exod. 34, vers. 6 & 7. describitur Deus partim ab adjunctis, partim ab effectis. Jehova Jehova, Deus fortis, misericors & gratiosus: longanimis, & multus benignitate ac fide: custodiēs benignitatem millibus: condonans iniquitatem & defectionē & peccatum: qui ullo pacto non absolvit sontem: visitans iniquitatem patrum in filios & in filios filiorum, in nepotes & abnepotes. Sic Psal. 15. describitur vir pius ex effectis: Qui ambulat integrè, exercetque justitiam: ac loquitur veritatem, prout est in animo suo. Non obtrectat lingua sua, non afficit proximum suum malo: & opprobrium non infert in propinquum suum. In cujus oculis contemtus est reprobus, timentes verò Jehovæ honorat: Juratus in damnum suum non tamen mutat. Pecuniam suam non exponit fœnori, & munus pro innocente non accipit. Sic Proverb. ult. describitur industria seu strenua materfamilias, ex effectis plurimis, partim etiam ex adjunctis. Fœminam strenuā quis inveniet, quū longè superet carbunculos pretium ejus? Confidit ei animus mariti ejus, & spolia non deficiunt. Afficit eum bono, non autem malo, omnibus dieb. vitæ suæ. Quærit lanā aut lina, conficitq; pro voluntate manuum suarum. Est similis navibus negotiatoriis: è longinquo advehit cibum suum. Et surgens dum adhuc nox est, dat escam domui suæ, & pensum puellis suis. Cogi-

tat agrum, & accipit eum: de fructu manuum suarum plantat vineam. Accingit robore lumbos suos, & confirmat brachia sua. Ipsius gustantis, bonum esse mercimonium suum, non extinguitur noctu lucerna. Manus suas immittit ad verticulum, & manus ejus tenent fusum. Volam suam pandit pauperi, & manus suas extendit egenti. Non timet familię suæ á nive: nam tota familia ipsius vestitur penulis duplicibus. Cadurca parat sibi: xylinum & purpureum, est vestimentum ipsius. Notus est in portis maritus ejus, considens cum senioribus regionis. Sindonem conficit ac vendit, & cingulũ quod tradit negotiatori. Robur & decor est vestitus ejus, & ridet ad tempora sequentia. Os suum aperit sapienter, & doctrina benignitatis insidet linguæ ejus. Speculatur rationes familiæ suę, cibumque pigritię non comedit. Assurgentes filii ejus, beatam prædicant eam: maritus ejus similiter laudat eam, dicens, Multæ fœminæ fecerunt strenué: tu veró superas omnes illas.

CAP. 32. DE TESTIMONIO *divino.*

"Exposito artificiali argumento, sequitur inartificiale. Argumentum inartificiale est, quod non sua natura, sed "assumta artificialis alicujus argumenti vi arguit. Itaque cúm exquisita rerũ veritas subtilius exquiritur, "perexiguam vim probationis habet:"In civilibus autem & humanis rebus plerumque hoc argumentum præcipuam fidem é moribus arguentis efficit, " si prudentia, virtus, & benevolentia adfuerint. Id uno nomine testimonium dicitur: " estque divinum vel humanum.

num. In divinis testimoniis numerantur non solúm "Deorum oracula, sed etiam "responsa vatum & fatidicorum: quę omnia 3. Catilin. adhibentur.

"Nam ut illa omittam (ait Orator) visas no- "
cturno tempore ab occidente faces, ardorem- "
que cęli; ut fulminum jactus, ut terræ motus, "
cæteraque, quę ita multa nobis Consulibus "
facta sunt, ut hæc, quæ nunc fiunt, canere Dii "
immortales viderentur. Deinde pauló póst, "
Quo quidem tempore, cúm Aruspices ex to- "
ta Hetruria convenissent; cædes atque incen- "
dia, & legum interitum, & bellum civile ac "
domesticum, & totius urbis ac imperii occa- "
sum appropinquare dixerũt, nisi Dii immor- "
tales omni ratione placati, suo numine propé "
fata illa flexissent.

Tandem cúm dixisset ut ex Aruspicum responsis ludi facti, & Jovis signum majus factum conversumque ad orientem, tum ait: Illud veró, nonne ita præsens est, ut nutu Jo- "
vis optimi maximi factum esse videatur? ut "
cúm hodierno mané per forum meo jussu & "
conjurati & eorum indices in ædem Concor- "
diæ ducerentur, eo ipso tempore signum sta- "
tueretur, quo collocato atque ad vos Sena- "
tumque converso, omnia & Senatus & vos "
(quæ erant contra salutem omniũ cogitata) "
illustrata & patefacta vidistis. Brevius est il- "
lud Tibulli,

Quód si vera canunt sacris oracula templis,
Hæc illi nostro nomine dicta refer:
Hoc tibi conjugium" promittit Delius ipse
Felix, ac alium desine velle virum.

CAP. 33. DE TESTIMONIO HUmano legis & sententia.

"Testimonium humanum, est cómune aut proprium:commune, ut lex & illustris sentētia:legis autem & non scriptæ & scriptę testimoniũ est pro Milone.Est enim (judices)non scripta,sed nata lex:quam non didicimus,accepimus, legimus: verúm ex natura ipsa arripuimus,hausimus,expressimus: ad quā nō docti,sed facti;nō instituti, sed imbuti sumus: ut si vita nostra in aliquas insidias,si in vim,in tela, aut latronum, aut inimicorum incidisset; omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Et ibidem,Quód si duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo,diurnum autem si se telo defenderit, interfici impuné voluerũt; quis est, qui quoquo modo quis interfectus sit,puniendũ putet,cúm videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominē, ab ipsis porrigi legibus?Sententiæ illustris sunt Proverbia: ut, Pares cum paribus facillimé congregantur. Spartam nactus es, hanc exorna. Sunt item dicta sapientũ,Nosce teipsum. Ne quid nimis.Sponde, præsto est detrimentum. Proprium testimoniũ est, ut Platonis illud,1.

ad Quintum Fratrem: Atq; ille quidem prin- "
ceps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique "
fore beatas Reſpublicas putavit, ſi aut docti & "
ſapientes homines eas regere cœpiſſent; aut "
qui regerent, omne ſuum ſtudium in doctri- "
na ac ſapientia collocaſſent. Talia ſunt in po- "
etis. 6. Aeneid.

Diſcite juſtitiam, moniti: & ne temnite divos.

Sic Homerico illo verſu:

(Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας.

Ajax autem ex Salamine duxit duodecim naves.

Megarenſes victi ſunt ab Atheniēſibus. Vivorum teſtimonia ſunt, nō tantúm cúm quæritur de fundo aut cæde & ejuſmodi negotio aliquo; ſed etiā obligationis, cōfeſſionis, jurisjurādi teſtimonia ſunt. Obligationis exemplū eſt 5. Phil. Audebo etiam obligare fidē meam "
(P. C.) vobis populoque Romano; quod pro- "
fectó, cúm me nulla vis cogeret, facere non "
auderem, pertimeſceremque in re maximé "
periculoſa opinionem temeritatis: promitto, "
recipio, ſpondeo, (P. C.) Cæſarem talem ſem- "
per fore civem, qualis hodie ſit, qualemque e- "
um maximè velle & optare debemus. Pignus "
autem obligatio quædam eſt, ut apud Virgil. Eclog. 3.

Vis ergo inter nos quid poſſit uterq;, viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forté recuſes,

Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Confessio, est libera vel expressa tormẽtis, quę propriè quęstio dicitur. Tale fuit argumẽtũ contra Milonẽ, quod á Cicerone deridetur.
„ Age veró, quæ erat aut qualis quæstio? Heus,
„ ubi Ruscio? ubi Casca? Clodius insidias fecit
„ Miloni? Fecit. Certa crux. Nullas fecit. Sperata
„ libertas. Huc etiam referri potest argumẽtum, quo utimur, cúm affirmationis nostræ approbationem experientiam proponimus. 4. Ver.
„ Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, unã li-
„ bellam dedisset? Veniat nunc, experiatur: te-
„ cto recipiet nemo. Ter. Eunuch.

Fac periculum in literis,
Fac in palæstra, fac in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

3. Trist.

Quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar:
Ipse velim pœnas experiare meas.

Jusjurandum etiam testimonium est: quale est 6. AEneid.

Per superos, & si qua fides tellure sub ima est,
Invitus, regina, tuo de littore cessi.

Reciprocatio hîc obscurior est, ut quia testatum verum sit, testis sit etiam verax.

Expositio artificiali] Suprà in caput 2. admonuimus: divisionem hanc argumenti, commodioribus verbis á Cicerone nobis videri traditam: qui in Partitionibus o-

ratoriis argumentum dividit in insitum & assumtum. Hactenus igitur de insitis: sequitur de assumtis: quod genus argumentorum uno nomine testimonium dicitur.

Nos hunc locum pauló accuratiús persequemur: eó quód maximus illius in sacra Theologia usus sit. Theologi enim est, quicquid docet, testimoniis divinis sacrarum literarum confirmare. Et sicut ille Juris consultus ajebat, Erubescimus sine lege loqui: sic meritó Theologus erubescat sine Scriptura loqui. Testimonium igitur est argumentum extrinsecus ad quæstionis conjunctæ veritatem demonstrandam assumtum. Ex qua definitione perspicitur: testimonii usum non esse ut cęterorum argumentorum, duplicem: videlicet partim ad declarandum quęstionem simplicem, partim ad demonstrandum quæstionem conjunctam: sed unicum hunc posteriorem usum in testimonio locum habere. Testimoniis enim nihil aliud agimus, quám ut veritatem dictorum confirmemus.

Porro testimonium quatuor modis dividi potest: nimirum ab efficiente, á forma, á subjectis, & ab adjunctis. Primúm igitur á causa efficiente, id est, ab iis qui testãtur, testimonium aut divinum est, aut humanum. Divinum, quod Deum authorẽ habet. Estque aut veré divinum, aut quasi divinum. Veré divinum, quod verum Deum authorem habet: estque vel immediatum, vel mediatum. Immediatum, quo Deus hominibus nõ per alios homines, sed modo aliquo singulari & inusitato, aliquid testatur. Quales modi narrantur in sacris literis varii: ut apparitiones Dei, factæ primis hominibus, quarum forma non indicatur, sed tantúm narratur, Deum cum iis colloquutum esse: ut cum Adamo, Heva, Caino, Noacho, &c. Item apparitiones angelorum: quales factę sunt Abrahamo, Jacobo & aliis. Item somnia θεόπεμπτα καὶ μαντικά, id est divinitus immissa & vaticinium cõtinẽtia: qualia fuerunt Josephi, Pharaonis & aliorũ. Itẽ visiones seu visa, ὁράματα: qualia objecta sunt ꝓphetis, Esaię, Jere-

miæ, Ezechieli, Danieli & aliis. Item χρηματισμὸς, divinum responsum seu oraculum: quale accepisse legitur Elias, Rom. 11, 4. Magi, Matth. 2, 12. Symeon, Luc 2, 6. Item Urim & Thummim, per quæ respondit Deus consulentibus magistratibus in aggrediendis negotiis arduis, ut bellis: vide Exod. 28, 30. & 1. Sam. 28, 6. Item sortes: per quas Deus testatur aut facti latentis atque occulti veritatem, aut suam de re facienda voluntatem, suúmve de re judicium. Prioris generis fuit sors qua patefactum est furtum Achanis, Jos. 7. item qua patefacta est fuga Jonæ. Posterioris generis fuit sors qua Matthias electus est in Apostolum, Act. 1. Mediatum testimoniũ veré divinum, est quo Deus per suos servos, immediaté á se vocatos, voluntatem suam aliis hominibus patefacit. Cujusmodi sunt quæ Deus per Prophetas & Apostolos Ecclesiæ patefecit: idque tum viva voce, tum scripto. Sic Noe jussu Dei testatus est fore diluvium. Huc pertinent scripta Prophetica & Apostolica, seu libri Prophetarum & Apostolorum. Et quidem Propheticorum testimoniorum divinitatem testatur Petrus, 2. Pet. 1. circa „ finem, Et habemus, inquit, firmissimum sermonem pro„ pheticum: cui recté facitis quód attendatis, velut lucer„ næ splẽdenti in obscuro loco, usque dum dies illucescat, „ & lucifer exoriatur in cordibus vestris. Si illud primúm „ noveritis, nullam prophetiam Scripturæ esse propriæ „ explicationis. Non enim libidine hominis allata est o„ lim prophetia: sed acti á Spiritu sancto, loquuti sunt san„ cti Dei homines. Et Paulus 2. Tim. 3, 16. Tota scriptura, inquit, divinitus est inspirata. Hinc est, quód Apostoli, atq; etiam Christus ipse, Prophetarum testimoniis freqũeter usi sunt. Atque hoc testimonii genus præcipuum in Ecclesia usum habet. Hoc enim firmissimum, idque unicum argumentum est quo doctrinæ Christianæ capita seu fidei Christianæ articuli confirmantur. Atque hæc de testimonio veré divino. Testimonium quasi divinum, est quod fictitium aliquem Deum authorem habet, vel potiús ipsum diabolum: aut vero Deo falsó affingitur.

gitur. Hujus generis sunt ethnicorum oracula: ut oracula Apollinis, Delphicum, Dodonæum. itē aliæ id genus superstitiones: ut augurium, aruspicina, similesque divinationes superstitiosæ & testimonio divino damnatę. Levit. 19. Atque hæc de testimonio divino. Humanum testimonium est quod hominem authorem habet: estq; aut prudens aut temerarium. Prudens, quod cum ratione & judicio conjunctum est: & est aut liberum aut expressum. Liberum testimonium est, quod quis cum judicio, nulla vi coactus, nulla spe illectus, nullaque temeritate impulsus profert. Expressum testimonium est, quod quis cum judicio quidem, sed aut sensu doloris adactus, aut metu incommodorum impulsus, aut commodorum spe illectus profert: ut sunt confessiones eorum qui in tormentis, quum quæstio de ipsis habetur, aliquid confitentur: item quæ homines confitentur moti minis aut promissis. Temerarium testimonium est quod quis sine judicio aut consilio, naturæ quodam impulsu profert: ut sunt ea quę dicuntur á perturbatis, á fatuis, ab ebriis, á dormientibus, á parvis pueris. Atque hęc prima testimonii divisio est.

Secundó á forma, testimonium omne aut verbis continetur aut factis. Verba autem quibus testimonium continetur, aut pronunciata sunt aut scripta. Deus primis mundi temporibus loquutus est cum sanctis hominibus, loquendoque testatus de sua erga ipsos omnesq; pios voluntate: quę verba postea literis (quas inde sacras dicimus) mādata sunt. Ad scripta testimonia etiam pertinent leges humanæ, senatus consulta, magistratuum edicta, syngraphæ, apochæ: item libri philosophorum, oratorum, poëtarum, historicorum. Ad testimonia quæ factis continentur, pertinent hæc exempla. Actor. 14, 17. ait Paulus ad Lystrenses: Quanquam non passus est (Deus) se esse expertem testimonii, nobis benefaciēdo: dans nobis cœlitus pluvias ac tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra. Roman. 1, 18. Palám est ira Dei é cœlo adversus omnē impietatem & injustitiam

miæ, Ezechieli, Danieli & aliis. Item χρηματισμὸς, divinum responsum seu oraculum: quale accepisse legitur Elias, Rom. 11,4. Magi, Matth. 2,12. Symeon, Luc 2,6. Item Urim & Thummim, per quæ respondit Deus consulentibus magistratibus in aggrediendis negotiis arduis, ut bellis: vide Exod. 28,30. & 1. Sam. 28,6. Item sortes: per quas Deus testatur aut facti latentis atque occulti veritatem, aut suam de re facienda voluntatem, suúmve de re judicium. Prioris generis fuit sors qua patefactum est furtum Achanis, Jos. 7. item qua patefacta est fuga Jonæ. Posterioris generis fuit sors qua Matthias electus est in Apostolum, Act. 1. Mediatum testimoniũ veré divinum, est quo Deus per suos servos, immediaté á se vocatos, voluntatem suam aliis hominibus patefacit. Cujusmodi sunt quæ Deus per Prophetas & Apostolos Ecclesiæ patefecit: idque tum viva voce, tum scripto. Sic Noe jussu Dei testatus est fore diluvium. Huc pertinent scripta Prophetica & Apostolica, seu libri Prophetarum & Apostolorum. Et quidem Propheticorum testimoniorum divinitatem testatur Petrus, 2. Pet. 1. circa finem, Et habemus, inquit, firmissimum sermonem propheticum: cui rectè facitis quód attendatis, velut lucernæ splēdenti in obscuro loco, usque dum dies illucescat, & lucifer exoriatur in cordibus vestris. Si illud primúm noveritis, nullam prophetiam Scripturæ esse propriæ explicationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia: sed acti á Spiritu sancto, loquuti sunt sancti Dei homines. Et Paulus 2. Tim. 3,16. Tota scriptura, inquit, divinitus est inspirata. Hinc est, quód Apostoli, atq; etiam Christus ipse, Prophetarum testimoniis frequēter usi sunt. Atque hoc testimonii genus præcipuum in Ecclesia usum habet. Hoc enim firmissimum, idque unicum argumentum est quo doctrinæ Christianæ capita seu fidei Christianæ articuli confirmantur. Atque hæc de testimonio veré divino. Testimonium quasi divinum, est quod fictitium aliquem Deum authorem habet, vel potiús ipsum diabolum: aut vero Deo falsó affingitur.

gitur. Hujus generis sunt ethnicorum oracula: ut oracula Apollinis, Delphicum, Dodonæum. itē aliæ id genus superstitiones: ut augurium, aruspicina, similesque divinationes superstitiosæ & testimonio divino damnatę. Levit. 19. Atque hæc de testimonio divino. Humanum testimonium est quod hominem authorem habet: estq; aut prudens aut temerarium. Prudens, quod cum ratione & judicio conjunctum est: & est aut liberum aut expressum. Liberum testimonium est, quod quis cum judicio, nulla vi coactus, nulla spe illectus, nullaque temeritate impulsus profert. Expressum testimonium est, quod quis cum judicio quidem, sed aut sensu doloris adactus, aut metu incommodorum impulsus, aut commodorum spe illectus profert: ut sunt confessiones eorum qui in tormentis, quum quæstio de ipsis habetur, aliquid confitentur: item quæ homines confitentur moti minis aut promissis. Temerarium testimonium est quod quis sine judicio aut consilio, naturæ quodam impulsu profert: ut sunt ea quę dicuntur á perturbatis, á fatuis, ab ebriis, á dormientibus, á parvis pueris. Atque hęc prima testimonii divisio est.

Secundó á forma, testimonium omne aut verbis continetur aut factis. Verba autem quibus testimonium continetur, aut pronunciata sunt aut scripta. Deus primis mundi temporibus loquutus est cum sanctis hominibus, loquendoque testatus de sua erga ipsos omnesq; pios voluntate: quę verba postea literis (quas inde sacras dicimus) mādata sunt. Ad scripta testimonia etiam pertinent leges humanæ, senatus consulta, magistratuum edicta, syngraphæ, apochæ: item libri philosophorum, oratorum, poëtarum, historicorum. Ad testimonia quæ factis continentur, pertinent hæc exempla. Actor. 14, 17. ait Paulus ad Lystrenses: Quanquam non passus est (Deus) se esse expertem testimonii, nobis benefaciēdo: dans nobis cœlitus pluvias ac tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra. Roman. 1, 18. Palám est ira Dei é cœlo adversus omnē impietatem & injustitiam

» tiam hominum, qui veritatem injuſté detinent: quoniã
» id quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in ip-
» ſis: Deus enim eis manifeſtum fecit: Ipſius enim inviſi-
» bilia, dum ex rebus conditis intelliguntur, ex creatione
» mundi perſpiciuntur, æterna videlicet ejus tum poten-
» tia tum divinitas: ad hoc ut ſint ipſi inexcuſabiles. Huc pertinent pœnę divinæ quibus inde ab initio mundi genus humanum propter ſcelera afflictum fuit: ut diluviũ, excidium Sodomiticum, excidium Hieroſolymorum, &c. Illis enim pœnis Deus ſuum adverſus peccata odium teſtatum hominibus facere voluit. Huc pertinent & ethnicorum auguria aliæque ſuperſtitioſæ divinationes: perſuaſerunt enim ſibi ſuperſtitioſi homines, Deum ſuam de rebus gerendis voluntatem, aut geſtorum memoriam, aut eventurorum præſenſionem teſtari certis factis quæ vani homines confinxerant: ut per avium volatum, garritum aut paſtum, ſimileſque nugas. Hinc illud Virg. Eclog. 1. *Sæpe ſiniſtra cava prædixit ab ilice cornix*. Hoc genus teſtimonii quum irriſiſſet P. Claudius, divinitus ideo punitus eſſe à Cicerone traditur lib. 2. de Nat.
» deor. Nihil nos, inquit Lucilius, P. Claudii bello Punico
» primo temeritas movebit? qui etiã per jocum deos irri-
» dens, quum cavea liberati pulli non paſcerentur: mergi
» eos in aquã juſſit, ut biberent, quoniam eſſe nollent. Qui
» riſus claſſe devicta multas ipſi lachrymas magnã populo
» Rom. cladem attulit. Hæc Cicero. Hujus loci ſunt & geſtus. Etſi enim geſtus ad locum effectorum referri poſſunt, quatenus ab iis arguitur animi affectio: tamẽ quum geſtibus quaſi loquantur homines: (certé prout diverſa loquuntur ac ſentiunt, aut ſaltem ſentire videri volunt, diverſos etiam geſtus adhibent) non incommodé etiam hîc eis locus datur. Sic vultus iracundus teſtatur animum iratum, vultus blandus animum benevolum. Nec vultus iracundus ſemper animi irati, aut blandus benevoli effectum eſt: quum ira & benevolentia aliique animi affectus ſæpe vultu ſimulentur: ita ut hujuſmodi teſtimonia in hominibus fallacia ſunt. unde illud apud

Cic. 1. de legib. Oculi nimis arguti, quemadmodum animo affecti ſumus, loquuntur.

Virgil.

Virgil. de Ænea lib. 4. Æne. Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem. Hujus loci sunt etiam ritus & ceremonię. Sic donatione annuli in sponsalibus testatur sponsus, se suā obligare sponsæ fidem: & sponsa illius acceptione testatur, se quoq; suā fidē obligare spōso. unde is annulus vocatur Germanis *Trævvring*, quasi dicas fidei annulus: id est, testās de fide á sponso & sponsa ultro citroq; data. Sic datur & fides porrectione manus: (quod Germani vocant, *die Handtrevv*) id est, fit promissio, quę testatur de voluntate promittentis. Sic traditione glebę traditur alicujus agri proprietas seu dominium: hoc est, is qui glebam alteri tradit, hoc ipso ritu seu ceremonia testatur suam de suo agro voluntatem, quód scilicet eū alteri tradere & relinquere velit, ut is posthac illius dominus sit. Sic erectione trium digitorum fit jusjurandū. Sic porrectione seu potiús elevatione manuum ferebāt veteres Græci suffragia; id est, testabantur suā de aliquo in magistratum eligendo voluntatē: qui ritus inde Gręcis χειροτονία dictus est, id est manuum extensio seu (ut Cicero vocat) porrectio. Apud Romanos veró duobus aliis modis suffragia ferebant, videlicet viva voce aut tabellis in quibus suam sententiam scribebant: quem utrumque modum Cicero notat Agrar. 2. Sic Apostoli ministros Ecclesiæ ordinabant manuum impositione: imponentes nimirum manus eorū capitibus eaque ceremonia testantes, se eum quem initiabant, offerre Deo in ministerium: sicut olim in V.T. offerebātur ad sacrificium & consecrabantur á sacerdotibus pecudes antē quám mactarentur. Huc tota lex Mosis ceremonialis pertinet: Illis enim ceremoniis, pręcipué sacrificiis & sacramentis, Deus suā erga populum voluntatem & suum de vero sui cultu judicium atque sentētiam testatus est: populus autem vicissim suam in Dei promissiones fidem, suamque erga ejus mandata obedientiam eisdem ceremoniis testatus est. Huc pertinent & sacramenta novi testamenti. Huc etiam reduci possunt eæ ipsæ res quæ in ceremoniis ad testandum adhibentur: ut pignora,

gnora, ut ipse annulus sponsalirius, ut nummus quem heræ ancillis dant quum eas conducunt: qui nummus vocatur *Gottspfenning*, quasi dicas Dei nummus, quasi Deus testis invocatus sit quum daretur. Atque hæc de testimoniis quæ facto constant: de quibus & hoc observandum, raró ea nuda reperiri, sed plerunque cum verbis conjūcta. Sic Zeno manu demonstrare solebat, quid inter Dialecticam & Rhetoricam interesset. Nam quū compresserat digitos, pugnumque fecerat: Dialecticam ajebat ejusmodi esse. Quum autem diduxerat, & manū dilataverat: palmæ illius similem eloquentiam esse dicebat. Cic. in Oratore. Ita Lycurgus Lacedæmoniorum legislator facto demonstravit, quantā esse vim judicaret educationis puerorum. Duos enim canes eádem matre natos, sed quorum alter ad venatum, alter ad delicias educatus fuerat, in medium forum produxit: & lepore atque olla carnium plena illis proposita, utrumq; é vinculis dimisit: ubi evestigio alter in ollam insiliit, alter veró leporem insectatus est. Ibi tum Lycurgus orationem de vi educationis puerilis ad populum habuit. Plutarch. de puerorum educat. Hęc utriusque testimonii conjūctio in vaticiniis prophetarū frequentissima fuit. Actor. 21. 11. Agabus sumsit zonam Pauli, & vinctis sibi pedibus ac manibus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus, virum cujus est hæc zona, ita vincient in Hierusalem Judæi, tradentque in manus gentium. Ejusmodi vaticinia plurima extant in Jeremia, nō pauca in Ezechiele, nōnulla etiam in reliquis prophetis. Eadem conjunctio est in Sacramentis: Sacramenta enim promissioni Evangelii annexa sunt & appensa, tanquam sigillum literis. Atq; hęc de secunda testimonii divisione satis dicta sint: quam ideo á forma sumtam dicimus: quia is qui testatur, quatenus testatur, vel dicit vel facit quidpiam: atque ita dicendo vel agendo testatur.

Tertia divisio sumitur ab objectis seu occupantibus subjectis: qua ratione testimonium aut promissio est, aut confessio. Promissio (sub qua continetur & comminatio)

natio) est testimonium de testantis volútate. Hujus generis sunt Evangelium & Sacramenta. Confessio, est testimonium de testantis mente: & est aut judicii, aut memoriæ. Confessio judicii, est qua quis indicat suum de re judicium. Cófessio memoriæ, est qua quis exponit quod se vidisse, audivisse, alióve sensu percepisse meminit. unde testes alii oculati, alii auriti nominantur. Notum est enim illud é Plauti Truculento, Pluris est oculatus testis unus quám auriti decem. Sub confessione judicii continẽtur leges, proverbia, dicta sapientum, apophthegmata prudentum, placita philosophorum, pręceptiones seu regulæ artium: item supplicia martyrum. Sub confessione memoriæ continentur omnia testimonia de facto aut re alia sensu percepta. Hujus igitur generis sunt testimonia Apostolorum de Christi dictis, factis, afflictionibus. Atque hęc tertia testimonii divisio est.

Quarta & postrema sumitur ab adjuncto quodam, nempe á circumstantia jurisjurandi. Testimoniũ enim aut est cum jurejurando, aut sine jurejurando. Jurisjurandi exempla extant, Genes. 9. & 22. Esa. 54. Ezech. 16 & 33. Heb. 6.

Atque hæ testimonii divisiones sunt: restat ut consideremus, quam singula in argumentando vim atque authoritatem habeant. Tradimus igitur hæc axiomata. I. Quicquid Deus testatur, id verum esse necesse est. nam testimonii divini indubitata & irrefragabilis est authoritas. Deus enim est ἀψευδὴς, qui mentiri ac fallere non potest, quippe quum sit ipsa veritas. Itaque hoc principium principiorum est & axioma summum. Hanc testimonii divini authoritatem exaggerat & cómendat Apostolus Hebr. 6, vers. 17 & 18. Hæc autẽ omnia de Deo vero & testimonio veré divino intelligẽda sunt. nam dii qui apud ethnicos oracula ediderunt, non fuerũt dii, sed diaboli. Unde oracula ista erant λοξὰ καὶ ἐπαμφοτερίζοντα, obliqua (id est, flexiloqua) & quæ quis in utramque partem interpretari possit. Cujusmodi est illud, Aio, te Æacida Romanos vincere posse. hîc enim dubium est,

Æacidésne Romanos, an Romani Æacidem vincere possint. Tale est & illud Crœso responsum, Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς, μεγάλην δύναμιν καταλύσει: id est, Crœsus Halyn penetrans, magnam dissolvet opum vim. hîc enim dubium est, hostiúmne an suam ipsius potentiam Crœsus dissoluturus sit.

II. Quod homo testatur, quatenus homo, præsertim si testetur de rebus divinis & ad hominis salutem æternam pertinentibus, id propterea verum esse necesse nõ est quia omnis homo mendax. Quare non sequitur, si de doctrina Christiana quæstio sit; Augustinus aut Cyprianus aut alius patrum hoc dixit: Ergo verum est. Potuerunt enim illi, quum homines fuerint, nec immediaté à Deo ad docendũ vocati, errare. Dixi autem in axiomate, *Quatenus homo*, propter eos qui testantur nõ ut homines, id est ex seipsis; sed ut servi Dei, immediaté à Deo ad testandum vocati. Hinc prophetę in vaticinia & conciones suas sic præfantur, Verbum Domini factum est ad me. Itẽ, Sic dicit Dominus. Deinde dixi, *Non propterea*, id est propter testimonium hominis: quia propter aliam caussam potest esse necessarió verũ, nempe propter testimonium divinum. Observandum est autẽ hoc axioma contra Pontificios, qui subinde argumenta ducũt ab authoritate sanctorum patrum, id est scriptorum Ecclesiasticorum qui sacras literas interpretati sunt & commentarios de doctrina Christiana scripserunt: ut fuerũt Tertullianus, Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Cyprianus, Irenæus, Cyrillus, Chrysostomus, &c. Sic hodie multi si non verbis & expressé, certé re ipsa & in animo suo argumẽtantur ab authoritate Lutheri in cõtroversia de cœna Domini. Sed hîc dicta Cypriani & Augustini atq; Hieronymi, contra hominum in Ecclesiæ doctrina authoritatem observanda sunt. Sic olim Pythagoræi argumentabantur ab authoritate præceptoris sui Pythagoræ: qua de re Cicero lib. I. de Nat.
" deor. sic scribit: Non tã, inquit, authores in disputãdo, q̃
" rationis momẽta quærenda sunt. quin etiam obest ple-

rumque

runque iis qui discere volunt, authoritas eorũ qui se do- "
cere profitentur. desinunt enim suum judicium adhibe- "
re: id habent ratum quod ab eo quem probant, judicatũ "
vident. Nec veró probare soleo id, quod de Pythagoręis "
accepimus: quos ferunt, si quid affirmarent in disputan- "
do, quum ex eis quæreretur, quare ita esset, respondere "
solitos, Ipse dixit. *Ipse* autem, erat Pythagoras. Tantúm "
opinio præjudicata poterat, ut etiã sine ratione valeret "
authoritas. Hæc Cicero. Rectiús Pythagoręis Horatius in arte poët. quum ait: *Nullius assuetus jurare in verba magistri.*

III. Quod vir bonus de re sensu percepta testatur, maximé veró quod homo pius: id verum esse probabile est.

IIII. Quod homo malus ac impius, maximé si futilis sit, de re sensu percepta testatur: id verum esse probabile non est.

V. Quod se judicare testantur aut omnes homines, aut plerique, aut sapientes, aut experti: id in rebus quidẽ humanis ac naturalibus, ita se habere probabile est. Atque sic feré Aristoteles τὸ ἔνδοξον, id est probabile, definit lib. 1. Top. ca. 1. Hinc & illud, Artifici in sua arte credendũ, Hinc Plato conductores sacrę aræ, modũ & formam ejus, secum sermone conferre conatos, ad Euclidẽ Geometram ire jussit: ait Valer. Max. lib. 8. cap. 13. Sic Q. Scævola Jurisconsultus quotiescunque de jure prætorio consulebatur: ad Furium & Cassellium, quia huic scientiæ dediti erant, consultores rejiciebat: ait idem ibid. Sic Appelles pictor nobilissimus quũ á sutore reprehensus esset, quód in crepidis Veneris una intus pauciores fecisset ansas, vitium illud emẽdavit. Sed quum postero die idem ille sutor superbé ob emendationem pristinæ admonitionis cavillaretur circa crus: indignatus Apelles prospexit (post tabulam enim latés auscultabat) denunciavitque, ne supra crepidam sutor judicaret. quod & ipsum in proverbium venit. Plin. lib. 35. cap. 10. Et Valerius Max. paucis attingit loco allegato. Huic simillimum est quod refert (teste Erasmo in adagio, Ne sutor ultra

ultra crepidam) Athenæus. Stratonicus citharœdus fabro secum de musica contendenti, Non sentis, inquit, te ultra malleum loqui? Eodem pertinet quod Plinii nepos in epistolis scripsit: de artificio non rectè judicare quenquam, nisi & ipsum artificem: quodq; primo Ethicorum libro dixit Aristoteles; earum rerum unumquemq; judicem esse idoneum quarum sit eruditus: & quod idem scripsit lib. 2. physicor. cæcum disputare de coloribus. Quę verba etiam in proverbium abierunt, quoties quispiam de rebus ignotis disputat. Ad eandem sententiam referendum, quod ait Fabius pictor apud Quintilianū: felices futuras artes, si soli artifices de iis judicarent. Hæc Erasmus loco citato.

VI. Quod quis aut vi coactus, aut minis impulsus, aut promissis illectus testatur, id verum esse probabile non est.

VII. Quod testantur pueri & ebrii & fatui, probabile est: Hinc proverbium Germanicum, *Kind, narren, vnd volle leut, sagen gern die vvarheit.* Et de ebriis dicitur proverbio Latino, In vino veritas. Item, Quod cogitat sobrius, loquitur ebrius. Cum quo consentit illud Horatii, de ebrietate inter alia dicētis, Operta recludit.
„ Et Cicero in Topicis ait. Pueritia, somnus, imprudētia,
„ vinolentia, insania, ejus generis sunt ex quibus sępissime
„ verum auditur.

Atq; hæc nostra de testimonii loco sententia est: deinceps annotemus quæ ad textum illustrandum aut etiam castigandum pertinent. *Sed assumpta*] Videtur author alludere ad appellationem Ciceronis, qui quæ ab Aristotele ἄτεχνα, id est inartificialia, argumenta dicta sunt, assumta nominat. Verùm Cicero nō ideo assumta vocat, quód vim alicujus artificialis argumenti assumāt: sed quód ipsa extrinsecus ad quæstionem explicandam assumantur, nō autem ex ipsa quæstione eruantur: sicut insita. *Perexiguam vim probationis habet*] Hoc non est verum καθόλα παντὸς, id est, de omni testimonio. nam testimonium verè divinum, probationis vim habet maximam

ximam. *In civilibus*]Ut in caussis judicialibus & forensibus, quum quæstio est de facto, an scilicet reus hoc vel illud fecerit aut dixerit. Item in deliberationibus & consiliis, quum quæritur, quid agendum sit. *Si prudentia, virtus benevolentia*] Hæc distinguenda sunt. nam quum quæstio est de facto, spectatur proprié virtus seu probitas atque integritas: prudentię non admodum ratio habetur: benevolentia autem etiam testimonii authoritatem minuit, si de scelere amici aut ejus cui bene cupis testimonium dicere debeas. In consiliis veró spectatur tum prudentia, tum benevolentia. Quid autem in testimonio spectatur, si quęstio sit de rerum natura? Tũ spectatur testantis ingenium & eruditio. Hinc Cicero Platonem philosophorum deum vocat: item divinum. *Estque divinum vel hum.*] Divisio sumta est é caussis efficientibus. nam divinum appellatur quod Deum: humanum quod hominem authorem habet. *Deorum oracula*] Apud Christianos autem Dei veri oracula, in sacris literis descripta. Oraculum est ore Dei pronunciata vox. *Responsa vatum*] Christianorum vates prophetæ appellantur Græco nomine, quód futura prædícant: ab inusitato verbo φρόφημι prædíco. Similiter apud Latinos Vates dictus videtur quasi Fates, á fando. Fatidicus autem, qui fata & decreta deorum interpretatur. *Nam ut illa omittam*] Conjurationem Catilinæ testimoniis divinis detectam fuisse ait: quorum tria genera exponit, primúm ostenta meteora, deinde responsa aruspicum, postremó nescio quam divinam patefactionem post collocatum Jovis simulachrum. *Promittit Delius*] Notatur testimonii species, promissio: ei opposita est confessio: ut suprá explicavimus. *Testimonium hum. est tum lex*] Hoc non est καθόλου πρῶτον: nam eædem testimonii species in testimonium quoque divinum cadunt. Sunt enim divinæ leges, in sacris literis, præcipué á Mose descriptæ: sunt & divinæ illustres sententiæ, ut Proverbia Salomonis: similiter sunt divinæ cujusdam facti testationes; ut miracula: quæ ideo in

Scripturis signa appellantur, quód testimonia divina sint veritatis doctrinę eorum per quorum manum eduntur.

FINIS.

IN P. RAMI DIALECTICES LIBRUM SECUNDUM QUI EST DE JUDICIO,

ANIMADVERSIONES. JO. Piscatoris Argentinensis.

CAP. I. QUID JUDICIUM.

ADHUC prima Dialecticæ artis pars fuit, in Inventione: pars altera sequitur, in Judicio. Judicium, est secunda pars Logicę "de disponendis argumentis ad bene judicandum: certa enim dispositionis regulâ unumquodq; judicatur: unde hæc pars Logicæ," & judicium & dispositio pro eodem dicitur.

De disponendis argumentis] Quid argumenti vocabulo intelligat author, vide lib. 1. cap. 2. Non enim intelligit ut vulgó, solas probationes, id est rationes quatenus adhibentur ad probandum & fidem faciendum rei dubiæ: sed in genere quasvis Logicas rerum inter se com-

comparationes, seu potius res aut notiones ipsas, quatenus altera cum altera logicé comparatur : ut caussa cum effecto,& vicissim: subjectum cum adjuncto, & vicissim:sic dissentanea inter se,comparata inter se,&c. *Et judicium & dispositio*] Dispositio, proprié: judicium, per metonymiam effecti : quia judicium ex dispositione nascitur.

CAP. 2. DE AXIOMATIS AFFIRMATIONE AC NEGATIONE.

Judicium, est "axiomaticum vel dianoeticum. Axioma est dispositio "argumenti cum argumento, " qua esse aliquid aut non esse judicatur."Latiné enunciatum,enunciatio,pronunciatum,pronunciatio,effatum dicitur. Axioma, est "affirmatum aut negatum: affirmatum,quando"vinculum ejus affirmatur: negatum,quando negatur."Hinc nascitur"axiomatum contradictio,quando"idem axioma affirmatur & negatur.

Axiomaticum] Id est,enunciati. Sic autem appellavit,quia enunciatum á Græcis Dialecticis,Cicerone teste, nominatum fuit ἀξίωμα, id est, postulatum. nam ἀξιοῦν postulare significat. Unde miror, Ciceronem hoc nomen Latiné reddidisse Enunciatum,enunciationem, pronunciatum, pronunciationem,effatum : quum nullum horum vocabulorum vim Græci nominis ἀξίωμα exprimat:sed potiús nominis ἀπόφανσις, quo Aristoteles ad rem propositam significandam utitur. Nisi fortasse ἀξίωμα potiús tanquam á nomine ἄξιος, id est dignus,deductum,hîc accipiendum sit : quomodo accepisse,apparet D.Sturmium, qui pronunciatum honorarium vertit. *Partit. Dialect. li.3. ca.3.*

Et certé Euclides in suis Elementis inter ἀξιώματα & αἰτήματα distinguit: quorum hæc Latini postulata, illa veró nomine Græco retento axiomata nominare solēt. Quæ significatio si admittitur, tum vocem axiomatis per synecdochen speciei hîc usurpari fatendū erit: quippe quód proprié non quamvis affirmationem aut negationem significet, sed talem quæ propter illustrem veritatem digna sit cui fides habeatur. Dianoëticum veró judicium vocavit: quia διάνοιαν Aristoteles vocat, rationis discursum quo illa unum ex altero deducit, aut unum alteri cōvenienter annectit: quorum illud in syllogismo, hoc autem in methodo facit. *Argumenti cum arg.*] καταχρηστικῶς loquitur: pro, res cum re, vel notio cum notione, vel vocabulum cum vocabulo: vel (ut vulgó cum Aristotele loquuntur) terminus cum termino. *Qua esse*] Non tantúm Esse ut quando verbum substantivum est κατηγορούμενον: sed etiam, Hoc esse illud, vel tale: ut quando verbum substantivum est copula. Itaque malim definitionem authoris pristinam, Enunciatum est dispositio qua argumentum de argumento enuntiatur: id est, affirmatur aut negatur. *Latine enunciatum*] Appellationes hæ omnes Ciceronis sunt: Aristoteles ἀπόφανσιν vocat & πρότασιν: vulgus in scholis, propositionem. Sed propositionem noster author specialiter nominat primum enuntiatum syllogismi, quod vulgo propositio major dicitur. *Affirmatum aut*] Hæc prima est enuntiati divisio, á forma: Enūciatum omne, aut affirmans aut negans est. Vulgó dicunt; Propositio omnis, aut affirmativa aut negativa est. *Affirmatum*] Malim appellare affirmans, item negans: quia ipsum enuntiatum non affirmatur nec negatur: sed aut affirmat, aut negat: affirmatur autem & negatur enuntiati consequens de antecedente, aut cum eo: de eo, in enuntiato simplici: cum eo, in composito. *Vinculum*] Quod in enuntiato quidem simplici est verbum substantivum: in composito veró conjunctio Grammatica. Estq; enuntiati velut forma: pars autem antecedens & pars consequens,

quens, instar materiæ sunt. Non autem semper exprimitur vinculum in simplici enuntiato, sed sæpé latet in verbo: ut, Ignis urit, hoc est, Ignis est quiddam urens. *Hinc*] Nempe ex affirmationis & negationis oppositione; quum altera alteri opponitur. *Axiomatum*] Hoc dicit respiciens ad contradictionem argumentorum, de qua lib.1.cap.16. Quanquam revera contradictio non nisi axiomatum seu enuntiatorum est. nam quæ contradicentia appellantur libro primo, ea tum demũ contradicere alterum alteri intelliguntur, quando utrumq; de re eadem affirmatur: ut, Homo est animal, Homo est non animal. hæc duo axiomata sibi mutuo contradicunt, quoniam in iis de una eademque re affirmantur contradicentia. Nec differt illud genus contradictionis ab eo de quo hîc agitur, nisi forma loquẽdi: quod enim illic affirmatur ἐκ μεταθέσεως, per transpositionem adverbii negandi: ut, Homo est non animal: id hîc simpliciter & plané negatur: ut, Homo non est animal. *Idem axioma*] Id est, ejusdem axiomatis consequens de ipsius antecedẽte: ut, Corpus Christi est ubique, Corpus Christi non est ubique. item, Si corpus Christi hypostaticé unitum est deitati, est ubique: Non si corpus Christi hypostaticé unitum est deitati, idcirco ubique est. Consentit definitio Aristotelis De interp. cap.4. ubi ait, καὶ ἔστω τοῦτο ἀντίφασις, κατάφασις καὶ ἀπόφασις αἱ ἀντικείμεναι. id est, Et esto hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositę, "
hoc est, quarum altera alteri est opposita. "

Cap. 3. DE VERO ET FALSO.

"Axioma deinde est verum aut falsum: verum, quando pronuntiat uti res est: falsum, cõtrá. Axioma verum, est" contingens aut necessarium. Contingens, quando sic verum est, ut aliquando falsum esse possit: ut,

Audentes fortuna juvat.—

Fac enim, id esse hodie verum: cras falsum esse poterit: itaque veritatis hujus cõtingentis judicium, opinio dicitur: "quæ præteritorum & præsentium homini certa esse potest, "futurorum per naturam non admodum potest, quamvis Deo tempora omnia præsentia sint. Itaque Martialis Priscum meritó cavillatur:

Sæpe rogare soles, qualis sim, Prisce, futurus,
Si fiam locuples, simq; repenté potens.
Quenquam posse putas mores narrare futuros?
Dic mihi, si fias tu leo, qualis eris?

Necessarium, quando semper verũ est, nec falsum potest esse: & illud affirmatum appellatur κατὰ παντὸς, "de omni. Impossibile contra, quod de nullo unquam verũ esse potest. Axiomata artiũ sic κατὰ παντὸς esse debent, sed præterea homogenea & catholica. " Axioma homogeneũ est, " quando partes sunt essentiales inter se: "ut forma formato, subjectũ proprio adjuncto, genus speciei. Id appellatur καθ᾽ αὑτὸ, per se. Axioma "catholicum est, quando consequens semper verum est de antecedente, nõ solum omni & per se, sed etiam reciprocé: ut, homo est animal rationale: numerus est par vel impar: lupus est natus ad ululandũ. id appellatur " καθόλου πρῶτον, "universaliter primum. Tres hæ sunt "leges documentorum artis propriorũ: prima κατὰ παντὸς lex veritatis: secunda καθ᾽ αὑτὸ lex justitiæ: tertia καθόλου πρῶτον lex sapientiæ.

pientiæ dicatur. Atque ejusmodi axiomatū ita catholicorum judicium verissima & prima scientia est.

Axioma deinde] Hæc secunda enunciati divisio, ab adjunctis sumta est, iisque propriis. Soli enim enunciationi, id est, affirmationi aut negationi, proprié inest veritas aut falsitas. *Contingens aut*] Hęc divisio non est reciproca: quia convenit etiam enunciato falso. Est igitur generalis divisio enunciati; non autem specialis, enunciati veri. Contingens verum, est quod sic verum est, ut aliquando falsum esse possit: Contingens falsum, quod sic falsum est, ut aliquando verum esse possit. Necessarium verum, est quod semper verum, nunquam falsum est: Necessarium falsum, quod semper falsum est, nunquam verum. Hoc postremum speciali vocabulo nominatur impossibile: ejus veró oppositum, appellatur vocabulo generali necessarium. *Quæ præteritorum*] Opinio omnis, quatenus opinio, incerta est: opinari enim dicitur, qui non certó scit, sed dubitat. *Futurorum per natur.*] Hinc illud in scholis tritum, Futurorum contingentium non est determinata veritas. ubi notandum, omnia futura á Deo certó sciri: ab hominibus autem ea tantúm quæ á Deo prædicta sunt. Ideo ait author, Per naturam, quasi dicat: At per patefactionem divinam, futurorum certa scientia est. Hinc Jobus, Scio, inquit, me hac pelle mea iterum circumdatum iri, & visurum Deum oculis meis, me inquam & non alium. *De omni*] At hoc ipsum quod hîc author affirmat de necessario enunciato, non videtur verū de omni: sed tantúm de generali seu universali: ut, Omne animal sentit. De speciali autem, sive infinito, sive proprio, non videtur verum: ut, Quoddam animal est rationale, Socrates est homo. Verúm hæc quoque videntur admittere appellationem κατὰ παντὸς: si & infinitum certa specie definiatur, & individuum ex adjunctis dividatur: ut, Quoddam animal (nempe homo)

est rationale. Socrates (sive disputans; sive cœnans: sive Athenis sit, sive alibi: sive heri, sive hodie, sive cras, &c.) est homo. *Axioma homogeneum*] Attingitur hîc nova enunciati divisio, in homogeneum & heterogeneum. Quæ vocabula é Græcis ὁμογενὴς & ἑτερογενὴς deflexa, Latiné sonant quasi dicas Congener & Disgener. Homogeneum igitur enuntiatum erit, cujus partes inter se consentaneæ sunt: heterogeneum, cujus dissentaneæ. *Quando partes sunt essentiales inter se*] id est, Quando partium altera ad essentiam alterius pertinet. *Ut forma*] ut, Homo est rationalis, Homo est risibilis, Homo est animal. *Catholicum*] Sic appellatur per synecdochen generis: intelligitur enim catholicum primum seu reciprocum. Itaque attingitur & hîc nova enuntiati divisio, nempe in catholicum seu reciprocum, & non catholicum seu non reciprocum. Reciprocum enuntiatū est, cujus partes inter se permutantur, seu ultró citroq; commeant: ut quando definitio enunciatur de definito, divisio de diviso, proprium adjunctum de subjecto. Singulorum exempla habes in textu. Non reciprocū, contrá: ut, Homo est animal. Καθόλου πρῶτον] καθόλου quidem appellatur, quia consequens verum est de antecedente toto seu omni, καθ' ὅλου ἢ κατὰ παντός: πρῶτον veró, quia consequens de antecedente dicitur πρώτως, id est primó, ita ut de nullo alio dicatur priús. ut, habere tres angulos duobus rectis æquales, dicitur de triangulo primúm: deinde & posteriús de unaquaque specie trianguli. Itaque hoc enunciatum, Æquicrurus habet tres duobus rectis pares, est quidem κατὰ παντός, seu καθόλου: at non est καθόλου πρῶτον, quia consequens non dicitur primó de isto antecedente, sed de alio, videlicet triangulo. Quam meam illorum verborum expositionem, & planam & veram, cuidam nuper in sua in Logicam Aristotelis introductione ad hunc modum reprehendere atque exagitare visum est. Quid audio? inquit. ,, κατὰ παντὸς & καθόλου idem sunt & unicus gradus. pro- ,, positio ista, Æquicrurus habet tres, καθόλου est. καθόλου

&

& καθόλȣ πρῶτον duo diversa sunt. tum subjungit: Atqui, ut ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς respondeamus, καθόλȣ & πρῶτον, idem prorsus sunt Aristoteli: neque solúm ab Aristotele pro eodem sumuntur, sed ab ipso quoque Ramo: qui omne axioma catholicum, reciprocum esse definit. Quo igitur pacto καθόλȣ erit propositio, in qua, Habere tres, de isoscele enunciatur? num prædicatum cum subjecto reciprocatur? Ex quo simul liquet, multum inter se differre, κατὰ παντὸς & καθόλȣ: quum non quicquid κατὰ παντός est, καθόλȣ sit: ut vel ex ipso Ramo apparet. Per κατὰ παντὸς enim Aristoteles vult, totum subjectum á prædicato comprehendi: licet prædicatum latiús pateat subjecto: per καθόλȣ autem, vult etiam universum & totum prędicatum in subjecto esse, & cum subjecto reciprocari: ut perspicuum sit, sicut in κατὰ παντός, particula παντὸς, subjectum notatur: sic vocem καθόλȣ ad prędicatum pertinere: quod totum & universum vult á subjecto comprehendi. Hęc ille. Quæ quidem quám justam mei reprehensionem, quámq; veram & sibi constantem doctrinam contineant, age parumper dispiciamus. Duo autem in verbis meis reprehendit: primúm, quód scripsi, hoc enunciatum (Æquicrurus habet tres duobus rectis pares) esse καθόλȣ: deinde, quód κατὰ παντὸς & καθόλȣ tanquam idem significantia conjunxi. Primum illud reprehendit hoc syllogismo:

Καθόλȣ & πρῶτον, idem prorsus sunt Aristoteli: itemque catholicum & reciprocum, Ramo.

At in proposito enunciato prædicatum cum subjecto non reciprocatur:

Ergo enunciatum istud non est καθόλȣ.

Respondeo ad propositionem: Si καθόλȣ idem prorsus significat Aristoteli quod πρῶτον: quorsum ergo hoc illi adjungit, neque contentus est appellare vel καθόλȣ tantúm, vel πρῶτον tantúm? Sed de hoc pauló póst. Nũc primó omnium placet adversario opponere clariss. virum Jacobum Scheccium pręceptorem meum: qui in commentariis suis in Organum, tum alibi, inter καθόλȣ

πρῶ-

πρώτως & καθόλου ἁπλῶς expressé distinguit: tum in primum prior. analyt. καθόλου & πρῶτον καθόλου tam disertè discriminat, ut si quis verba mea cum illius conferat, me mea inde descripsisse putare possit, tanta est utriusque consensio. nec mirum: quum mihi mea scribenti, doctrina á præceptore accepta in memoriā redierit: quem memineram, inter καθόλου prioristicum & posterioristicum (sic enim ille in scholis loquebatur) subinde distinguere. Quare haud pigebit, totum illū locum huc transscribere. Verba igitur Scheccii loco citato pag. 241. in fine, ac deinceps hæc sunt: Aristoteles libro altero posteriorum analyticorum, simpliciter καθόλου & πρῶτον καθόλου, sic distinguit: ut illud nimirum non sit cum subjecto reciprocum: hoc veró, sit reciprocum. ut, habere tres angulos duobus rectis æquos, respectu scaleni, καθόλου simpliciter dicitur: sed respectu triāguli, πρῶτον καθόλου. Quid his verbis ad meam expositionem stabiliendam dici potest clariús? At hic scilicet proferentur verba Aristotelis: eaq; & Scheccio præceptori, & mihi discipulo, tanquam locupletissimi testes opponentur. Etenim Aristoteles ubi de tribus istis necessariarum enunciationū gradibus agit, inter alia sic dicit: τὸ δὲ καθόλου ὑπάρχει τότε, ὅταν ἐπὶ τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ πρώτου δείκνυται. id est, καθόλου veró tunc est, quum non de quovis, sed de primo demonstratur. Sic enim legendum esse, tum ex Aristotelis proposito, tum é sequētibus ibi verbis colligo: quū in meis exemplaribus, id est Basiliensi duplici, legatur mendosé ad hunc modum: τὸ καθόλου δὲ ὑπάρχει τότε, ὅταν ἐπὶ τοῦ τυχόντος καὶ πρώτου δείκνυται. Apparet autem ex his verbis, Καθόλου & πρῶτον Aristoteli hîc prorsus idem esse: id quod adversarius contendit. Concedo sané: sed ita tamen concedo, ut vicissim ab illo concedi postulem, id quod veré negare non poterit: Aristotelem vocem καθόλου, quum sic ea utitur, per synecdochen generis, vel per grammaticam ellipsin vocabuli πρῶτον, usurpare, brevitatis gratiâ: quippe qui mox capite sequente proprié loquens & integra appellatione utens

lib. 1. post analyt. ca. 4.

πρῶτον

πρῶτον καθόλου & καθόλου πρῶτον nominat. Quorsum veró hæc duo conjungit, nisi ut vocem καθόλου per vocem πρῶτον restringat: & ita inter καθόλου simpliciter dictum & καθόλου πρῶτον distinguat? quippe quód non omne καθόλου, καθόλου πρῶτον sit. meminerat enim, se in prioribus analyticis propositioni καθόλου, propositionem τὴν ἐν μέρει, hoc est, universali particularem opposuisse. Idem dicendum est de voce *Catholicum*, qua hoc loco Ramus, Aristotelem imitatus, utitur. Hisce ita explicatis, concedo jam: enunciatum istud de isoscele non esse καθόλου: nempe significatione illa synecdochica, qua accipitur pro καθόλου πρῶτον: at interim contendo, esse καθόλου proprié loquendo: quo nimirum sensu ego illud hîc καθόλου esse dixi. *Lib.1, cap.2.*

Sed illud quoque observandum, mihi falsó ab adversario affingi, quasi καθόλου & καθόλου πρῶτον inter sese tanquam duo diversa opposuissem: quum tamen nihil aliud egerim, quám ut rationem istius appellationis exponerem quæ ab Aristotele accepta hîc traditur, nempe καθόλου πρῶτον. Itaque primúm exposui, cur tertius ille necessariæ enunciationis gradus appelletur καθόλου: deinde cur vocetur etiam πρῶτον. Non igitur καθόλου & καθόλου πρῶτον, tanquam diversos gradus inter sese opposui.

Sed videamus nunc reprehensionem alteram: ea cõcluditur hoc enthymemate:

Non omne κατὰ παντὸς, est etiam καθόλου.
Ergo κατὰ παντὸς & καθόλου, non significant idem.

Concedo consequens, intellectum de καθόλου πρῶτον de quo loquitur antecedens. at hoc nõ pugnat cum mea affirmatione, qua vocem καθόλου non synecdochicé accepi pro καθόλου πρῶτον, sed proprié pro κατὰ παντός. Sed addit ille, Per κατὰ παντός Aristoteles vult, totum subjectum á prædicato comprehendi: licet prædicatum latiús pateat subjecto. " " " Quid hîc sibi vult illud *Licet*? Quasi veró nõ necesse sit, prędicatum latiús patére subjecto, si subjectum totum á prædicato cõprehendatur, quic-

quicquid enim comprehenditur, id eo á quo comprehenditur, angustius sit necesse est. Inepté igitur ac ridiculé cõsentanea discrevit: ut si quis diceret, Licet animal latiús pateat homine: tamẽ homo ab animali comprehenditur. Sed quæ subjungit, non minús vitiosa sunt, immó longé vitiosiora. ait enim: Per καθόλȣ autem vult
" (Aristoteles) etiam universum & totum prædicatum in
" subjecto esse, & cum subjecto reciprocari: ut perspicuum
" sit, sicut in κατά παντὸς, particulâ παντὸς subjectum nota-
" tur: sic vocem καθόλȣ ad prædicatum pertinere: quod
" totum & universum vult á subjecto comprehendi. Hîc
" quot sentẽtiæ, tot errata sunt. Primum erratum est, quód tanquam idem significantia proponit hæc duo enunciata: *Prædicatum totum in subjecto esse*, & *Prædicatum cum subjecto reciprocari*. At, inquam, animal totum est in homine, & tamen cum homine non reciprocatur. Secundum erratum est, quód ex illa definitione τȣ̃ καθόλȣ deducit ac infert, vocem καθόλȣ ad prædicatum pertinere: sicut voce κατὰ παντὸς notatur subjectum. At, inquam, hoc & falsum est, & ex illo non efficitur. Falsitatem manifesté convincit vocum istarum analogia. Plané enim ut prædicatum dicitur prædicari κατὰ παντὸς, scilicet ὑποκειμένȣ, id est, de subjecto omni: sic etiam idem prædicatum dicitur prædicari καθ' ὅλȣ, sc. ὑποκειμένȣ, id est, de subjecto toto. Inconsequentia veró perspicitur ex eo, quód etsi καθόλȣ concedatur recté definiri enunciatum cujus prædicatum & totum in subjecto est, & etiam cum subjecto reciprocatur: nõ tamen hinc sequitur, vocem καθόλȣ in istius enunciati appellatione pertinere ad prædicatum. Quin pari ratione sequeretur, vocem κατὰ παντὸς similiter ad prædicatum pertinere: quippe quum enunciati κατὰ παντὸς, prædicatum totum in subjecto sit. Tertium erratum, idque omnium gravissimum est, quód dicit Aristotelem velle, in enunciato καθόλȣ (id est καθόλȣ πρῶτον) prædicatum totum & universum á subjecto comprehendi. At primúm falsó hoc Aristoteli attribuitur: deinde sententia ipsa hæc & per se falsa est, &

cum

cum prima illa pugnat. Etenim definivit τὸ καθόλου id esse cujus prædicatum cum subjecto reciprocetur: at quæ inter sese reciprocantur, eorum neutrum ab altero comprehenditur: sunt enim illa æqualia, id est æquè latè patentia: quod autem ab altero comprehẽditur, id illo angustius esse ac minùs latè patére oportet. Quare hæc postrema sententia omnium falsissima est. Atq; hæc habui quæ hoc tempore quasi extra propositum, ad meam præsentis loci expositionem ab injusta reprehensione vindicandam huc insererem: quæ quidem studioso lectori non prorsus inutilia fore spero. *Universaliter primum*] Videtur potiús vertendum *Universale primó*: ut καθόλου vim habeat nominis, πρῶτον autem adverbii, pro πρώτως, primó. Sic enim vocatur enunciatum, cujus consequens de antecedente dicitur non solúm toto seu omni, sed etiam primó seu proximé, ac proinde reciprocé. *Leges*] Aureæ profectó leges: quarum observatione noster author aliquot artes liberales meliús, quám antea quisquam, tradidit. Quid enim quæso ad perfectam artium doctrinã desiderari meritó possit: si omnia quæ in arte traduntur sint vera, & quidem semper vera: deinde, si éadem ad essentiam artes pertineant, non autem aliena & adventitia sint: postremó, si singula artis documenta semel tántúm sint tradita, non multoties iterata: quod fit si sint reciproca: quum scilicet quæ totius generis propria sunt, toti generi simul, non autem singulis speciebus seorsum tribuuntur: atque ita semel tantúm, non autem sæpius docentur. Utinam veró omnes bonæ artes secundum has leges descriptæ extarent.

CAP. 4. DE AXIOMATE SIMPLICI.

Atq; hæc de communibus axiomatis "affectionibus, species sequuntur. Axioma est "simplex aut cõpositum. Simplex est, quod "verbi "vinculo continetur: " Itaq; affirmato vel "negato verbo, "affirmatur vel negatur: ut, Ignis urit:

urit: Ignis est calidus: Ignis non est aqua: hîc (ignis) est"antecedens:urit, "consequens. Atq; hîc prima est inventarũ rerum dispositio,causæ cum effecto,ut in primo exemplo: subjecti cum adjuncto,ut in secundo: dissentanei cum dissentaneo,ut in tertio:quomodo" argumentũ quodlibet enunciari potest(exceptis"plenis cõparationibus & distributionibus)consentanea quidem"affirmando,dissentanea negando.

Axioma simplex,est"generale aut speciale. Generale, "quando cõmune consequens" attribuitur generaliter communi antecedenti. atque hîc"cõtradictio"non semper dividit verum & falsum,sed contingentium utraq; pars falsa potest esse,ut:

Omnis in urbe locus Bajis prælucet amœnis.
Nullus in urbe locus Bajis prælucet amœnis.

Item non cõtingentium: ut,Omne animal est rationale: Nullum animal est rationale.

Axioma speciale est, "quando consequens "non omni antecedenti attribuitur:& hîc contradictio"semper dividit verum á falso.Speciale est"particulare aut proprium. Particulare, quando consequens" commune antecedenti "particulariter attribuitur: Huic autem axiomati"generaliter contradicitur:

Aliquid ignoscendum est:
Nihil ignoscendum est.

Aliqua clementia non est laudanda:
Omnis clementia est laudanda.

Axio-

Axioma "proprium est, quando consequens antecedenti proprio attribuitur: ut, Fabulla est bella, cujus negatio & " contradictio est, Fabulla non est bella.

Affectionibus] Hoc non videtur verum κατὰ πάντως: Quum enim quinq; divisiones præcesserint, & sexta sequatur: prima sumta est á forma: secunda, á propriis adjunctis seu affectionibus: reliquæ omnes ab adjunctis communibus. Quod ut planiús demonstrari possit, singulas has divisiones ante oculos delineabo.

1	Affirmatum / Negatum.	4	Homogeneum / Heterogeneum.
2	Verum / Falsum.	5	Reciprocum / Non-reciprocum.
3	Contingens / Necessarium.	6	Simplex / Compositum.

Harum enunciati divisionum primam, sumtam esse dico á forma: quia affirmatio & negatio dant enunciato suum esse, seu (ut noster author loquitur) per affirmationem & negationem enunciatum est id quod est, & á cæteris omnibus rebus distinguitur. quippe quicunque aliquid enunciat, is quatenus enunciat, aut affirmat aut negat. Quare affirmatio & negatio, enunciati forma est. Secunda divisio sumta est á propriis adjunctis. Etenim veritas & falsitas, propriæ enunciati qualitates sunt: quę ex ipsius forma emergunt, adeóque ipsius essentiam sequuntur: (non minús quám ridendi facultas vim ratiocinandi sequatur in homine) nec ulli præterea rei competunt. Jam ad tertiam divisionem quod attinet: contingentiã & necessitatem qualitates cõmunes esse censeo enunciatorum & rerum tum naturalium, tum humanarum, tum veró earum alteram etiam divinarum. In rebus enim naturalibus contingere dicitur quod ita évenit, ut etiam si secus evenisset, nihil tamen propterea contra naturam accidisset: ut si (verbi caussa) quum heri vesperi cœlum rubuerit, hodie mané serenum sit.

Necessa-

Necessarió autem fieri in rebus naturalibus dicitur, quod per naturam fieri aliter non potest: quodque si aliter eveniat, contra naturam evenit: ut quum ignis non urebat juvenes illos Israëlitas in clibano ardentissimo regis Babylonii. Jam in rebus humanis contingere dicuntur, quæ ita ab homine fiunt, ut etiamsi secus fieret, nihil tamen contra naturā humanæ voluntatis (qua nihil mutabilius est) fieret. Necessarió autem fieri in rebus humanis dicuntur, quę fiunt ab homine ex vi decreti divini: quo modo Judas Iscariotes necessarió prodidit dominum, ut satisfieret scilicet decreto Dei de redimendis per filii sui mortem electis: quæ tamen Judæ actio, sua natura fuit contingens. Etsi enim Christum nō prodidisset Judas, nihil tamen contra naturam voluntatis humanæ qua Judas erat præditus, actum vel potiús omissum fuisset. Porró in rebus divinis contingentia locum nullum habet: sed sola ibi necessitas est. Deus enim quicquid est, necessarió est: & quicquid agit facítve, necessarió agit & facit: veruntamen voluntate liberrima. Necessitas enim quæ in Deo est, libertatem voluntatis non tollit: & est summa Dei perfectio: qua fit ut Deus non possit non esse bonus: & ut quicquid agit aut facit, non possit non bene agere aut facere. Ex his quæ exposui, intelligitur: contingentiam & necessitatem, proprias enunciatorum differentias non esse. Sequitur divisio quarta: cujus differentiæ similiter aliarum quoq; rerum communes sunt. Etenim ὁμογένεια sive συγγένεια & ἑτερογένεια, in rebus fuit antequam homo esset á Deo conditus, ac proinde antequam quicquam de rebus enunciare posset. Verbi causa, herbæ & arbores & stellæ & aves & pisces & quadrupedes: singula inquam hæc cúm inter se homogenea, tum alia aliis heterogenea fuerunt, antequam primi nostri parentes fuissent á Deo conditi. Jam nec quinta divisio differentias proprias habet. nam reciprocatio ejusq; cōtrarium non enunciatorum propriæ affectiones sunt: sed communes etiam notionibus simplicibus: ut relatis, ut definitioni, ut distributioni, ut

pro-

proprio adjuncto, ut denique proprio cuivis. Restat postrema divisio: cujus differentiæ extra enunciatum latissimé se proferunt. Quippe non solúm in Logica inventione argumentum in simplex & comparatum: ac postea in doctrina dispositionis seu judicii, syllogismus in simplicem & compositum dividitur: Verúm etiam in Physicis corpus naturale in simplex & compositum distinguitur: denique differentiæ istæ in pluribus rebus locum habent. Ex his quæ de singulis istis enunciati divisionibus exposui, illud quoq; perspicitur: divisiones has omnes observare legem κατὰ παντὸς & legem καθ' αὑτό: sed duas tantúm primas observare etiã legem καθόλου πρῶτον: reliquarum veró nullam.

Simplex aut] Hactenus quinque enunciati divisiones vidimus: quarum duas author expressé tradit, primam in affirmatum & negatum, alteram in verum & falsum: ad reliquas tres tantúm allusit: tertiam nimirum in contingens & necessarium, quartam in homogeneum & heterogeneum, quintam denique in reciprocum & non reciprocum. Sequitur ergo hîc sexta enunciati divisio, authori tamen tertia, in simplex & compositum. Vocatur autem simplex enunciatum, non quód omnis compositionis expers sit: (constat enim é subjecto, & prædicato, & copula) sed respectu enunciati compositi, quod é duobus pluribusve simplicibus enunciatis cõstat. Quẽadmodum in Physicis quatuor elemẽta: ignis, aër, aqua, & terra: vocãtur corpora simplicia, respectu mixtorum: quum & ipsa é materia & forma constent. *Verbi*] Nempe substãtivi (ut vocatur á Grãmaticis) idque interdum expressi, interdũ intellecti: ut Ignis est calidus: Ignis urit: quod perinde est ac si dicas, Ignis est res urens. *Vinculo*] Vinculum appellare maluit author, quãm copulam: quia copulæ vocabulum angustius videtur, propriumque enunciati copulati: in quo copulãtur plura enunciata per conjunctionem copulativam: ut, Christus, est & deus & homo. At vinculi nomen generalius videtur, & omnibus enunciati generibus accommodatum: In omni enim e-

nunciato duo plurave quædam inter se devinciuntur: ut in simplici duæ notiones, in composito duæ pluresve sententiæ. *Itaque affirmato*] Quod fit, quum inter partes enunciati absque negationis nota præposita interponitur: ut, Ignis est calidus. *Negato*] Quod fit, quando ei adverbium negandi præponitur: ut, Ignis non est calidus. Nam si adverbium negandi verbo substantivo non proximé præponatur, sed præponatur vel antecedenti vel consequenti, id est subjecto vel prædicato, tunc ejusmodi enunciatum negatum non est: ut, homo est non lapis: quæ nominatur affirmatio ἐκ μεταθέσεως, ex transpositione, scilicet adverbii negandi. *Affirmatur vel negatur*] Scilicet ipsum axioma seu enunciatum: hoc est, enunciati consequens, quod vulgó prædicatum & á nonnullis attributum dicitur. *Antecedens*] Vulgo subjectum. Sed noster author Subjecti nomen in doctrina Inventionis retinet, ad significandum argumentum quod adjuncto é regione respondet. *Consequens*] Vulgo prædicatum, item attributum. *Argumentum quodlibet*] καταχρηστικῶς loquitur. *Plenis comparat.*] Nam plenæ comparationes constant ex protasi & apodosi, ac proinde non possunt enunciari nisi enunciato composito copulato: ut,

Tale tuum carmen nobis divine poëta,
Quale sopor fessis in gramine.

Vide infrá cap. 5. Distributiones veró non possunt enunciari nisi enunciato composito disjuncto: ut, Omnis enunciatio aut vera est aut falsa: vide infrá cap. 8. Ait autem *Plenis*: quia nihil vetat quó minús comparata enuncientur simpliciter, h. e. per enunciatum simplex: si modó protasis & apodosis comparationis non distinguantur. Exempla vide lib. 1, cap. 18, 19, 20, 21, 22. *Affirmando*] Nam si contrá fiat, enunciata falsa nascuntur. *Generale aut*] Divisionem hanc admitto: sed alio sensu quám ipsius membra definitionibus authoris hîc declarata sunt. Quum enim hæc enunciati divisio é quantitate antecedentis sumta sit: antecedens autem enunciati,

ciati, aut commune ſit aut proprium, ſeu (ut Logici loquuntur) aut generale aut ſpeciale: conſequens eſt ut enunciatum generale appelletur cujus antecedens generale eſt: ſive conſequens ei attribuatur omni, ſive non omni: Speciale contrá, cujus ſubjectum ſpeciale ſeu proprium eſt. Diviſio igitur propoſita, membrorumque definitiones, ſic erunt inſtituendę.

Enunciatum ſimplex aut generale eſt, aut ſpeciale. Generale, cujus antecedens eſt generale. Et hoc aut universale eſt, aut particulare. Univerſale, quando conſequens de antecedente enunciatur univerſo ſeu toto ſeu omni: hoc eſt, de omnibus & ſingulis ſpeciebus ſub eo comprehenſis. Et hoc aut diſterminatum eſt, aut indiſterminatum: Diſterminatum, cujus antecedenti adjectum eſt ſignum quantitatis univerſale: ut, *Omnis homo eſt animal*. Indiſterminatum, cujus antecedens ſigno quantitatis caret: ut, *Homo eſt animal*. Atque ſic dividitur univerſale. Particulare enunciatum eſt, quando conſequens de antecedente non univerſo ſeu toto ſeu omni enunciatur, ſed tantúm ex parte: idque ſemper adjecto ſigno quantitatis: ut, *Quidam homo fuit reliquorum omnium pater*, *Quidam homines ſunt á Deo electi ad vitam æternam*. Hoc genus enunciati videtur nominandum *infinitum*: quia ſignum quantitatis particulare, etſi genus ad ſpeciem ſpeciesve aliquot reſtringit: tamen ſpeciem ſpeciésve illas non definit, nec diſerté indicat. Sic certé Grãmatici Græci pronomen τὶς, τὶ (id eſt, aliquis aliqua, aliquid) quum non accipitur interrogativé, *infinitum* vocãt. Sed *particulare* vocatur haud incommode: quia conſequens ipſius de antecedentis tantúm parte enunciatur. Atq; hęc de enunciato generali. Speciale enunciatũ eſt, cujus antecedens ſpeciale ſeu propriũ eſt: ut, Paulus fuit apoſtolus: Judas Iſcariotes prodidit Chriſtũ. Hoc genus enunciati noſter author vocat *propriũ:* vulgo appellatur *ſingulare*, eó quód antecedens rem ſignificat ſingularem ſeu unicam & individuam: quam noſter author ſpeciem

specialissimam nominat. Hæc si admittuntur: fatendum erit, Ramum primó appellationem hanc, *Generale*, non rectè restrinxisse ad enunciatum universale: quum pertineat etiam ad particulare. deinde, non rectè speciale divisisse in particulare & proprium, quum solum proprium speciale sit, particulare autem generale. postremó & illud liquet: eum inconstanter in definiendo locutum: ut qui enunciati specialis definitionem non tradiderit talem quæ per omnia, opposita esset definitioni enunciati generalis. etenim in definitione enunciati generalis ponit *Consequens commune*, item *Generaliter*: at in definitione enunciati specialis, nihil priori particulæ opponit. Nec enunciatum *generale* á ratione attribuendi, sed á quantitate antecedentis denominandum est: sicut ipse author in denominando proprio observavit. Quôd autem paulo anté dixi, particulari enunciato sẽper adjectum esse signum quantitatis, ideo dixi: quia enunciatum indefinitum seu indisterminatum semper æquipollet universali: nunquam autem (ut vulgó falsó traditur) particulari. Etsi enim non semper universaliter vera sunt quæ indefinité enunciantur: tamen eo sensu enunciantur ac si universaliter vera essent, quippe aliás nullam concludendi vim haberent: id quod probatorum authorum exempla comprobabunt. ut in illa exhortatione Turni apud Virgil. 10. Æneid. ubi Rutulos ad arma capessenda Trojanosque arcendos exhortans, inter alia dicit: *Audentes fortuna juvat*. Quod si interpreteris particulariter, Nonnullos audentes fortuna juvat: quam quæso vim concludendi habebit? Fac enim syllogismum:

Quosdam audentes fortuna juvat.
Vos Rutuli audete:
Ergo fortuna vos juvabit.

Quis sic argumentantem ferat? quum in syllogismis primæ (sicut & secundæ) figuræ propositionem aut universalem, aut singularem, nunquam autẽ particularem esse oporteat. *Quando commune*] Quomodo generale

rale enunciatum definiendum videatur, pauló anté diximus. *Attribuitur generaliter*] Id eſt, quum aliquid enunciatur de toto genere, ſeu de omnibus ſpeciebus: καθ' ὅλου ἢ κατὰ παντός. ut, Omne animal ſentit: hîc ſenſus affirmatur de toto genere animalium, ſeu de omnibus ſpeciebus animalis: nempe de homine & beſtia. Nullum animal perpetuó vigilat: hîc perpetua vigilatio negatur de toto genere animalium, ſeu de omnibus ſpeciebus animalis. *Contradictio*] Id eſt, enunciatorum per affirmationem & negationem oppoſitio: nam Ariſtoteli & vulgo ἀντίφασις, id eſt Contradictio, ſpecialiús dicitur. *Non ſemper*] Hîc oritur gravis quæſtio. Sunt enim qui contendant, contradictionem ſemper dividere verum & falſum. Ad hanc magnorum virorum diſſenſionem dirimendam & conciliandam, obſervandum eſt eos non de uno eodemq; contradictionis genere loqui. Noſter enim author hîc reſpicit ad eam contradictionẽ quæ pendet ex affirmatione & negatione vinculi: ut Omne animal eſt rationale: Nullum animal eſt rationale. quod perinde eſt ac ſi dicas, Omne animal non eſt rationale. Quod genus loquendi Romanis quidem auribus inſolens eſt: veruntamen uſitatum apud Hebræos, & ab Apoſtolo etiam in lingua Græca retentum: ut ubi allegat dictum Pſalmi, In conſpectu tuo non juſtificabitur omnis caro: πᾶσα σάρξ. Quorum verborum ſyntaxis eſt, Omnis caro non juſtificabitur: id eſt, Nulla caro juſtificabitur. Qui autem noſtrum authorem hallucinari iudicant, reſpiciunt ad eam contradictionem quę pendet ex affirmatione & negatione ſigni quantitatis in enunciati antecedente: ut, Omnis homo eſt ſanus, Non omnis homo eſt ſanus. Ac de hoc quidem poſteriore contradictionis genere verum eſt, eam ſemper verum á falſo dividere: de illo autem priore (pace eorum dixerim) non eſt verum: id quod exempla á noſtro authore poſita manifeſté evincunt. At, inquient illi, enunciata iſta á P. Ramo hîc propoſita, non ſunt contradictoria: ſed cõtraria.

Rom. 3,20. *Pſal.* 143,2.

At, inquam ego, contradictoria sunt: vel ex definitione Aristotelis quæ extat in libro de Interpret. ca. 4. ubi ait, καὶ ἔστω τοῦτο ἀντίφασις, κατάφασις καὶ ἀπόφασις αἱ ἀντικείμεναι: id est, Et esto hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ: id est, quarum altera alteri est opposita. Nec veró quum in hoc genere contradictionis, signum affirmativum universale negativo universali permutatur, idcirco ipsum enunciati antecedens seu subjectum mutatur: sed idem prorsus subjectum manet, eademque quantitatis determinatio: sed qualitas tantúm enunciati mutatur, nempe affirmatio in negationem: ut ex logica illa analysi de qua paulo anté admonuimus, manifestum est. Non recté autem contraria (Aristoteli ἐναντία, id est Ciceroni adversa) nominari ejusmodi enunciata videntur: quum *Esse* & *Non esse*, quæ in iis inter se opponuntur, contradicentia sint. Contraria autem seu adversa ea potiús enunciata appellanda videntur, quorum attributa contraria seu adversa sunt. ut, Socrates est bonus, Socrates est malus. sic, Omnis homo est sanus, Omnis homo est æger. *Quando consequens*] Quomodo enunciatum speciale definiendum esse videatur, pauló anté diximus. *Non omni antecedenti*] Id est, quum aliquid enunciatur non de toto genere, sed tantúm de aliquot speciebus, vel etiam de una tantúm specie. Sed hîc committitur elenchus homonymiæ. nam particula hæc, *Non omni*, in enunciato particulari intelligitur στερητικῶς, privativé; illi enim opponitur enunciatum universale, cujus consequens antecedenti attribuitur omni, id est toti: At in enunciato proprio (de quo tamen inepté dici videtur) non potest intelligi nisi ἀποφατικῶς, negativé: quia enunciato proprio nullum opponitur, in quo consequens antecedenti omni attribui recté dicatur. *Semper dividit*] Si scilicet particulari aut singulari affirmationi opponatur negatio universalis: aut cõtrá particulari aut singulari negationi affirmatio universalis. Nam si particulari affirmationi opponatur negatio particularis: utrumque

que enunciatum verum esse potest: ut, Quidam docti sunt viri boni: Quidam docti non sunt viri boni. Sed hoc genus contradictionis á superiore diversum est. Superius enim pendet ex affirmatione & negatione vinculi: ut, Omne animal est rationale. Nullum animal est rationale. quod perinde est ac si dicas, Omne animal non est rationale. At hoc genus contradicendi pendet ex affirmatione & negatione signi quantitatis in antecedente: ut, Aliquid ignoscendum est: Nihil ignoscendum est. quod perinde est ac si dicas, Non aliquid ignoscendum est. quomodo Græci dicunt, οὐδὲν, quasi οὐδὲ ἕν. Sic, Aliqua clementia non est laudanda: Omnis clementia est laudanda. quod perinde est ac si dicas, Non aliqua clementia non est laudanda, hoc est, Nulla, clementia non est laudanda. Quo loco observandum, hoc posterius contradictionis genus semper dividere verum & falsum: non solúm in enunciato particulari, sed etiam in universali: ut, Omne animal est rationale, Non omne animal est rationale: Sic,

Omnis in urbe locus Bajis prælucet amænis:
Non omnis in urbe locus Bajis p. . lucet amœnis.

Particulare aut] Quid de hac divisione sentiendum sit, judicare poterit lector ex iis quæ paulo anté annotavimus ad divisionem axiomatis simplicis. *Commune*] Hoc non est κατὰ παντὸς: ut, Quidam homo est Socrates. hoc enunciatum particulare est: & tamen consequens commune non est, sed proprium. *Particulariter*] id est, Non toti generi antecedentis: sed tantúm aliquot ejus speciebus, vel etiam uni tantúm speciei: idq; indefinité, id est, ita ut nulla certa species indicetur, sed tantúm aliqua aut aliquæ innuantur: unde author hujusmodi enunciata olim nō incommodé infinita appellavit. ut quū Christus in postrema cœna discipulis diceret, Aliquis é vobis me proditurus est. Sic Phil. 1. 15. Ac nonnulli quidē per invidiam & contentionem: nonnulli

veró etiam propensa volũtate Christum prædicant. hîc duo enunciata infinita sunt. *Generaliter*] Id est, universaliter. Hoc non est καθόλȣ πρῶτον: quia convenit etiam enunciato universali, quod author generale nominat. Ubi observabis, sicut enunciato particulari contradicitur universaliter: sic universali contradici particulariter: quæ utraque contradictio verum á falso dividit. *Proprium*] Vulgó propositio singularis. Author vocat enũciatum proprium: vel quia antecedens seu subjectum feré constat nomine proprio: vel quia subjectum non est quiddam commune & generale, sed proprium & speciale, nempe species specialissima seu res singularis. *Antecedenti proprio*] Vulgó vocant individuum, item singulare seu rem singularem: author speciem specialissimã. *Contradictio*] Videlicet contradictio primi generis, quæ pendet ex affirmatione & negatione vinculi: quæ quidem sola hîc locum habet: nam altera quæ pendet ex affirmatione & negatione signi quantitatis in antecedente, ab hoc genere enunciati aliena est.

CAP. 5. DE AXIOMATE *copulato.*

Axioma compositum est, quod vinculo "cõjunctionis continetur. Itaque é conjunctione affirmata vel negata, affirmatur vel negatur. "Contradictionisque pars vera est, pars falsa. Enunciatum compositum, est pro sua conjũctione congregativum, aut segregativum: cõgregativum, enunciat omnia consentanea affirmando, omnia etiam dissentanea "negando. Est veró copulatum aut connexum. Copulatum, cujus conjunctio est copulativa. ut 1. AEneid.

"*Unà*

"*Unà Eurusq; Notusq; ruunt, creberq; procellis*
Africus.—

Hîc igitur negatio erit & contradictio:

"*Non unà Eurusque Notusque ruunt, creberque*
procellis
Africus.—

Verum enunciati copulati judicium pendet ex omnium partium veritate:"falsum, saltem ex una parte falsa. Huic generi affine est enũciatum relatæ "qualitatis,cujus conjunctio est ipsa relatio.3.Eclog.

Tale tuum carmen nobis divine poëta,
Quale sopor fessis in gramine.

Hîc copulatum judicium est,tanquam diceretur:Sopor est fessis gratus,& sic tuum carmẽ nobis gratum est:cujus negatio,

"*Non tale tuum carmen nobis divine poëta,*
Quale sopor fessis in gramine.—

Conjunctionis] Intellige notam conjunctionis Grammaticam. Enunciatum igitur compositum est quo enunciata simplicia duo plurave, conjunctione aliqua inter se composita enunciantur. *Contradictionisque*] Intellige contradictionem primi generis, qua negatur vinculum. nam contradictio qua negatur signum quantitatis, á compositis enunciatis aliena videtur esse: exceptis disjunctis, item copulatis: ut quæ ad naturã simplicium propiús videntur accedere. *Negando*] Exceptis enunciatis sacrarum literarum de Christo, quibus de eo enunciantur dissentanea affirmãdo: ꝓpter duas in ejus persona naturas (divinam & humanam)inseparabiliter inter se unitas: ut, Christus & ubiq; est, & in uno tantúm loco. *Unà Eurusq;*] Hîc tria enunciata sunt. 1, Eurus ruit, 2, Notus ruit. 3, Africus ruit. Sed hæc tria in

unum

unum conjuncta atque composita sunt per conjunctionem copulativã, Que. *Non una*] Duplex est ratio negãdi in enunciatis copulatis: negatur enim aut pars tantũ, aut totum. Quum negatur pars tantúm, tũ adverbiũ negandi pręponitur conjunctioni: ut, Socrates & bonus & doctus est: Socrates non & bonus & doctus est. quasi dicatur, Socrates est quidem bonus: at non est doctus. vel, Est quidem doctus: at non est bonus. Quum negatur totum: tum conjunctiones affirmativæ permutantur negativis: ut Socrates nec bonus nec doctus est, quasi dicatur, Socrates & bonus & doctus non est. Sic apud Græcos: ὁ Σωκράτης ἀγαθός τε καὶ σοφός ἐστι· ὁ Σωκράτης οὔτ' ἀγαθὸς οὔτε σοφός ἐστι. Sic in nostra lingua, *Der Socrates ist beyde from undgelehrt, Der Socrates ist Weder from noch gelehrt.* Sed prior ratio negandi propria est hujus loci: ut per quam negatur ipsa copulatio. *Falsum, saltem ex una parte falsa*] Enunciatũ copulatum falsum est, sive omnes ejus partes falsæ sint, sive non omnes, sed una tantúm, vel aliquę tantúm. Veruntamẽ si partes omnes falsæ sint, tũc enunciatũ copulatũ simpliciter & ex toto falsum est: si una vel aliquę tantúm, tunc enunciatũ copulatũ est quidẽ falsum, sed ex parte tantúm & secundũ quid, nõ autẽ ex toto seu in totum & simpliciter. *Qualitatis*] Atque etiam quantitatis, & omnino comparationis: hoc est, enunciatum quo enunciatur plena comparatio: constans nimirum duabus partibus, protasi & apodosi: ac proinde duobus enunciatis, quę inter se componuntur per vocabula relativa comparationis. Hujusmodi enunciatorum exempla vide lib.1, ca.18, 19, 20, 21, 22. *Non tale*] Hîc adverbium negandi præpositum est apodosi: interdum præponitur protasi, ut apud Cic. in Lęlio: Nõ quemadmodum equis vetulis teneros anteponere solemus, sic amici novi veteribus anteponendi sunt.

CAP. 6. DE AXIOMATE CONNEXO.

"Axioma connexum, est congregativũ, cujus conjunctio est connexiva, Si: ut, Aeneid.

Si

—Si miserum fortuna Sinonem
Finxit, vanũ etiam mendacemq; improba finget.
cujus negatio est,
Non si miserum fortuna Sinonem
Finxit, vanũ etiam mendacemq; improba finget.

Conjũctio etiam hęc interdũ negatur apertiús, negando consequentiã: ut pro Amer. "Nõ continuó si me in sicariorum gregẽ contuli, sicarius sum. De Fato, "Nec si omne enunciatum verũ est aut falsum, sequitur illico caussas esse immutabiles. Affirmatio.n.significat, si sit antecedens, etiam consequens esse. Negatio itaque & cõtradictio statuit, "si sit antecedens, nõ ideo cõsequens esse. Quare cúm judicabis, cõnexum absoluté verum esse; necessariũ quoq; judicabis: & intelliges, hanc necessitatem é necessaria partium connexione oriri, quæ ipsa potest esse vel in falsis partibus: ut, Si homo est leo, est etiam quadrupes, necessariũ connexum est. At si connexio sit contingens & pro sua tãtúm probabilitate ponatur, judiciũ ejus tantúm opinio fuerit: ut Terent. Andr.

"*Pãphile, si id facis, hodie postremúm me vides.*

Connexo axiomati affinis est ista consequentię relatio: ut, "Cúm Tullius sit orator, est etiã peritus bene dicendi.

Axioma connexum] Vulgo appellatur Propositio conditionalis: sicut superior copulativa. Dividitur enim vulgó propositio in categoricam & hypotheticam: deinde hypothetica in conditionalem, copulativam & disjunctivam. Quæ utraque divisio vitiosa est.

Prior

Prior ideo:primúm,quia partes non sunt inter se dissẽtaneæ: nam hypothetica propositio est etiã categorica: quia κατηγορεῖ,prędicat,id est,enunciat aliquid de aliquo: ut,Si sol lucet,dies est. Deinde ideo,quia partes nõ sunt cum toto reciprocę:Nã omnis quidẽ categorica, id est, simplex,omnisq; hypothetica,est propositio:at non omnis propositio est categorica, id est, simplex, vel hypothetica.quippe propositiones copulativæ & disjunctivæ neq; categoricę sunt,id est,simplices:neq; hypotheticæ, id est,conditionales. Altera divisio similiter vitiosa est: partim propter ἀδολεσχίαν membri primi:hypothetica.n. Græcis idem est quod Latinis conditionalis; ὑπόθεσιν.n. Latini conditionem vocant. partim propter falsitatem mẽbrorũ reliquorum:quippe quæ cum toto dissentanec sunt:nulla.n.hypothetica vel copulativa vel disjunctiva est.Repudiata igitur tã vitiosa divisione,retineamus bonã & legitimam quã noster author tradidit. *Non si miserum*] Duplex est ratio contradicendi enunciatis connexis affirmatis.Aut.n.negatur solúm consequentia: & tũc adverbium negandi præponitur conjunctioni connexivæ:aut affirmatur etiam consequentia contrarii:& tunc adverbium negandi præponitur verbo substãtivo enunciati consequentis. Exempla prioris cõtradictionis sunt in textu:posterioris est hoc:Ratio dicit,Si Deus nos castigat,odit nos. Verbum Dei contradicit, Si Deus nos castigat,non odit nos,sed amat nos. Nam quum judicamur,á Domino castigamur,ne cum mundo condemnemur:1.Cor.11,32.Item,Quẽ diligit Dominus,castigat:& flagellat omnem filium quẽ recipit.Heb.12,6.Prov.3,13. Sed prior ratio negandi,propriẽ hujus est loci:quia per eam negatur ipsa connexio.*Non continuó*]Sic,Non continuó si Christus in publicanorum gregẽ se contulit, socius publicanorum fuit. *Nec si*] Sic,Non si corpus Christi personaliter unitum est τῷ λόγῳ, sequitur illico istud esse ubiq;. *Pamphile*] Hujus generis enunciata sunt promissiones & comminationes hominum conditionales: idq; propter voluntatis humanę mutabilitatẽ,vel etiam

propter

propter promittentium comminantiumve simulationẽ. *Cùm Tullius*] Hujusmodi oratio videtur potiùs enthymema esse, id est syllogismus imperfectus, cui deest propositio: idq; propterea, quód antecedens tanquam certum affirmatur. Perinde enim est ac si dicatur: Tullius est orator: Ergo est etiam peritus bene dicendi. *Si sit*] Id est, Si maximé sit antecedens, non tamen ideo consequens esse.

CAP. 7. DE AXIOMATE DISCRETO.

Axioma segregativum, est cujus conjunctio est segregativa: ideoq; argumenta dissentanea enunciat. Enunciatum segregativum, est discretũ aut disjunctũ. Discretum, cujus conjũctio est discretiva. Itaq; é dissentaneis præcipué diversa enunciat. *5.* Tusc. Quanquam sensu corporis judicẽtur, ad animũ referri tamẽ: " "cujus negatio & contradictio est, "Non quãquam corporis sensu judicentur, tamen ad animũ referri: vel, Quanquã sensu corporis judicentur, "non tamen ad animũ referri. Nam, Tamen, est hîc conjunctio præcipua. Discretũ enunciatum judicatur esse verũ & legitimũ, si partes non solúm veræ: sed etiam discretæ sint: falsum "vel ridiculum contrá.

Cujus negatio] Negatio discreti potest etiam esse negatio copulati, ut bene Talæus annotavit. ut si affirmaretur, Et abest á culpa & caret suspicione: tum discretũ opponeretur, Quanquam abest á culpa, suspicione tamen non caret. Vel, Quanquam caret suspicione, non tamen abest á culpa. Eodem modo enunciato connexo contradici posse Talæus judicat: ut, Si abest á culpa, caret etiam suspicione: Quanquam abest á culpa, non tamen caret suspicione. Quod mihi non videtur. Quia con-

connexi antecedens non veré affirmatur, sed tantúm affirmatio ejus fingitur: ad discretum negatum, antecedens concedit & fatetur, tanquam simpliciter & veré affirmatum fuerit. *Non quanquam*] Dubito an enunciatum discretum hoc modo negatum (videlicet adverbio negandi notę protaseos seu antecedentis pręposito) usu loquendi & exemplis probatorum authorum confirmari possit. *Non tamen*] Hujusmodi enunciata discreta negata, reperiuntur illa quidem apud bonos authores: sed (quod sciam) non habent hunc usum, ut adhibeantur ad contradicendum enunciatis discretis affirmatis. Videtur auté enunciati discreti (sive negati, sive affirmati) usus esse duplex: alter in prolepsibus seu occupationibus, alter in contradicendo enunciatis copulatis ex parte falsis. Ac in prolepsibus quidem usum habet enunciatum discretum, quum enthymema defectum propositione, ita occupatur seu antevertitur, ut assumtio quidem concedatur, propositio autem negetur. ut 1. de Offic. in principio, Cicero occupat hoc enthymema Marci filii: Abundo præceptis philosophiæ: ergo non proficiam legendis philosophicis scriptis patris. Cicero respondet: Quanquam abundas præceptis philosophiæ, tamen proficies legendis meis scriptis. quasi dicat: Concedo assumtionem: sed nego propositionem, nempe, Si abundo præceptis philosophiæ, non proficiam legendis scriptis patris. vel, Quicunque abundat præceptis philosophiæ, is non proficiet legendis scriptis Ciceronis. Sic 2. Æneid. quum Poëta narrasset, quomodo Pyrrhus in expugnatione Trojæ Polyten filium Priami persequens, ante ora patris occiderit: occupat hoc enthymema lectoris: Hîc Priamus tenetur in media morte: ergo abstinuit ab increpando Pyrrho mortem intentante, ac potius vitam ab eo supplex deprecatus est. Poëta respondet:

Hîc Priamus quanquam in media jam morte tenetur,
Non tamen abstinuit.

Quasi

Quasi dicat: Concedo assumtionem, sed nego propositionem, nempe, Si Priamus in media jam morte tenebatur, ergo abstinuit ab increpatione Pyrrhi. vel, Quicunque in media morte tenetur, is abstinet ab increpatione hostis. Sic quum caro nostra dicit; Deus nos castigat, ergo odit nos: respondet spiritus, Quanquam Deus nos castigat, tamen non odit nos.

Alter usus discreti enunciati est ad contradicendum enunciatis copulatis ex parte falsis: Etenim tunc pars vera á falsa discernitur atque distinguitur: ut, Æsopus & ingeniosus & formosus fuit. Hoc enunciatum copulatum, falsum est ex parte posteriore. Ergo ei sic cōtradicitur: Quanquam Æsopus fuit ingeniosus, non tamen fuit formosus. Eadem est ratio contradicendi, si enunciatum copulatum negans sit: ut, Æsopus nec ingeniosus, nec formosus fuit. hoc copulatum negans falsum est ex parte priore: eiq; sic contradicitur, Quanquam Æsopus non fuit formosus, tamen fuit ingeniosus. *Vel ridiculum*] ut, Quanquam Socrates est homo, tamen est animal rationale. hîc segregantur consentanea, nempe definitum & definitio: quæ segregatio ridicula & inepta est.

CAP. 8. DE AXIOMATE *disjuncto.*

"Axioma disjunctum, est axioma segregativum, cujus conjunctio est disjunctiva, ut 1. Georgic.

" *Illic, ut perhibent, aut intempesta silet nox*
Semper, & obtenta densantur nocte tenebræ:
Aut redit á nobis aurora, diemque reducit,

De

" De Fat. "Omnis enũciatio est vera aut falsa. "Hîc significatur, é disjunctis unicum verum esse. Negatio igitur erit & contradictio: "Non omnis enunciatio est vera aut falsa. Et contradictione significatur, non necessarió alterutrum verum esse. Nam si disjunctio absoluté vera est, est etiam necessaria: partesq; disjunctæ sunt oppositæ sine ullo medio. Veruntamen quamvis absoluté vera disjunctio, necessaria quoque sit: tamen nihil necesse est partes separatim necessarias esse: ut, Homo est bonus vel non est bonus, disjunctio necessaria est: & tamen, Homo est bonus, non est enunciatio necessaria: Item, Homo non est bonus, non est enunciatio necessaria: sed disjunctionis necessitas pendet é necessaria partium oppositione & disjunctione, non ex earum necessaria veritate. Disjunctio autem plerumque est ex conditione, ut si quęratur, utrúm Cleon venerit, an Socrates: quia ita pactum sit, alterutrũ tantúm venturum esse. Itaq; si disjunctio sit contingens, non est absolutè vera, & tantúm opinabilis est: qualis est frequenter in hominum usu. Ovid. in Epistola Leandri,

"*Aut mihi continget felix audacia salvo,*
Aut mors sollicitis finis amoris erit.

'*Axioma disjunctum*] Vulgó propositio disjunctiva. Hoc enunciato proprié enunciatur divisio, ac proinde contraria medio carentia. *Illic*] Hoc est, sub arcto per totum anni tempus aut continua nox est sex mensium, aut perpetuus totidem mensium dies. Hoc enunciatum non

non eſt disjunctivum, ſed diſtributivum: de quorum enunciatorum diſcrimine commodiùs diſſeretur in exemplo proximé ſequente. *Omnis enunciatio*] Hoc enunciatum non videtur eſſe compoſitum: ac proinde nec disjunctum, ſed ſimplex. Rationes cur ita videatur, hæ occurrunt. 1. Quoniam eſt enunciatum univerſale: Omne autem enunciatum univerſale eſt ſimplex: ſi quidem enunciatum ſimplex rectè dividitur in univerſale & particulare & ſingulare: quomodo diviſum fuit ſuprà cap.4. 2. Quoniam ei contradicitur ut enunciato ſimplici, videlicet nota negationis præpoſita ſigno quantitatis, non autem conjunctioni disjunctivæ. 3. Quoniam non poteſt permutari enunciato connexo, in quo ſcilicet altera pars disjunctionis affirmetur, altera negetur. 4. Quoniam non præbet uſum ad ſyllogiſmum disjunctum: non enim poteſt conſtituere illius propoſitionem. 5. Quoniam ei non convenit enunciati disjuncti propria affectio, quæ eſt, ut è disjunctis unicum verum ſit. Hîc enim neutrum verum eſt. nam nec omnis enunciatio eſt vera, neç etiam omnis enunciatio eſt falſa.

Hinc intelligi poteſt, diſtributionem non ſemper disjunctivé enunciari. Quo ergo alio modo (quærat aliquis) enunciatur? Nempe interdum enunciatur diſtributivé, hoc eſt, ita ut intelligatur antecedens in eas partes quę in diſtributione enumerantur, tanquam in ſpecies diſtribui ac diſtingui: quod fit, quando diſtributio de antecedente generali univerſaliter: ut hîc, Omnis enunciatio eſt vera aut falſa. ſic, Omne animal eſt rationale aut irrationale. Disjunctivé autem tum demum enunciatur diſtributio, quum enunciatur de ſpecie aliqua ejus generis ad quod diſtributio proprié pertinet: ſive ea ſpecies ſit ſpecialiſſima, hoc eſt res ſingularis, quę vulgò individuum dicitur: ut, Socrates aut rationalis eſt, aut irrationalis: Sive ſit ſpecies ſubalterna, ut, Homo aut rationalis eſt, aut irrationalis. *Hic ſignificatur, è disjunctis unicum verum eſſe*] Hoc non eſt κατὰ παντὸς: quia tantùm verum eſt de enunciato disjuncto, in

quo divisio enunciatur de specie generis divisi: ut, Homo aut rationalis est aut irrationalis. Falsum autem est de enunciato disjuncto, in quo divisio enũciatur de ipso genere diviso: ut, Omne animal aut rationale est aut irrationale. hîc enim nõ significatur, é disjunctis unicum verum esse: sed significatur ambo simul sumta, attamen disjunctim sumta, vera esse. Neutrum enim separatim sumtũ, verum est: ut, Omne animal est rationale, Omne animal est irrationale. *Non omnis enunciatio*] De negatione enunciati disjuncti observandum, si affirmatum fuerit definitum, id est, signo quantitatis insignitum, tum adverbium negandi præponi signo: ut hîc, Omnis enunciatio aut vera est aut falsa: Non omnis enunciatio aut vera est aut falsa. Si veró affirmatum fuerit indefinitum, id est, nullo signo quantitatis determinatum: tum adverbium negandi præponi verbo substantivo: plané ut in enunciatis simplicibus. ut, Enunciatio est aut vera aut falsa: Enunciatio non est aut vera aut falsa. *Aut mihi*] Enunciatio disjuncta Leandri hæc est: Si navigem ad amicam: aut potiar ejus amore, aut in mari moriens liberabor amoris molestia. hæc disjunctio non est necessaria: quia poterat dari tertium. poterat enim fieri ut quidem vivus perveniret ad littus, nec tamen amica potiretur.

CAP. 9. DE SYLLOGISMO *& ejus partibus.*

Atque ejusmodi judicium est axiomaticum axiomatis "per se manifesti, sequitur dianoëticũ. Dianoia est, cúm aliud axioma ex alio deducitur: estq; syllogismus aut methodus. "Syllogismus est dianoia, qua "quęstio "cum argumento ita disponitur, ut "posito antecedente, "necessarió concludatur. Nam cúm axioma dubium " sit, "quæstio efficitur, "& ad ejus fidem

dem" tertio argumento opus eſt " cum quæſtione collocato. "Syllogiſmi antecedens partes duas habet,"propoſitionē & aſſumtionem.

Propoſitio, eſt prima pars antecedentis, "qua quęſtionis ſaltem conſequens cum argumento diſponitur: Aſſumtio eſt ſecunda pars antecedentis, "quæ aſſumitur é propoſitione. Syllogiſmi autem pars conſequens eſt, "quæ complectitur partes quęſtionis, eamque concludit: unde cōplexio & concluſio dicitur. "Si qua pars ſyllogiſmi defuerit,"enthymema dicitur: ſi quid pręter illas tres partes acceſſerit, " proſyllogiſmus. " Partium etiam ordo ſæpé confunditur: attamen ſi qua dubitatio propterea fuerit;"explenda quæ deſunt: "amputanda, quæ ſuperſunt: & pars quælibet " in locum redigenda eſt.

Per ſe manifeſti] Imó cujusvis enunciati, ſive per ſe manifeſti, ſive indigentis demonſtratione ſyllogiſtica. Hoc igitur non eſt καθόλȣ πρῶτον. *Syllogiſmus*] Συλλογισμὸς, Latiné ratiocinatio, item argumentatio, itē concluſio: Germanicé *ein Schlußred.* Proprié videtur ſignificare (ut Talæus annotat) calculum Arithmeticum, id eſt, collectionem: qualis fit ex additione variorum nominum capitumq; ſumma quædam. ut ſi dicas: Iſte mihi debet duos florenos pro vino, & tres pro frumento: Ergo in ſumma debet mihi florenos quinque. Itaque συλλογισμὸς, eſt συλλογὴ λόγων, collectio rationum. *Qua quæſtio*] Id eſt, enunciatum dubium de cujus veritate quæritur. Metonymia adjuncti: Quæſtio enim occupatur in enunciato dubio. item, Quæſtio, ſcilicet cōjuncta: nam ſimplex quæſtio ἀσυλλόγιστος eſt, hoc eſt, non poteſt ſyllogiſmo concludi. Synecdoche generis. item,

Quæstio, id est vel tota quæstio: ut fit in syllogismo cōposito: vel quæstionis partes singulatim, nempe seorsim antecedens, & seorsim consequens: ut fit in syllogismo simplici. Synecdoche generis alia. Ita perspicitur, tres hîc tropos in uno vocabulo concurrere. *Cum argumento*] Hîc argumenti vocabulum in propria significatione accipitur, pro eo quo quæstio arguitur, id est, consequens de antecedente veré enunciari demonstratur. *Posito antecedente*] id est (ut vulgo loquuntur) concessis præmissis, seu majore & minore propositione. *Necessarió concludatur*] Id est, ita demonstretur ut nemo sanæ mentis dubitare possit, quin enunciatum quod concluditur, verum sit, si enunciata duo ex quibus illud concluditur, vera sint: id est, quin conclusio sequatur ex præmissis. *Sit*] Malim dicere, *Est.* nam *Quum sit*, non significat idem quod *Quando est*: sed idem valet quod *Quia est.* quibus verbis hîc peccaretur in legem κατὰ παντός. *Quæstio efficitur*] Ipsa enunciatio non efficitur quæstio: sed quia dubia est, inde nascitur quæstio, qua de illius veritate quæritur, ut omni dubitatione sublata, certa scientia comprehendatur. *Et ad ejus fidem*] Id est, ad faciendum ei fidem, ut ei fides habeatur, ut credatur. *Tertio argumento*] Hîc argumenti nomen partím proprié, partim καταχρηστικῶς accipitur. In syllogismo enim sunt tres termini: quorum unus tantúm argumentum proprié vocatur, vulgó medium: reliqui autem duo vocantur terminus major & minor. *Cum quæstione*] Id est, cum partibus quæstionis sigillatim, semel cum una, & semel cum altera. *Syllogismi antecedens*] Syllogismi partitio, id est, in membra distributio, ex quibus membris syllogismus integratur, quorum alterum dicitur authori Antecedens, alterum Consequens: Græcis πρόθεσις & συμπέρασμα. *Propositionem & assumit.*] Vulgo vocant propositionem majorem & minorem. *Qua quæstionis saltem consequens*] Id est, Enunciationis concludendæ prædicatum seu attributum. Vulgo, Propositio major est quæ continet terminum majorem

rem cum medio. Quæ definitio non est reciproca: nam non est κατὰ παντὸς: quum propositio major syllogismi (ut vocant) hypothetici, non solúm terminum majorem, sed etiam minorem, id est, totam quæstionem contineat. Idcirco noster author adjecit adverbium *Saltem*: quasi dicat, Si non semper tota quæstio, saltem quęstionis consequens in propositione cum argumento disponitur: quorũ illud fit in syllogismo composito, hoc in simplici. *Quæ assumitur é propositione*] Malim dicere, Ad propositionem: hoc enim postulare videtur verbi compositio. Et idem innuunt appellationes Græcæ, πρόσληψις & μετάληψις: quarum illa notat additionem, hæc postpositionem. Interim verum est, assumtionem non solúm assumi ad propositionem, sed etiam é propositione: Assumitur enim inde argumentum, & iterum enunciatur: vel solúm, ut in syllogismo composito: vel cum antecedente quæstionis, ut in syllogismo simplici. Vulgó, Propositio minor est, quæ continet terminum minorem cum medio. Sed hæc definitio eodem quo superior, vitio laborat: Vera enim tantúm est de assumtione syllogismi simplicis, de compositi non item. *Quæ complectitur partes quæstionis*] Vulgo, Quæ continet terminum majorem cum minore. *Si qua pars*] Scilicet, quæcunque illa sit: sive propositio, sive assumtio, sive conclusio. quanquam conclusio rariús omitti videtur: Et conclusio non tam pars syllogismi, quám effectum videtur. Unde Efficiendi verbum pro verbo Concludendi apud Cic. crebró reperitur. *Enthymema*] ἐνθύμημα παρὰ τὸ ἐνθυμεῖσθαι, quod est in animo (ἐν θυμῷ) versare seu volvere, cogitare. Quum enim enthymema sit syllogismus imperfectus, nempe una sui parte truncatus ac mutilus: fit ut partem illam omissam audienti cogitandam & in animo supplendam relinquat. non enim acquiescit mens, donec perfectum syllogismum complexa sit. Itaque syllogismus imperfectus appellatus est ἐνθύμημα, id est, cogitatio, per metonymiam effecti: quia cogitationem enunciationis

omissæ parit atque efficit. *Prosyllogismus*] Prosyllogismos Latini vocant approbationes, quasi additas probationes, additas nimirum ad probandum syllogismi propositionem aut assumtionem, quibus probatio principalis continetur. Itaq; videntur veteres appellasse non προσυλλογισμοὺς ex præpositione πρὸ: sed προσσυλλογισμοὺς ex præpositione πρὸς: Idque eó magis, quód ab Aristotele etiam appellatur πρόσθεσις, appositio seu additio, id est, additamentum: 2. Prior. 26. *Partium etiam ordo sæpe confunditur*] Paucos reperias in libris authorum syllogismos, quorum partes secundum ordinem artis sint propositæ: sed ordinem ostendere, interpretis seu explicatoris est. *Explenda quæ desunt*] Si scilicet sint enthymemata. *Amputanda quæ supersunt*] Nempe prosyllogismi: item illustrationes vel amplificationes. *In locum*] Videlicet propositio in locum primum: assumtio in secundum: conclusio in tertium.

Hoc loco dicendum aliquid videtur de vulgari divisione argumentationis. Tradunt enim, argumentationis species esse quatuor: syllogismum, enthymema, inductionem & exemplum. Alii & quintam addunt speciem, Soriten. Nos autem cum authore nostro sentimus, argumentationis speciem revera tantúm esse unicam, videlicet syllogismum. Nam & enthymema syllogismus est, sed aliquid perpessus, nempe unius membri truncationem: ut pauló anté explicatum est. Inductio veró enthymema est, cujus argumentum ductum est ab enumeratione specierum seu exemplorum specialium; bonum quidem & syllogisticum, si enumeret species omnes: vitiosum veró & ἀσυλλόγιστον, si enumeret tantúm aliquas species. nam clausula quæ enumerationi solet annecti, *Nec dissimile exemplum potest reperiri*: hæc inquam clausula petit principium, id est, sumit pro confesso id quod est in quæstione, quodque argumento demonstrandum est. Jam exemplum non est argumentationis, sed argumenti nomen: significat enim factum simile. Sed esto, exemplum nominetur per meto-

metonymiam caussæ, nempe materiæ, ipsa argumentatio quæ exemplo constat: num igitur peculiaris hęc forma argumentationis est? Minimé: Sic enim tot essent formæ argumentationum, quot sunt genera argumentorum. Deinde exemplum illud, nonne enthymema est? ut, David in casu necessitatis non peccavit edendo panes propositionis: ergo nec discipuli Christi peccarunt, evellendo spicas die sabbathi in casu necessitatis. Hæc argumentatio enthymema est, ac proinde syllogismus. Restat sorites: quid ille? nonne & ipse syllogismus est? Certé sunt qui vocant soriten syllogismum compositum: quo ipso fatentur esse syllogismum, aut certé syllogismos complures in unum veluti acervum coacervatos. Cęterúm quia nemo adhuc (quod sciam) veram & legitimam soritis analysin tradidit: libet hoc loco nostram de ratione resolvendi soriten, exponere sententiam. Est autem sorites syllogismus compositus in quo plures pręmissæ coacervantur, & eo ordine connectuntur, ut semper prædicatum pręcedentis, sit subjectum sequentis: unde conclusio infertur in qua prædicatum ultimæ præmissę attribuitur subjecto præmissæ primæ. Vel breviús, Sorites est syllogismus auctus numero pręmissarum gradatim coacervatarum. ut, Socrates est homo: Homo est animal: Animal est substantia. Ergo Socrates est substantia. Dictus est σωρείτης, quasi coacervator, á σωρεύω, coacervo: quod venit á σωρὸς, acervus, cumulus. Cicero acervalem appellat, de Divin. lib. 2.

Sturm. lib. 2. part. Dial. c. 41.

" Quomodo autem, inquit, mentientem dissolvas? quem
" pseudomenon vocant. aut quemadmodum soriti resi-
" stas? quem si necesse sit, Latino verbo liceat acervalem
" appellare, sed nihil opus est. Ut enim ipsa philosophia &
" multa verba Græcorum: sic sorites satis Latino sermo-
" ne tritus est. Et Academ. quæstio. libr. 4. Et primúm,
" inquit, hoc reprehendendum, quód captiosissimo ge-
" nere interrogationis utuntur: quod genus minimé
" in philosophia probari solet; quum aliquid minutatim
" & gradatim additur aut demitur. Soritas hos vocant,

» qui acervum efficiunt uno addito grano: Vitiosum sané
» & captiosum genus. Hæc Cicero. At, inquam, Sorites non toto genere vitiosus aut captiosus est: sed tam legitimus & firmus esse potest, quám syllogismus simplex ac purus. Si enim præmissæ in eo omnes veræ & affirmantes sint, atque etiam si ultima sit negans: tum & legitimus & perspicuus est sorites: ut in exemplo anté propositio potest perspici: & in sorite Paulino Roman. 5. perspicitur. Sed dicamus nunc de soritis analysi. In sorite igitur resolvendo & in syllogismos simplices seu singulos retexendo, hæ mihi quinque regulæ observandæ videntur. I. Considerandus est numerus præmissarum: ut certi simus de numero syllogismorum ex quibus sorites constat, & in quos proinde resolvendus est. Semper enim sorites ex totidem syllogismis constat ex quot constat præmissis, uno minús. Itaque si tres fuerint præmisse, syllogismi erunt duo: & sic deinceps. II. Primó omnium excerpendus est syllogismus principalis, id est, quo concluditur quæstio proposita. Is autem continetur præmissa ultima & conclusione: quarum illa in syllogismo principali fit major: minor autem (quæ in sorite non continetur) supplenda est. Deinde ordine resolvendi sunt prosyllogismi, id est syllogismi approbatorii, quibus aliqua præmissa syllogismi præcedentis approbatur. III. Si sorites ex tribus tantúm præmissis constet, ac proinde in duos tantúm syllogismos retexi possit, videlicet principalem & prosyllogismum unicū: tunc prosyllogismus continetur duabus primis præmissis: ita quidem ut prima habeat locum minoris, secunda veró majoris. Sciendum autem, prosyllogismo illo semper approbari & concludi minorem syllogismi principalis. IIII. Si sorites ex pluribus quám ex tribus præmissis constet, ac proinde in plures etiā syllogismos quám duos, retexi possit: tum etiam plures prosyllogismi fiunt: quorum quidem is est ordo, ut primó approbetur minor syllogismi principalis, secundo minor prosyllogismi primi, tertio secundi, & sic deinceps.

V. Quum

V. Quum in ſorite plures uno proſyllogiſmi ſunt: tunc primi proſyllogiſmi propoſitio major eſt præmiſſa ſoritis penultima, ſecundi antepenultima, & ſic deinceps: excepta pręmiſſa prima, quæ ſemper eſt minor proſyllogiſmi ultimi. Exempli gratia, reſolvamus primúm ſoriten ſimpliciſſimum: qualis eſt antè propoſitus:

Socrates eſt homo:
Homo eſt animal:
Animal eſt ſubſtantia: Ergo
Socrates eſt ſubſtantia.

Conſtat ex præmiſſis tribus: ergo ex ſyllogiſmis duobus: é quibus principalis eſt hic:

Omne animal eſt ſubſtantia:
Socrates eſt animal: Ergo
Socrates eſt ſubſtantia.

Proſyllogiſmo approbatur minor ſyllogiſmi principalis:

Omnis homo eſt animal:
Socrates eſt homo: Ergo
Socrates eſt animal.

Plutarchus περὶ παίδων ἀγωγῆς recitat ſoriten Diophanti, filii Themiſtoclis:

Quæ ego volo, inquiebat, vult etiam mater mea:
Quæ vult mater mea, vult etiam Themiſtocles:
Quæ vult Themiſtocles, vult totus populus Athenienſis:
Ergo quæ ego volo, vult totus populus Athenienſis.

Syllogiſmus principalis eſt hic:

Quæ vult Themiſtocles, vult populus Athenienſis:
Quæ ego volo, vult Themiſtocles: Ergo
Quæ ego volo, vult populus Athenienſis.

Proſyllogiſmus eſt hic:

Quæ vult mater mea, vult Themiſtocles:

Quæ

Quæ ego volo, vult mater mea: Ergo
Quæ ego volo, vult Themiſtocles.

Rom. 5. extat ſorites quatuor præmiſſarum:

Afflictio parit patientiam:
Patientia experientiam:
Experientia ſpem:
Spes non pudefacit:
Ergo afflictio non pudefacit: & per conſequens, gloriamur in afflictionibus.

Syllogiſmus principalis:

Spes non pudefacit:
Afflictio parit ſpem: Ergo
Afflictio non pudefacit.

Proſyllogiſmus 1.

Experientia parit ſpem:
Afflictio parit experientiam:
Ergo afflictio parit ſpem.

Proſyllogiſmus 2.

Patientia parit experientiam:
Afflictio parit patientiam: Ergo
Afflictio parit experientiam.

Exemplum ſoritis ex præmiſſis quinque:

Quod juſtum eſt, laudabile eſt:
Quod laudabile eſt, pulchrum eſt:
Quod pulchrum eſt, optabile eſt:
Quod optabile eſt, utile eſt:
Quod utile eſt, bonum eſt:
Quod juſtum ergo eſt, bonum eſt.

Syllogiſmus principalis:

Quod utile eſt, bonum eſt:
Quod juſtum eſt, utile eſt: Ergo
Quod juſtum eſt, bonum eſt.

Proſyllogiſmus 1.

Quod optabile eſt, utile eſt:
Quod juſtum eſt, optabile eſt: Ergo
Quod juſtum eſt, utile eſt.

Pro-

Prosyllogismus 2.

Quod pulchrum est, optabile est:
Quod justum est, pulchrum est: **Ergo**
Quod justum est, optabile est.

Prosyllogismus 3.

Quod laudabile est, pulchrum est:
Quod justum est, laudabile est: **Ergo**
Quod justum est, pulchrum est.

Cic.3.Offic. Atq; si etiã hoc natura præscribit, ut homo homini, quicunq; sit, ob eam ipsam caussam quód is homo sit, consultum velit: necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. quod si ita est: una continentur omnes & eadem lege naturæ. idque ipsum si ita est: certé violare alterum, lege naturæ prohibemur. Verum autem primum: verum igitur & extremum. Hactenus Cicero. Talæus judicat, esse syllogismum connexum primi modi, cujus propositio soritem habeat quatuor graduum. At ego judico, duos, hîc syllogismos esse: primum soriten, deinde syllogismum connexum primi modi: atq; hunc esse principalem, illũ approbatorium. Quæstio est, An lege naturæ prohibeamur violare alterum? Hujus quæstionis affirmationem concludit Cicero syllogismo connexo primi modi, sic:

Si natura præscribit ut homo homini consultum velit: certe violare alterum, lege naturæ prohibemur.
Verum autem primum:
Verum igitur & extremum.

Hujus syllogismi propositionem approbat sorite, ad hunc modum:

Si natura præscribit ut homo homini consultum velit: necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem.
Quod si ita est: una continentur omnes & eadem lege naturæ.

Idq;

Quæ ego volo, vult mater mea: Ergo
Quæ ego volo, vult Themistocles.

Rom. 5. extat sorites quatuor præmissarum:

Afflictio parit patientiam:
Patientia experientiam:
Experientia spem:
Spes non pudefacit:
Ergo afflictio non pudefacit: & per consequens, gloriamur in afflictionibus.

Syllogismus principalis:

Spes non pudefacit:
Afflictio parit spem: Ergo
Afflictio non pudefacit.

Prosyllogismus 1.

Experientia parit spem:
Afflictio parit experientiam:
Ergo afflictio parit spem.

Prosyllogismus 2.

Patientia parit experientiam:
Afflictio parit patientiam: Ergo
Afflictio parit experientiam.

Exemplum soritis ex præmissis quinque:

Quod justum est, laudabile est:
Quod laudabile est, pulchrum est:
Quod pulchrum est, optabile est:
Quod optabile est, utile est:
Quod utile est, bonum est:
Quod justum ergo est, bonum est.

Syllogismus principalis:

Quod utile est, bonum est:
Quod justum est, utile est: Ergo
Quod justum est, bonum est.

Prosyllogismus 1.

Quod optabile est, utile est:
Quod justum est, optabile est: Ergo
Quod justum est, utile est.

Pro-

Prosyllogismus 2.

Quod pulchrum est, optabile est:
Quod justum est, pulchrum est: **Ergo**
Quod justum est, optabile est.

Prosyllogismus 3.

Quod laudabile est, pulchrum est:
Quod justum est, laudabile est: **Ergo**
Quod justum est, pulchrum est.

Cic.3.Offic. Atq; si etiã hoc natura præscribit, ut homo homini, quicunq; sit, ob eam ipsam caussam quòd is homo sit, consultum velit: necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. quod si ita est: una continentur omnes & eadem lege naturæ. idque ipsum si ita est: certé violare alterum, lege naturæ prohibemur. Verum autem primum: verum igitur & extremum. Hactenus Cicero. Talæus judicat, esse syllogismum connexum primi modi, cujus propositio soritem habeat quatuor graduum. At ego judico, duos, hîc syllogismos esse: primum soriten, deinde syllogismum connexum primi modi: atq; hunc esse principalem, illũ approbatorium. Quæstio est, An lege naturæ prohibeamur violare alterum? Hujus quæstionis affirmationem concludit Cicero syllogismo connexo primi modi, sic:

Si natura præscribit ut homo homini consultum velit: certe violare alterum, lege naturæ prohibemur.
Verum autem primum:
Verum igitur & extremum.

Hujus syllogismi propositionem approbat sorite, ad hunc modum:

Si natura prescribit ut homo homini consultum velit: necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem.
Quod si ita est: una continentur omnes & eadem lege naturæ.

Idq;

Idq; ipsum si ita est: certè violare alterum, lege naturæ prohibemur. Ergo
Si natura præscribit ut homo homini consultum velit: violare alterum, lege naturæ prohibemur.

Quo loco notandum, si sorites ex puris connexis enunciatis constet: firmũ esse posse, etiamsi omnia enunciata negantia habeat, sed quibus tamen non negetur connexio, sed potiùs negatio negationi connectatur. ut apud Cic. de Fato: At si caussa appetitus non est sita in „ nobis: ne ipse quidem appetitus est in nostra potestate. „ quod si ita est: ne illa quidem quæ appetitu efficiuntur, „ sita in nobis sunt. Non igitur neque assensiones, neque „ actiones, in nostra potestate. Ex quo efficitur, ut neque „ laudationes justæ sint, nec vituperationes, nec honores, „ nec supplicia. Quod quum vitiosum sit, probabiliter cõ„cludi putant: non omnia fieri fato quæcunq; fiant. Hactenus Cicero. Talæo videtur esse syllogismus connexus modi secundi: cujus propositio soritẽ habeat quinq; graduum. Mihi similiter ut antea, videntur esse syllogismi duo: nempe syllogismus connexus secundi modi, & sorites quo illius propositio approbatur. Quæstio est, an omnia fiant fato? Hujus quæstionis negationem concludit Cicero syllogismo connexo secundi modi, sic:

Si caussa appetitus non est sita in nobis: ex eo efficitur, ut neque laudationes justæ sint, nec vituperationes, &c.
Sed laudationes & vituperationes sunt justæ.
Ergo caussa appetitus est sita in nobis: & per consequens, non omnia fiunt fato.

Hujus syllogismi propositionem approbat hoc sorite,

Si caussa appetitus non est sita in nobis, ne ipse quidem appetitus est in nostra potestate.
Si appetitus non est in nostra potestate: ne illa quidem

quidem quæ appetitu efficiuntur, sita in nobis sunt.

Si illa quæ appetitu efficiuntur, non sunt sita in nobis: non igitur neque assensiones, neq; actiones, in nostra potestate sunt.

Si neque assensiones neq; actiones in nostra potestate sunt: ex eo efficitur, ut neque laudationes justę sint, neque vituperationes, nec honores, nec supplicia. Ergo

Si caussa appetitus non est sita in nobis: sequitur, nec laudationes, nec vituperationes, &c. justas esse.

Atque hæc de sorite. Sunt & qui dilemma pro nova & peculiari argumentationis specie habeant: atque id cornutum argumentandi genus vocant, quia duobus utrinque veluti cornibus feriat: quum tamen dilemma nihil aliud sit quám syllogismus disjũctus cum duobus connexis, ita ut in unoquoque dilemmate tres syllogismi sint. Exempli gratia:

Si improbus est, cur uteris?
Si probus, cur accusas?

Hîc tres syllogismi sunt: Primus connexus modi primi: quo concluditur quæstio proposita:

Si probus est, non debes accusare:
Sed est probus: Ergo
Non debes accusare.

Secundus, disjunctus: isque prosyllogismus assumtionis syllogismi principalis:

Aut improbus est, aut probus:
Non autem improbus:
Probus igitur.

Tertius, connexus secundi modi isque prosyllogismus assumtionis prosyllogismi primi:

Si improbus esset, non eo utereris:
Atqui uteris:
Non igitur improbus est.

Joan,

Joan. 18, 23. Christus quum á ministro pôtificis maximi injusté cæsus esset, tali dilemmate eum reprehendit:

Si male loquutus sum: testare de malo.
Sin bene: cur me cædis?

Quæstio est, an justé eum percusserit? Dominus negat: & negationem dilemmate probat, quod his tribus syllogismis constat.

Primus, connexus primi modi:

Si bene loquutus sum, injustè me cædis:
Sed bene loquutus sum: Ergo
Injustè me cædis.

Secundus, disjunctus: isq; prosyllogismus assumtionis syllogismi principalis:

Aut bene loquutus sum, aut male:
Non autem male loquutus sum:
Bene igitur.

Tertius, connexus modi secundi: isque prosyllogismus assumtionis prosyllogismi primi:

Si male loquutus sum: testare de malo:
At non potes testari de malo.
Non igitur male loquutus sum.

Celebre est Biantis dilemma de non ducenda uxore:
„ Aut enim pulchram, inquiebat, duces: aut deformem. Si
„ pulchram: habebis κοινήν. sin deformem: ποινήν. Utrunque
„ non est bonum. Igitur uxor ducenda non est. Hîc similiter tres syllogismi sunt:

1.

Omnis uxor aut pulchra est, aut deformis:
Neutra ducenda est:
Nulla igitur prorsus ducenda est.

2.

Si pulchram duxeris: habebis κοινήν:
Atqui non est habenda κοινή: non enim bonum:
Ergo pulchra ducenda non est.

3.

Si deformem duxeris: habebis ποινήν:

At non est habenda πόρνη: non enim bonum.
Ergo deformis non est ducenda.

Utroque prosyllogismo approbatur propositio minor syllogismi principalis: priore prius illius membrum, posteriore posterius. Sed hîc propositio minor syllogismi principalis falsa est: falsa item major in prosyllogismo utroque, quatenus neutra est κατὰ παντὸς. nam nec omnis pulchra uxor est κοινὴ, nec omnis deformis πόρνη: quippe uxor casta & pia neq; κοινὴ est, si formosa: neque πόρνη, si deformis sit. nam castitas atque pietas & prostitutionem impedit, & deformitatem compensat.

CAP. 10. DE SYLLOGISMO *simplici contracto.*

Syllogismus, est "simplex aut compositus: Simplex, ubi "pars" consequens quæstionis disponitur "in propositione: pars "antecedens "in assumtione: "estq; affirmatus, é partib. omnib. affirmatis; negatus, é negata antecedentiũ partium altera cum cõplexione: generalis, é própositione & assumtione generalibus: specialis, ex altera tantúm generali: proprius, ex utraq; propria. Simplex syllogismus, est "contractus partibus vel explicatus. Contractus, " quando argumentum pro exemplo ita subjicitur particulari quæstioni, ut utrãq; partem antecedẽs & assumtione affirmatus intelligatur:

Quædam confidentia est virtus, ut constantia.
Quædam confidentia non est virtus, ut audacia.

Hîc enim argumentum, quæstionis utranque partem antecedere intelligitur, tanquam esset

esset expressum, Constantiam esse virtutem & confidentiam: ideoque quandam confidentiam esse virtutem: item, Audaciam non esse virtutem, & tamen esse confidentiam: ideoque quandam confidentiam non esse virtutem. Sic usus disserendi, magister syllogistici judicii contrahitur, nec aliter explicatur. Atque ista expositio principium syllogismi partibus explicati ab Aristotele efficitur, tanquã per se pleno syllogismi judicio sit clarior & illustrior.

Simplex aut compos.] Hæ appellationes ex argumenti dispositione sumtæ sunt: quod aut disponitur cum quęstionis partibus sigillatim, aut cum tota quæstione, id est, cum utraque quæstionis parte conjunctim. Vulgó divisio ista traditur his verbis, Syllogismus aut est categoricus aut hypotheticus: quæ appellationes á partibus, id est, enunciatis é quibus syllogismi constant, desumtæ sunt. Cæterúm de illa divisione idem sentiendum est quod de divisione propositionis consimili: de qua diximus in caput 5. Aliás appellari possit syllogismus simplex qui unicus est, id est, qui unicam conclusionem cõcludit, sive is é simplicibus sive é compositis enunciatis constet: Compositus autem, qui multiplex est, id est, qui non unam tantúm conclusionem, sed duas pluresve cõcludit: cujusmodi syllogismus sorites dicitur. *Pars consequens quæstionis*] Non autem tota quæstio, ut fit in syllogismo composito. Quæstionis vocabulum hîc intellige ut suprá cap. 8. nempe partim per synecdochen generis, de quęstione conjuncta: partim per metonymiam adjuncti, de enunciato dubio quod in quæstioné vocatur, seu de quo quæstio movetur. *Consequens*] Vulgó prædicatum, item terminus major. *In propositione*] Vulgó, In propositione majore. *Antecedens*] Vulgó

Vulgò subjectum, item terminus minor. *In assumtione*] Vulgò, In propositione minore. Hęc igitur syllogismi simplicis definitio vulgò comprehéderetur his verbis, Syllogismus categoricus est, in quo uterque terminus quæstionis cum medio singulatim disponitur, major quidem in propositione majore, minor verò in minore. *Estque affirmatus*] Sequitur duplex divisio syllogismi simplicis: altera in affirmatum aut negatum: altera in generalem, aut specialem, aut proprium. Quarum divisionum prior non videtur esse καθόλου πρῶτον, id est reciproca: cúm similiter dividi possit syllogismus compositus: in posteriori autem partes duæ posteriores non sunt inter se dissentaneæ, sed consentaneæ: nam proprius syllogismus est etiam specialis: est enim illius species: plané ut enunciatum proprium enunciati specialis species est: ut traditum est cap. 4. Posterior itaque divisio sic fuerat proponenda: Syllogismus simplex aut generalis est aut specialis: specialis autem rursum aut infinitus aut proprius. Vel potiús ad hunc modum: Syllogismus simplex aut universalis est, aut particularis, aut singularis: Universalis, cujus conclusio est universalis: particularis, cujus particularis: singularis, cujus singularis. Sed hîc appellationes usitatæ modorum, utiliores ad docendum videntur esse: de quibus dicemus pauló póst. *Contractus partibus*] Author studio dichotomiæ, trichotomiam Aristotelis in tres figuras neglexit: & studio methodi, ex tertia figura primam, & vicissim ex prima tertiam fecit. *Quando argumentum*] Tertia figura Aristotelica vulgò sic definitur, Tertia figura est in qua medium est subjectum in utraque pręmissa. Porró species syllogismorum sub singulis generibus seu figuris comprehensę, vulgó appellantur modi, & artificialibus quibusdam vocabulis nominantur: quorum singulæ syllabæ ad singula syllogismi enunciata applicantur, ad indicandum eorum tum qualitatem, tum quantitatem, tum etiam in secunda & tertia figura, reductionis requisita, id est, ea quę requiruntur quæque fieri opor-

tet quum syllogismi secundæ & tertiæ figuræ ad primã figuram reducuntur, id est, syllogismis primę figuræ permutantur. Illa vocabula his quatuor versibus continentur:

1. *Barbara, Celarent, primæ, Darii, Ferioq;*
2. *Cesare, Camestres, Festino, Baroco, secundę:*
3. *Tertia grande sonans tibi dat Darapti, Felapton:*
4. *Adjungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.*

In quib. vocabulis observandæ sunt quatuor vocales, A, E, I, O: quatuor item consonantes initiales, B, C, D, F: nec non quatuor consonantes mediæ, S, P, M, C. Vocales indicant propositionum seu enunciationum syllogismi quantitatem & qualitatem:

nempe A universalem affirmativam.
E universalem negativam.
I particularem affirmativam.
O particularem negativam.

Consonantes initiales admonent, qui modi ad quos reducendi sint, nempe unusquisque ad eum modum primæ figuræ qui incipit ab eadem litera: ut ad Barbara reducuntur Baroco & Bocardo: ad Celarent reducuntur Cesare, Camestres, &c. Consonantes mediæ indicãt requisita reductionis, juxta hos duos versus.

S *vult simpliciter verti, P verò per acci.*
M *vult transponi, C per impossibile duci:*

Id est,
S } indicat { Simplicem conversionem.
P } indicat { Per accidens conversionem.
M } indicat { Mutationem loci seu *μετάθεσιν*, id est, transpositionem præmissarum.
C } indicat { Contradictoriã propositionem, seu conclusionem absurdam.

His appellationibus nos adjiciemus plures: accõmodatas modis syllogismorum propriorum quos in singulis figuris noster author observavit: ut in tertia *Durupti* & *Fylupton*: in secunda, *Cysury* & *Cumyflrys*: in prima, *Burburu*, & *Cyluryni*. In quibus vocabulis, vocalis U enunciatio-

ciationem singularem affirmativam: Y veró singularem negativam indicat. Quas quidem recens á nobis confictas memorativas voces non pejús aures tyronum, quám veteres illas jam usu tritas, ferituras judicamus. Sed quibus aures nimium teneræ sunt, iis illas ad harum vocum sonum per me quidem obturare licebit.

Tertiæ igitur figuræ sex traduntur modi: Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison. His noster author duos alios olim adjecit, eorum scilicet syllogismorum qui vulgó Expositorii dicuntur: quorum videlicet medium seu argumentum est res singularis seu individuum. Dicuntur autem Expositorii, quod terminus minor per medium exponatur, tanquam per exemplum speciale. Verúm istiusmodi expositio etiam in cæteris modis locum habet: ut non sit καθόλου πρῶτον, id est, propria expositoriorum (qui dicuntur) syllogismorum. Porró exempla olim ab authore proposita, vulgó in scholis sic proponerentur:

1.

Da	*O. constantia est virtus:*
rap	*O. constantia est confidentia: Ergo*
ti	*Q. confidentia est virtus.*

2.

Fe	*N. audacia est virtus:*
lap	*O. audacia est confidentia: Ergo*
ton	*Q. confidentia non est virtus.*

3.

Dis	*Q. sapiens est dives:*
am	*O. sapiens est laudabilis: Ergo*
is	*Q. laudabilis est dives.*

4.

Da	*O sapiens est laudabilis:*
tis	*Q. sapiens est pauper: Ergo*
i	*Q. pauper est laudabilis.*

 Bocar-

5.

Boc *Q. docti non sunt boni:*
ar *O. docti norunt veritatem: Ergo*
do *Q. qui norunt veritatem, non sunt boni.*

6.

Fe *N. stultus est beatus:*
ris *Q. stultus est fortunatus: Ergo*
on *Q. fortunatus non est beatus.*

7.

Du *Socrates est philosophus:*
rup *Socrates est homo: Ergo*
ti *Q. homo est philosophus.*

8.

Fy *Thersites non est philosophus:*
lup *Thersites est homo: Ergo*
ton *Q. homo non est philosophus*

Contrahitur] Atque hæc caussa P. Ramo fuit, ut modos illos syllogismorum explicatorum tertiæ figuræ Aristotelicæ, olim á se traditos, expunxerit. Quanquam ejusmodi contractio syllogismorum qualis hic ab authore proponitur, syllogistica non videtur: quoniam argumentum non enunciatur ut ratio seu probatio, sed ut declaratio. nam particula UT, sic usurpata, non probandi, sed declarandi potestatem habet. ad probandum autem adhibenda est particula rationalis aut caussalis, Nā vel Quia: & ita dicendum: Quædam confidentia est virtus: nam constantia est virtus. quod jam enthymema est, cui deest assumtio. *Expositio*] Qua scilicet exponitur quæstionis antecedens, tanquam genus, per speciem seu exemplum. cujus nota est conjunctio Ut. hinc factum puto, ut syllogismi hujus figuræ expositorii dicti sint.

CAP.

CAP. II. DE PRIMA SPECIE SYLLOGISMI *simplicis explicati.*

In syllogismo explicato"propositio est"generalis aut propria,& conclusio similis "antecedenti aut"parti"debiliori: Species duę sunt, prima ubi"argumentum"semper"sequitur,negatum in"altera parte.

GEN. I.

Ces *Turbatus non bene utitur ratione:*
a *Sapiens bene utitur ratione:*
re *Sapiens igitur non est turbatus.*

Hoc judicium ita fit á Cic.3.Tusc.Et quēadmodū(ait)oculus conturbatus,nō est probé affectus ad suum munus fungendum: & reliquæ partes, totumque corpus á statu cúm est motum , deest officio suo ac muneri: sic conturbatus animus nō est probé affectus ad exequendum munus suum.Munus autem animi est,ratione uti: & sapientis animus ita semper affectus est,ut ratione optimé utatur:nunquā igitur est perturbatus.

GEN. 2.

Cam *Res mortalis est composita:*
es *Animus non est compositus:*
tres *Animus igitur non est mortalis.*"

Cic.I.Tusc. "hoc syllogismo judicat,animū immortalem esse. In animi autem cognitione (inquit) dubitare non possumus, nisi forté in physicis plumbei sumus, quin nihil sit animis

" admixtum, nihil cōcretum, nihil copulatum,
" nihil coagmētatum, nihil duplex. Quod cúm
" ita ſit; certé nec ſecerni, nec dividi, nec diſcer-
" pi, nec diſtrahi poteſt: nec interire igitur. Eſt
" enim interitus, quaſi diſceſſus & ſecretio ac di
" remtus earum partium, quæ ante interitum
" junctione aliqua tenebantur.

SPEC. I.

Feſ *Lividus non eſt magnanimus:*
ti *Maximus eſt magnanimus:*
no *Maximus igitur non eſt lividus.*

Hoc judicio Ovid 3. de Pont. Eleg. 3. concludit:

Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Utq; latens ima vipera ſerpit humo:
Mens tua ſublimis ſupra genus eminet ipſum,
Grandius ingenio nec tibi nomen ineſt.
Ergo alii noceant miſeris, optentq; timeri,
Tinctaq; mordaci ſpicula felle gerant.
At tua ſupplicibus domus eſt aſſueta juvandis,
In quorum numero me precor eſſe velis.

SPEC. 2.

Ba *Saltator eſt luxurioſus:*
roc *Murena non eſt luxurioſus:*
o *Murena igitur non eſt ſaltator.*

Cic. pro Mur. Nemo. n. feré ſaltat ſobrius,
" niſi forté inſanit, neq; in ſolitudine, neq; in cō
" vivio moderato atq; honeſto: Intēpeſtivi cō-
" vivii, amœni loci, multarū deliciarū comes eſt
" ex-

extrema saltatio : Tu mihi arripis id, quod necesse est omnium vitiorum esse postremũ: relinquis illa, quibus remotis hoc vitiũ omnino esse non potest : nullum turpe convivium non amor, nõ comessatio, non libido, nõ sumptus ostẽditur: & cúm ea non reperiantur, quę voluptatis nomen habẽt, quęque vitiosa sunt, in quo ipsam luxuriam reperire non potes, in eo te umbram luxurię reperturum putas? Hoc judicii modo Ovidius 1. Trist. Eleg. 1. tripliciter concludit, dum carminum suorum excusationem exponit:

Carmina proveniunt animo deducta sereno:
Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis & otia quærunt:
Me mare, me venti, me fera jactat hyems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
Hæsurum jugulo jam puto jamq; meo.
Hac quoq, quæ facio, judex mirabitur æquus:
Scriptaque cum venia qualiacunque leget.

PROPR. I.

Cys *Agesilaus non est pictus ab Apelle:*
u *Alexander est pictus ab Apelle:*
ry *Alexander igitur non est Agesilaus.*

PROPR. 2.

Cum *Cæsar oppressit patriam:*
ys *Tullius non oppressit patriam:*
trys *Tullius igitur non est Cæsar.*

In hoc capite agit de secunda figura Aristotelis: quæ vulgó sic definitur, In qua medium est prædicatum in utraque præmissa. *Propositio*] Vulgó propositio major. *Generalis aut propria*] Vulgó universalis aut singularis. *Antecedenti*] Utrique præmissę. *Parti*] Præmissæ. *Debiliori*] Nempe negativæ, item particulari. *Argumentum*] Vulgó medium. *Semper*] Id est, in utraque pręmissa. *Sequitur*] Prædicati locum tenet. *Altera parte*] Præmissa vel majore, vel minore. *Hoc syllogismo*] At non principaliter hoc, verúm isto:

Quod interit, id in partes dirimitur:
Animus non potest in partes dirimi:
Animus igitur non potest interire.

Ad hujus syllogismi assumtionem probandam adhibetur hic prosyllogismus:

Quicquid in partes dirimi potest, id compositum est:
At animus non est compositus:
Animus igitur non potest in partes dirimi.

Agesilaus] Sequentes duo modi in quibus præmissæ sunt propositiones singulares, seu (ut noster author loquitur) enunciata propria, vulgó non traduntur: sed non minorem superioribus modis firmitatem habent, atque etiam æqué frequentem usum habere possint: ut quum de duobus quæritur, utrum sit unus & idem: Multi enim binomines sunt: & aliter ab hoc, aliter ab illo nominantur. Sæpé etiam duo idem nomen habent, ut unus & idem esse putari possit. Argumenta igitur quibus ejusmodi personæ discernuntur, aut etiam alię res singulares suis propriis nominibus appellatę, in hac figura concluduntur. Quapropter utiliter ab authore hi modi annotati sunt. Liquet autem ex hujusmodi syllogismis, vulgó perperam in doctrina syllogismorum propositiones singulares haberi pro particularibus. Nam ex puris particularibus nihil sequitur: at ex puris singularibus non nihil sequitur, sed firmiter ex iis concluditur: ut liquet ex syllogismis propositis. Quin potiús in con-

concludendo propositiones singulares universalium vim habere videntur: hoc certé cum illis commune habent, quód definitæ sunt, hoc est, quód subjectum earum rem certam ac definitam indicat: quum contrá particulares indefinitæ sint, hoc est, quarum subjectum nihil certi ac definiti indicat, sed animum auditoris per varias species vagari sinit, incertum de qua aut quibus enunciatum sit. Atque hinc Scholasticorum individuum vagum nominatum arbitror: ut cúm dicitur, Quidam philosophus Atheniensis cicutam bibit. ubi non indicatur quis ille fuerit, nempe Socrates. Sic Christus discipulis dicebat in postrema cœna, Unus vestrûm me prodet. Unde illorum animus vagari incipiebat, & quod indefinité dictum erat, quisque sua ipsius persona interrogando definire, dicendo, Domine, num ego sum? At ipse postea definité ad Judam Iscariotem applicabat.

CAP. 12. DE SECUNDA SPECIE *syllogismi simplicis explicati.*

Secũda species explicati syllogismi est, quãdo "argumentum" antecedit " in propositione, "sequitur" affirmatum" in assumtione.

AFF. GEN.

Bar *Omne justum est utile:*
ba *Omne honestum est justum:*
ra *Omne igitur honestum est utile.*

Quod Cic. 2. Offic. ita concludit: Summa " quidem authoritate philosophi, severé sané " atq; honesté hæc tria genera confusa, cogita- " tione distinguunt: Quidquid enim justum sit, " id etiam utile esse censent: Itemque, quod ho- " nestum, idem justum: ex quo efficitur, ut quid " quid honestum sit, idem sit utile. "

NEG.

NEG. GEN.

Ce *Timidus non est liber:*
la *Avarus est timidus:*
rent *Avarus itaq; non est liber.*

*Hoc ita concluditur & judicatur ab Horatio 1. Epist.

Quo melior servo, quo liberior sit avarus,
In triviis fixum cúm se demittit ob assem,
Non video: nam qui cupiet, metuet quoque: porró
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Sic Terēt. in Eunucho concludit & judicat:

Consilii expers, consilio regi non potest:
Amor est consilii expers:
Consilio itaq; regi non potest.

Syllogismus his verbis sequitur:

Here, quæ res in se neq; consilium neq; modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore omnia hæc insunt vitia: injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quám si des operam, ut cum ratione insanias.

AFF. SPEC.

Da *Consules virtute facti, studiosé Remp. tueri debent:*
ri *Cicero est virtute factus Consul:*
i *Cicero igitur Remp. studiosé tueri debet.*

Sic

Sic Orator diligentiam ſuam Agrar.2.cõcludit & judicat: Nam cúm omnium Conſulum (ait) gravis in Republ. cuſtodiēda, cura ac diligentia debet eſſe, tum eorum maximé qui non in incunabulis, ſed in cāpo ſunt Conſules facti: Nulli populo Romano pro me majores noſtri ſpoponderunt, mihi creditum eſt: á me petere, quod debeo, me ipſum appellare debetis. Quemadmodum cúm petebam, nulli me authores generis mei vobis cõmendarunt: ſic ſi quid deliquero, nullæ ſunt imagines quæ me á vobis deprecentur. Quare modó ut vita ſuppetat (quanquā ego ſum is, qui eam poſſim ab iſtorum ſcelere inſidiiſq; defendere) polliceor hoc vobis, Quirites, bona fide, Remp. vigilanti homini, non timido; diligenti, non ignavo commiſiſtis.

Quod optatum redierit, gratum eſt:
Lesbia Catullo optata rediit:
Grata igitur eſt.

Catullus sic concludit:

Si quicquam cupidoque optantique obtigit unquam &
Inſperanti, hoc eſt gratum animo proprié:
Quare hoc eſt gratum, nobis quoque charius auro,
Quód te reſtituis, Lesbia, mi cupido:
Reſtituis cupido, atq; inſperanti ipſa refers te
Nobis, ô lucem candidiore nota!

Quis

Quis me uno vivit felicior? aut magis hac quid
Optandum vita, dicere quis poterit?

NEG. SPE.

Fe *Deceptor amantis puellæ non est laudandus:*
ri *Demophoon est deceptor amantis puellæ, ut Phyllidis:*
o *Demophoon igitur non est laudandus.*

Phyllis apud Ovidium ita judicat Demophoontem laudandum non esse:

Fallere credentem non est operosa puellam
Gloria: simplicitas digna favore fuit:
Sum decepta tuis & amans & fœmina verbis,
Dii faciant laudis summa sit ista tuæ.

AFF. PRO.

Bar *Octavius est hæres Cæsaris:*
bu *Ego sum Octavius:*
ru *Sum igitur hæres Cæsaris.*

NEG. PRO.

Cy *Antonius non est filius Cæsaris:*
lu *Tu es Antonius:*
rynt *Non es igitur filius Cæsaris.*

Agit in hoc capite de prima figura Aristotelis: quæ vulgo sic definitur, Prima figura est in qua medium in majore præmissa est subjectum, in minore prędicatum. *Argumentum*] Vulgo, medium. *Antecedit*] Vulgo, subjectum est. *In propos.*] Vulgo, in præmissa majore. *Sequitur*] Vulgo, prædicatum est. *Affirm.*] Juxta regulam, In prima figura ex minore negativa nihil sequitur, id est, nihil concluditur. *In assumt.*] Præmissa mino-

minore. *Hoc ita*] Non plané hoc quod præcedente syllogismo est expositũ, nec plané ita ut est expositum. Concluditur enim non simpliciter, *Avarum non esse liberum*: sed *in triviis fixum quum se demittit ob assem*. Et hæc negatio concluditur sorite trium graduum, ad hunc modum:

Avarus quum ob aßem se demittit, cupit:
Qui cupit, is etiam metuit:
Qui metuit, is non est liber:
Ergo avarus quum ob aßem se demittit, non est liber.

Hoc sorite continentur duo syllogismi: quorum principalis hic est:

Qui metuit, non est liber:
Avarus quum ob assem se demittit, metuit:
Ergo avarus quum ob aßem se demittit, non est liber.

Prosyllogismo approbatur assumtio syllogismi principalis, ad hunc modum:

Qui cupit, is quoq; metuit:
Avarus quum ob assem se demittit, cupit:
Ergo Avarus quum ob assem se demittit, metuit.

Sic] Pauló aliter, nempe ad hunc modum:

Quod optatum obtingit, gratum est:
Lesbiæ reditus Catullo optatus obtigit:
Ergo Lesbiæ reditus Catullo gratus est.

Octavius] Sequentes duos modos, itidem ut in secunda figura, vulgari doctrinæ adjecit noster author: in quibus prȩmissæ sunt propositiones singulares seu enunciata propria: minor autem est propositio (ut vocant) identica: quippe in qua idẽ de seipso dicitur, nempe nomen proprium de ea persona aut re cujus est proprium. Quo loco obiter admonere libet, in verbis Domini de pane sacræ cœnæ, *Hoc est corpus meum*, *Hoc est sanguis meus*: non esse propositionem identicam, neque qualem

lem Papistæ ponunt, neque qualem posuit Lutherus ejusque discipuli, nec denique qualem Carolostadius. Nã Papistę quidem pronomen *Hoc* in priore enunciato referunt ad corpus Christi tanquã sub specie panis latens, in posteriore ad sanguinem Christi tanquam latentem sub specie vini: Lutherus autem retulit ad illa tanquam latentia sub ipso pane & ipso vino: Carolostadius veró ad corpus Christi in mensa sedens, sanguinemq; in illius venis contentum retulit. Nulla harum expositionum vera est: Carolostadii tamen expositio veriús ponit propositionem identicam quám reliquæ: quia pronomen *Hoc* ad verum Christi corpus refert: reliquæ autem ad fictitium & invisibile Christi corpus sub specie panis aut ipso pane: quale corpus si maximé esset, non tamen esset idem cum corpore Christi vero, visibili scilicet & palpabili. Malé vertitur, *Hic est sanguis meus.* nam hoc perinde est ac si diceretur, Hic sanguis est sanguis meus. Atqui pronomen τȢτο non ad sanguinem Christi, sed ad poculum refertur: ut liquet ex contextu, & declaratione apud Lucam & Paulum: ubi habetur τȢτο τὸ ποτήριον, id est, Hoc poculum.

Cap. 13. de syllogismo *connexo primo.*

Adhuc syllogismus simplex fuit: syllogismus "compositus, est syllogismus, ubi "tota quęstio est pars "altera "propositionis "affirmatæ & cõpositæ: argumentum est pars reliqua. "Tollere autem in composito syllogismo, est specialem contradictionẽ ponere. Syllogismus compositus, est "connexus aut disjunctus. Syllogismus connexus, est syllogismus cõpositus propositionis connexæ; estque duorum modorum. primus modus syllogismi connexi est, qui assumit antecedens, & consequens concludit.

Quo

Quomodo Cicero judicat & concludit lib. 2. de Divinat.

"*Si dii sunt, divinatio est:*
Sunt autem dii:
Divinatio est igitur.

3. Offic. "Atque si etiam hoc natura præscribit, ut homo homini, quicunque sit, ob eam ipsam caussam, quód is homo sit, consultum velit, necesse est, secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. Quod si ita est, una cõtinemur omnes & eádem lege naturę: Idque ipsum si ita est, certé violare alterum lege naturę prohibemur: verum autem primum, verum igitur & extremum.

Sic AEneid. 4. Dido judicat AEneę remanendum esse:

Mene fugis? per ego has lachrymas dextramq; tuam, te
Quando aliud mihi jam miseræ nil ipsa reliqui,
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum: miserere domus labentis, & istam,
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem:
Te propter Libycæ gentes Nomadumque tyranni
Odêre, infensi Tyrii: te propter eundem
Extinctus pudor, &, qua sola sydera adibam,
am ip rior: cui me moribundam deseris hospes?

Fre-

Frequenter hîc non assumitur idẽ, sed majus: ut 1. Catil. Si te parentes timerent atque
„ odissent tui, neque illos ulla ratione placare
„ posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquó con-
„ cederes: nunc te patria (quæ communis est o-
„ mnium nostrûm parens) odit ac metuit, & jam
„ diu nihil de te judicat, nisi de parricidio suo
„ cogitare: hujus tu neque authoritatẽ verebe-
„ re? neque judicium sequêre? neque vim perti-
„ mesces? Concludendi modus hic idem est,
„ quando propositio est relata temporis: quo genere nympha OEnone apud Ovidium cõcludit errorem stultitiæ suæ:

Cûm Paris OEnone poterit spirare relicta,
Ad fontem Xanthi versa recurret aqua:
Xanthe retró propera, versæq; recurrite lymphæ:
Sustinet OEnonen deseruisse Paris.

Compositus] Vulgó hypotheticus. *Tota quæstio*] Non pars tantúm quæstionis, ut in simplici seu categorico. Quæstio autem, id est propositio probanda seu enunciatum dubium de cujus veritate quæritur. Metonymia adjuncti. *Altera*] Sive antecedens, sive consequens. Etsi enim propositio syllogismi compositi ex pluribus quám duobus simplicibus enunciatis constare possit: tamen quotquot eorum fuerint, semper ad duo revocari possunt, quorum alterum antecedentis, alterum consequentis rationem habeat. hoc de enunciatis connexis planum est. de disjunctis autem non minús verum est: quoniam disjuncta in connexa mutari possunt. *Propositionis*] Vulgo vocant propositionem majorem, & in syllogismis hypotheticis Copulatum. *Affirmatæ*] Unde pendeat affirmatio & negatio in enunciato composito, vide suprá cap. 4. nempe ex ipsa conjun-

conjunctione qua enunciata inter se cōponuntur: quo fit ut enunciatum compositum affirmativum esse possit, etiamsi é simplicibus negativis constet: ut, Si non est resurrectio mortuorum: etiam Christus non resurrexit. Enunciatum connexum est, constans é simplicibus negatis: at ipsum tamen affirmatum est: affirmatur enim ipsa consequentia seu consequutio, quód scilicet posterius ex priori sequatur. quasi dictum esset, Si nō est resurrectio mortuorum; sequitur ex eo, Christū non resurrexisse. Ceterúm quod hîc dicitur, non videtur esse κατὰ παντός: efficitur enim syllogismus compositus etiā é propositione negata: ut ipse author tradit infrá cap. 15. nempe é propositione copulata negata: ut,

Non & dies est & nox est:
At dies est:
Non igitur nox est.

Sed notandum, ejusmodi enunciatum æquipollere connexo, cujus prior pars affirmata, posterior negata sit: ac si diceretur, Si dies est, nox non est: Vel, Si nox est, dies non est. Hujusmodi autem connexum affirmatum est, quia affirmatur consequentis enunciati ex antecedente consequutio: quasi diceretur, Si dies est, sequitur noctem non esse. *Tollere autem*] Quia póst in definitionibus modorum utetur tollendi verbo, priús illud declarat: ne quis putet, *tollere* idem esse quod *negare*. Tollere igitur, inquit, in syllogismo composito, est specialē contradictionem ponere. Uno verbo, est Contradicere. Contradicitur autem ut affirmationi negando, sic negationi affirmando. Specialem autem contradictionem vocat, qua vel de specie negatur quod de toto genere (atque ita etiam de illa specie) fuit affirmatum: vel contrá. item qua de specie aliqua specialissima, id est (ut vulgó vocant) individuo seu re singulari idem affirmatur & negatur. *Assumere* autem in syllogismo composito, est repetere alteram propositionis partem, talem qualis est in ipsa propositione, videlicet affirmatam affirmaté, negatam negaté. *Connexus aut*

disjunctur] Vulgò, Syllogismus hypotheticus est aut cõditionalis aut disjunctivus. Plura genera nõ sunt: nam enunciatum copulatum si affirmatum sit, ἀσυλλόγιστον est: si negatum, æquipollet connexo, ut dictum est: discretivum denique enunciatum ἀσυλλόγιστον quoque est. *Si Dii sunt*] Illustremus hunc locum exemplis sacrarum literarum. Matth. 6.

vers. 30. *Si herbam agri vestit Deus, multò magis vestiet suos filios.*

vers. 29. *At herbam agri vestit Deus.*

vers. 31. *Ergo multo magis vestiet suos filios.*

Matth. 7. *Si vos nostis dona bona dare liberis vestris;*
vers. 11. *multo magis pater vester qui est in cælis, dabit bona iis qui ab ipso petent.*

v. 9 & 10. *Sed vos nostis dona bona dare liberis vestris.*

vers. 8. *Ergo multo magis Deus dabit bona petentibus.*

Marc. 9. ait Christus patri cujusdam habentis spiritum impurum, ipsiusque opem imploranti, Si potes hoc cre-
„ dere, omnia fieri possunt credenti. quasi dicat: Si credis,
„ ejiciam spiritum impurum. Assumit ille, Credo Domi-
„ ne: succurre incredulitati meæ. Concludit Christus ipso
„ facto, ejiciens illum spiritum.

Joan. 15, 20. Si me persequuti sunt (ait Dominus Apo-
„ stolis) & vos persequentur. Assumtionem & conclusionẽ
„ supplendam relinquit; illam tanquam notam, hanc tanquam perspicuam. *Atque si*] Hujus syllogismi propositio continet soriten trium graduum, ac proinde tria enunciata connexa. Assumtio assumit antecedens enunciati primi: Conclusio concludit consequens enunciati postremi.

CAP. 14. DE SYLLOGISMO CON. 2.

Secundus modus connexi tollit consequens, ut tol-

ut tollat antecedens:

"Si ulli rei ſapiens aſſentietur uſquam, aliquando etiam opinabitur:
Nunquam autem opinabitur:
Nulli igitur rei aſſentietur.

Eodem ſyllogiſmo Ovidius 2. Triſt. ſtultitiam ſuam judicat:

Si ſaperem, doctas odiſſem jure ſorores,
Numina cultori pernicioſa ſuo.
At nunc (tanta meo comes eſt inſania morbo)
Saxa memor refero rurſus ad icta pedem.

Hæ due ſyllogiſmi ſpecies ſunt omnium uſitatiſſimæ.

Si ulli rei] Nos hîc rurſum afferamus exempla é ſacris literis. Joan. 5,46. ait Chriſtus ad Judæos: Si crederetis " Moſi, crederetis mihi. At non creditis mihi: Ergo nec " Moſi: & per conſequens, Moſes accuſabit vos apud patré meum. Aſſumtionem omittit ut notam: concluſionem item, ut perſpicuam.

1. Cor. 15,
verſ. 13 & 16. *Si reſurrectio mortuorum non eſt, Chriſtus quoque non eſt excitatus.*
verſ. 20. *Nunc autem Chriſtus excitatus eſt ex mortuis.*
Ergo reſurrectio mortuorum eſt.

1. Cor. 11,6. Nam ſi non velatur mulier, etiam tondeatur: quód ſi turpe mulieri tonderi aut radi, veletur. "

Si mulier non velanda, tondenda igitur.
Non autem tondenda: quia turpe.
Velanda igitur.

Gal. 3,18. Nam ſi ex Lege eſt hæreditas, non jam ex " promiſſione: Abrahæ veró per promiſſionem gratificatus eſt Deus hæreditatem. "

Si hæreditas eſt ex Lege, non eſt ex promiſſione:

Sed est ex promissione: sic enim contigit Abrahæ:
Non igitur ex Lege.

Sic Rom. 4,14. Etenim si ii qui ex Lege sunt, hęredes sunt: inanis facta est fides, & vana reddita est promissio.

NOTA.

Reperiuntur quoque syllogismi connexi, in quibus tollitur antecedens, ut tollatur cõsequens: ut Joan. 15,19 Si ex mũdo essetis, mundus quod suum est amaret: quia veró ex mundo non estis, sed ego elegi vos ex mundo; propterea odit vos mundus.

Si ex mundo essetis, mundus vos amaret:
At ex mundo non estis: Ergo
Mundus non amat vos.

Ibid. vers. 20. Si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt. Assumtionem & conclusionem cogitandam relinquit: nempe, Sed sermonem meum non servaverunt. Ergo nec vestrum servabunt. Ibid. vers. 22. Si non venissem & loquutus essem eis, peccatum nõ haberent: nunc autẽ non habent quod prætexant peccato suo. Assumtio tanquam nota omittitur, nempe, Sed veni & loquutus sum eis: notatur tamen conjunctione, Nunc autem. quasi dicat, Quia veni. Ibid. vers. 24. Si opera non fecissem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc auté & viderunt & oderunt & me & patrẽ meum. Assumtio est, Sed feci opera, &c. Conclusio, Ergo peccatum habent, id est, excusationem non habent. Sed hîc notandum, hujusmodi syllogismos tum demum firmiter concludere, cúm partes propositionis, id est (ut vulgo loquuntur) antecedens & consequens copulati inter se reciprocantur: secus ἀσυλλογιστία committetur: ut,

Si homo est asinus, certé homo est animal:
Sed homo non est asinus: Ergo
Homo non est animal.

Hîc

Hîc ex veris præmissis conclusio falsa nata est: quia partes propositionis non sunt reciprocæ. At in reciprocis verum concluditur hoc modo: ut,

Si arbor sentit, certè arbor est animal:
Sed arbor non sentit: Ergo
Arbor non est animal.

Hinc perspicitur, hujusmodi syllogismos nõ vi dispositionis argumenti, sed vi reciprocationis argumenti, cũ altera propositionis parte, ac proinde vi secundi modi concludere. Si enim partes propositionis per reciprocationem traducantur, secundus syllogismi connexi modus existit: ut,

Si arbor est animal, arbor sentit:
Sed arbor non sentit: Ergo
Arbor non est animal.

Eadem planè ratio est cur aliquando in simplicibus seu categoricis syllogismis in prima figura ex minore negante, vera inferatur cõclusio: ut Joan.8,47. ait Christus Judæis, Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

Qui ex Deo est, verba Dei audit:
Vos ex Deo non estis: Ergo
Vos non auditis verba Dei.

Valet consequentia propter majoris reciprocationẽ, ac proinde vi secundæ figuræ: ut,

Ba *Qui verba Dei audit, ex Deo est:*
roc *Vos ex Deo non estis:*
o *Vos igitur non auditis verba Dei.*

CAP. 15. DE SYLLOGISMO *disjuncto primo.*

Syllogismus disjunctus, est syllogismus cõpositus propositionis disjunctæ. Modi duo sunt: Primus tollit unum, & reliquum concludit, ut:

Aut dies eſt aut nox eſt:
At dies non eſt:
Nox igitur eſt.

Ciceronis pro Cluentio judicium tale eſt:
,, Sed cúm eſſet hæc illi propoſita conditio, ut
,, aut juſté pieq; accuſaret, aut acerbé indigneq;
,, moreretur : accuſare quoquo modo poſſet,
,, quám illo modo mori maluit . Disjunctio
clarior ſic erit:

Aut accuſandum aut moriendum:
Non moriendum:
Accuſandum igitur.

,, Sic idem 2.Phil. ratiocinatur : Nunquāne
,, intelliges, tibi ſtatuendum eſſe; utrúm illi qui
,, iſtam rem geſſerunt, homicidę ſint, an vindi-
,, ces libertatis? Attende enim pauliſper, cogita-
,, tionemque ſobrii hominis ad punctum tem-
,, poris ſuſcipe: & ego qui ſum illorum, ut ipſe
,, fateor, familiaris: ut á te arguor, ſocius : nego
,, quicquam eſſe medium: confiteor, illos, niſi
,, liberatores populi Romani conſervatoresq;
,, Reipublicæ ſint, plus quám ſicarios, plus quā
,, homicidas, plus quám parricidas eſſe: ſi quidē
,, eſt atrocius, patriæ parentem, quám ſuum oc-
,, cidere. Tu homo ſapiens & conſiderate, quid
,, dicis? Si parricidæ; cur honoris cauſſa á te ſunt
,, & in hoc ordine, & apud populum Rom. ſem-
,, per appellati? cur M . Brutus, te referente, le-
,, gibus eſt ſolutus, ſi ab urbe plus quám decem
,, dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares incredibili

M.Bruti

M.Bruti honore celebrati?cur provincię Caſ- "
ſio & Bruto datę? cur Quæſtores additi? cur
Legatorum numerus auctus? Atque hæc acta "
per te:non igitur homicidæ: Sequitur ut libe- "
ratores tuo judicio ſint;quandoquidem tertiũ "
nihil poteſt eſſe.Si partes disjunctæ propoſi- "
tionis ſint duabus plures,judicandi concludẽ- "
diq; ars erit eadem.Sic Cicero judicat,Rabiri-
um cum conſulibus eſſe oportere:Atqui vide-
mus(ait)hæc in rerum natura tria fuiſſe,ut aut "
cum Saturnino eſſet, aut cum bonis,aut late- "
ret. Latére autem, mortis erat inſtar turpiſſi- "
mę:cum Saturnino eſſe,furoris & ſceleris:vir- "
tus & honeſtas & pudor, cum Coſſ. eſſe co- "
gebat. "

Cap. 16. de syllogismo *disjuncto ſecundo.*

Disjunctus ſecundus, é propoſitione partibus omnibus affirmata aſſumit unum, & reliquum tollit,ut:

Dies eſt,aut nox eſt:
At dies eſt:
Nox igitur non eſt.

Sic Juno cum Jove de Turno concludit, 10.Aeneid.

—*Quid ſi quod voce gravaris,*
Mente dares, atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet inſontẽ gravis exitus, aut ego veri
Vana feror:quod ut ô potiús formidine falſa

Ludar, & in melius tua, qui potes, orsa reflectas.

Ejusmodi syllogismus efficitur é propositione copulata negata, quæ negata complexio dicitur: quæque disjunctionis affirmatę vim obtinet.

Non & dies est, & nox est:
At dies est:
Non igitur nox est.

Nihil hîc video annotandum, quám quód syllogismi disjũcti ad cõnexos videantur posse revocari: permutatione scilicet propositionis, id est, enunciati disjuncti, in connexum. Nam quæcunq; disjuncta enunciata vera sunt: eorum partes inter se comparatæ sunt, ut si una affirmetur, reliqua necessarió neganda sit: & vicissim, si una negetur, reliqua sit affirmanda. quo fit ut enunciata disjuncta in ejusmodi connexa transmutari possunt: ut,

Aut dies est, aut nox est: Ergo
Si dies est, nox non est.
Et vicissim, *Si nox est, dies non est.*
Item, *Si dies non est, nox est.*
Et vicissim, *Si nox non est, dies est.*

Cęterúm unusquisque disjunctus syllogismus potest permutari duobus connexis: altero primi, altero secundi modi. Primi modi fit, quum assumitur pars antecedens: secundi, quum consequens.

Disjunctus primi modi.

Aut dies est, aut nox est.
At dies non est.
Nox igitur est.

Æquipollentes.

Connexus primi modi.

Si dies non est, nox est.
At dies non est.
Nox igitur est.

Con-

Connexus ſecundi modi.

Si nox non eſt, dies eſt.
At dies non eſt.
Nox igitur eſt.

Disjunctus ſecundi modi.

Aut dies eſt, aut nox eſt.
At dies eſt.
Nox igitur non eſt.

Æquipollentes.

Connexus primi modi.

Si dies eſt, nox non eſt.
At dies eſt.
Nox igitur non eſt.

Connexus ſecundi modi.

Si nox eſt, dies non eſt.
At dies eſt.
Nox igitur non eſt.

Non & dies] Hujuſmodi quoque ſyllogiſmum ad cõnexum revocari poſſe, admonuimus ſuprá in cap. 12. Idem enim eſt, ac ſi diceretur:

Connexus primi modi.

Si dies eſt, nox non eſt.
At dies eſt.
Non igitur nox eſt. Vel

Connexus ſecundi modi.

Si nox eſt, dies non eſt.
At dies eſt.
Non igitur nox eſt.

Talis eſt & hic ſyllogiſmus:

Chriſtus non & verus homo eſt, & ſuo corpore ubique eſt.
At Chriſtus, verus homo eſt: teſte Scriptura.
Non igitur ubique eſt Chriſtus ſuo corpore.

Sic: *Nemo poteſt ſimul ſervire Deo & mammonæ.*
At omnis avarus ſervit mammonæ.
Nullus igitur avarus ſervit Deo.

Quan-

Quanquã hîc ſyllogiſmus ſimplex eſt: quum habeat ſimplicem argumenti cum partibus quæſtionis diſpoſitionem. Idem enim eſt ac ſi diceretur:

Ceſ *Nemo qui ſervit Deo, ſervit mammonæ.*

a *At omnis avarus ſervit mammonæ.*

re *Nullus igitur avarus ſervit Deo.*

Similiter ſyllogiſmus ſimplex eſſe poteſt, ſi maximè enunciata in eo omnia compoſita ſint: cujuſmodi ſunt ſyllogiſmi qui vocantur hypothetici διὰ τριῶν, per tria: itẽ δι' ὅλυ, per totum. Quarum appellationum poſterior ſoriti inprimis tribui videtur, ſi ex puris connexis conſtet. Utriuſq; generis ſyllogiſmus formari poteſt ex verbis Apoſtoli 1. Corinth. 15, verſibus 13, 14, 15, & 17.

Διὰ τριῶν.

verſ. 14 & 15 *Si Chriſtus non reſurrexit: inanis eſt prædicatio noſtra: inanis eſt & fides veſtra; nosq; ſumus falſi teſtes Dei.*

verſ. 13. *Atqui ſi reſurrectio mortuorum non eſt: Chriſtus non reſurrexit.*

Ergo ſi reſurrectio mortuorum non eſt, inanis eſt prędicatio noſtra; inanis eſt & fides veſtra, &c.

Δι' ὅλυ.

verſ. 13. *Si reſurrectio mortuorum non eſt: Chriſtus quoque non eſt excitatus.*

14. *Si Chriſtus non eſt excitatus, inanis eſt prædicatio noſtra.*

14. *Si inanis eſt prædicatio noſtra: inanis eſt & fides veſtra.*

17. *Si inanis eſt fides veſtra: adhuc eſtis in peccatis veſtris.*

Ergo ſi reſurrectio mortuorum non eſt: adhuc eſtis in peccatis veſtris.

CAP. 17. DE METHODO SECUNDUM *Ariſtotelem unica.*

Metho-

"Methodus eſt dianoia variorum axiomatũ homogeneorum,pro naturę ſuæ claritate præ poſitorum;unde omnium inter ſe convenientia judicatur, memoriaque comprehenditur. Atque ut ſpectatur in axiomate veritas & falſitas,in ſyllogiſmo conſequẽtia & incõſequẽtia:ſic in methodo cõſideratur ut per ſe clarius prҫcedat,obſcurius ſequatur;omninoq; ordo & confuſio judicatur. Sic diſponetur ex homogeneis axiomatis primo loco abſoluta notione primum,ſecundo ſecundum, tertio tertium,& ita deinceps:ideoque methodus ab univerſalibus ad ſingularia perpetuó progreditur. Hac enim ſola & unica via proceditur ab antecedentibus omnino & abſoluté notioribus ad conſequentia ignota declarandum; eamque ſolam methodum Ariſtoteles docuit.

CAP. 18. DE PRIMA METHODI *illuſtratione per exempla artium.*

Sed methodi unitatem exempla doctrinarũ & artium præcipué demonſtrãt præcipuéque vindicant; quibus quamvis omnes regulę generales ſint & univerſales, tamen earũ gradus diſtinguuntur:quantoque unaquęque generalior erit,tanto magis prҫcedet.Generaliſſima loco & ordine prima erit,quia lúmine & notitia prima eſt: ſubalternæ conſequentur, quia

quia claritate ſunt proximę atq;ex his naturâ notiores prępone͞tur, minús notę ſubſtituentur, tandemque ſpecialiſſimæ conſtituentur. Definitio itaq; generaliſſimaprima erit:diſtributio ſequetur.quę ſi multiplex fuerit,pręcedet in partes integras partitio,ſequetur diviſio in ſpecies:partesque ipſę & ſpecies,eodem ordine ſunt rurſus tractandæ ac definiendę, quo diſtributæ fuerint:& tranſitionum vinculis,ſi longior inter eas interſit explicatio,colligādę ſunt:Id enim auditore͞ reficit ac recreat. Atq; ut res familiariús accipiatur,exemplo quoque familiari nobis utendum eſt. Omnes definitiones,diſtributiones,regulę Grāmaticę,repertæ ſint, atque unaquæque ſigillatim judicata: omniaq; hæc documenta variis tabellis inſcripta,uná confundantur & conturbentur in hydria aliqua, ut in Ollæ ludo fieri ſolet: hîc ſi quęras,quę pars Dialecticę te doceat,has regulas ita confuſas diſponere & in ordinem redigere: primó locis inventionis nihil opus eſt, cúm ſint omnia reperta:neq; primo axiomatis judicio,cúm unumquodq; axioma probatum & ęſtimatum ſit: neque ſecundo ſyllogiſmi judicio opus,cúm ſint omnes ſingularū rerum controverſiæ his de rebus diſceptatę & concluſę:ſola methodus ſupereſt. Dialecticus igitur lumine methodi artificioſæ, ſeliget in hac urna definitionem Grammaticæ (id enim eſt generaliſſimū)& primo loco ſtatuet: Grāmatica

tica eſt doctrina bene loquendi. tū requiret in eádem urna partitionem Grāmaticæ,& collocabit ſecundo loco:Partes Gāmaticæ ſūt duæ: Etymologia & Syntaxis. Deinceps in eodem vaſe definitionem Etymologię de vocibus ſeparabit,& tertio gradu antecedentibus adjunget : tum vocis partes in literis & ſyllabis,ſpeciesque in vocibus numeri & ſine numero requiret,exituumque tranſitiones ſuis locis collocabit.Atque ita omnium etymologiæ partium definitiones,diſtributiones,colligationes, exempla denique ſpecialiſſima in ſingulis diſponet.Idemque in Syntaxi faciet.Hanc viam omnes artes ſibi propoſuerunt.

CAP. 19. DE SECUNDA METHODI *illuſtratione per exempla poëtarum, oratorum,hiſtoricorum.*

Atqui methodus, non ſolúm in materia artium & doctrinarum adhibetur, ſed in omnibus rebus,quas facilé & perſpicué docere volumus:ideoque poëtę,oratores, omneſque omnino ſcriptores, quoties docendum ſibi auditorem proponunt,hanc viam ſequi volunt; quamvis nō uſquequaque ingrediantur atque inſiſtant. Virgilius in Georgicis diſtribuit propoſitam materiam in quatuor partes, ut anté dixi: primoque libro res communes perſequitur, ut Aſtrologiam, Meteorologiam, deque ſegetibus & earū cultu diſſerit; quę pars operis

ris prima erat. tumque transitio adhibetur initio secundi libri:

Hactenus arvorum cultus & sidera cœli,
Nunc te Bacche canam:

Deinceps scribit generaliter de arboribus, tum specialiter de vitibus. Trãsitio secunda adhibetur ad tertiam partẽ, sed imperfectior & sine epilogo. Tertii libri initio de bobus, equis, ovibus, capris, canibus:

Te quoq; magna Pales, & te memorande canemus
Pastor ab Amphryso.

Tandem initio quarti libri trãsitio tertia est de quarta parte, sed itẽ imperfecta é sola propositione de apibus:

Protinus aërii mellis sylvestria dona
Exequar.—

Sic igitur Poëta generalissimũ primo, subalterna medio, specialissima extremo loco ponere studuit. Sic Ovid. in Fastis, dispositionis hujus gratiam sequitur: proposuit initio summum operis:

Tempora cum caussis Latium digesta per annum,
Lapsaq; sub terras ortaq; signa canam.

Mox imploratione facta, partitionem anni statuit, factam á Romulo primúm in decem menses, quam reprehendit:

Tempora digereret cúm conditor urbis, in anno
Constituit menses quinq; bis esse suo.

Et

Et pauló póſt Numę diviſionem pleniorem adjungit:

At Numa nec Janũ, nec avitas præterit umbras:
Menſibus antiquis præpoſuitq; duos.

Denique poëta communes differentias interpretatus diei faſti, nefaſti, comitialis, nundinalis, calendarum, nonarum, iduum, tum atri: tãdem unumquemque menſem ſuo loco proſequitur, & præfatione ordinis hujus á generalibus ad ſpecialia ſtudium indicat:

Hæc mihi dicta ſemel, totis hærentia faſtis,
Ne ſeriem rerum ſcindere cogar, erunt.

Tandẽ ſingulis partibus expoſitis tranſitio conjungitur, ut in fine 1. & initio 2.

Sed jam prima mei pars eſt exacta laboris,
Cumq; ſuo finem menſe libellus habet.
Janus habet finem, cum carmine creſcat & annus:
Alter ut it menſis, ſic liber alter eat.

In ſingulis libris poſtea trãſitiones adhibẽtur, ſed min' accuraté. Oratores in procemio, narratione, confirmatione, peroratione hunc ordinem affectant; eumque artis & naturæ & rei ordinem appellant, & interdum ſtudioſiús affectantur: ut in accuſatione Cicero primúm proponẽdo, tum partiendo, Quæſtor (inquit) Cn. Papyrio Cos. fuiſti ab hinc annos quatuordecim; & ex illa die ad hanc diẽ quæ feciſti, in judicium voco: hora nulla vacua furto, ſcelere, crudelitate, flagitio reperietur. Propoſitio hîc & defini-

definitio ſummę rei eſt,tanquam in hoc judi-
„ cio generaliſſima. Partitio ſequitur: Hi ſunt
„ anni conſumti in Quæſtura & legatione Aſia-
„ tica,& Prętura urbana, & Prætura Siciliensi:
„ quare hæc eádē erit quadripartita diſtributio
„ totius accuſationis meæ.Quas partes quatuor,
earumq; partiū particulas, deinceps ſuo quā-
que ordine & loco tractavit,& tranſitionibus
„ copulavit;tres primas tertio libro: Quamobrē
„ (ait)Quæſtura iſtius demonſtrata,primiq; ma
„ giſtratus & furto & ſcelere perſpecto,reliqua
„ attēdite.Tum veró expoſitis legationis crimi-
nibus,tranſitio ad Preturam ſequitur: Verúm
„ ad illam jam veniamus præclaram Præturam,
„ criminaq; ea,quæ notiora ſunt his,qui adſunt,
„ quám nobis,qui meditati ad dicendum parati-
„ que venimus. Tranſitio hæc imperfectior eſt
ſine epilogo: tandē principio quartę oratio-
nis tranſitio eſt conſimilis ad quartam partem
„ de Prætura Siciliensi: Multa mihi neceſſarió,
„ judices,prætermittenda ſunt;ut poſſim aliquo
„ modo de iis rebus,quę meæ fidei cōmiſſę ſūt,
„ dicere: recepi enim cauſſam Siciliȩ: ea me ad
„ hoc negotium provincia attraxit. Sic Livius
ſummam ſeptingentorum annorum initio
complectitur,tum per decades dividit.

CAP. 20. DE CRYPTICIS
methodi.

Hæc igitur in variis axiomatis homogeneis
ſuoq; vel ſyllogiſmi judicio notis methodus
erit

erit, quoties perſpicué res docenda erit: At cúm delectatione motúve aliquo majore, in parte aliqua fallendus erit auditor; homogenea quędam rejicientur, ut definitionum, partitionum, tranſitionumque lumina: quædam aſſumentur heterogenea, velut digreſſiones á re & in re commorationes; ſed præcipué rerum ordo initio invertetur, antecedentiaque nonnulla cōſequentibus poſtponentur. Itaq, ad illam perfectę methodi regulam hęc alicubi imperfectior forma non ſolúm detractis rebus mutila eſt vel ſuperadditis redundat: ſed ordinis ſui quibuſdam gradibus inverſis præpoſtera eſt. Quod Poeta facit majore quadam artificii ſpecie, dum populum ducendum ſibi proponit, id eſt, belluam multorum capitum: ideoque variis modis decipit, incipit á medio, ibique primum ſæpe comprehendit, poſtremum denique incerto aliquo & inopinato caſu concludit. Sic (ut Horatius ait) Homerus Iliada diſpoſuit:

Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo:
Semper ad eventum feſtinat, & in medias res
Non ſecus ac notas auditorem rapit: & quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit.
Atque ita mentitur, ſic veris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

Sic Virgilius AEneam á Sicilia excepit, & in convivio Carthaginis præterita narrantem fecit: poſtrema variis perturbata caſib, induxit.

O Sic

Sic Comici poetæ tametsi magno judicio comœdias per actus & scenas distinguunt: efficiunt tamen ut omnia fortuita videātur. Oratores veró ad victoriā omnia referunt. Itaque nō tā docendi, quám permovendi gratiâ firmissimum quodq; primū ab iis collocatur: dum tamen ea quę eque excellent, serventur etiam ad extremū, & Homerica dispositione mediocria in mediam turbam atq; in gregē conferantur.

Methodus] Id est, ordo notionum tum simplicium tum complexarum, qui in artium ac disciplinarum institutione observari debet. Qui ordo á Platone & Aristotele vocatur ὁδὸς, id est via. 1. Ethic. 4. εὖ γὰρ καὶ Πλάτων ἠπόρει τοῦτο καὶ ἐζήτει, πότερον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἢ ἐπὶ τὰς ἀρχάς ἐστιν ἡ ὁδός, hoc est, Bene enim & Plato de hoc dubitabat & quærebat, utrum via (scilicet docendi) á principiis, an veró ad principia duceret. Galenus veró in Arte parva διδασκαλίας, id est doctrinas vel potiús doctiones (ut ita dicam) appellat. Verúm iste docēdi ordo seu via, nomine jam in scholis recepto, & apud doctos usitato methodus vocatur per metonymiam subjecti, nam μέθοδος proprié significat alicujus artis aut scientiæ institutionem, ratione & via (ut Cicero loquitur) susceptā: interdum etiam ipsam artem & rei cujuspiam bene efficiendæ facultatem: quę quidem utraque ideo μέθοδος veteribus Gręcis, ut Platoni, Aristoteli, Galeno, dicta fuit: quód sit μετὰ ὁδοῦ, id est cum via, hoc est, quód legitima ratione & quasi recta via vel ad effectionem operis artificiosi, vel ad cognitionem præceptorum artis aut theorematum scientiæ deducat. Portó duplicem illam hujus vocabuli significationem horū inductione exemplorum confirmo. 1. Topic. 1. ἡ μὲν πρόθεσις τῆς πραγματείας, μέθοδον εὑρεῖν, ἀφ' ἧς δυνησόμεθα συλλογίζεσθαι περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος προβλήματος, ἐξ ἐνδόξων· καὶ αὐτοὶ λόγον ὑπέχοντες, μηδὲν ἐροῦμεν ὑπεναντίον h. e. Propositum hujus

1 Offic.

jus tractatus est, methodum invenire, á qua *instructi* argumentari possimus de quovis proposito problemate, ex probabilibus: & ipsi disputationem sustinentes, nihil dicamus pugnans. Hîc Aristoteles Dialecticã suam seu Topicam cui tanquam contrariam speciem opponit Apodicticã, dicit esse μέθοδον: id est (meo quidem judicio) artem seu bene quippiam efficiendi facultatem. Eod. ca. in fine: διότι περὶ οὐδενὸς αὐτῶν, τὸν ἀκριβῆ λόγον ἀποδοῦναι προαιρέμεθα· ἀλλ' ὅσον τύπῳ, περὶ αὐτῶν βουλόμεθα διελθεῖν· παντελῶς ἡγούμενοι ἱκανὸν κατὰ τὴν προκειμένην μέθοδον, τὸ δύνασθαι γνωρίζειν ὁπωσοῦν ἕκαστον αὐτῶν. hoc est: Quapropter de nullo istorum accuratam rationem reddere propositum nobis est: sed quantum *fieri potest* rudi adumbratione, de iis volumus differere: existimantes omnino satis esse pro suscepta methodo, posse utcunque cognoscere unumquodq; eorum. Hîc susceptam Dialecticæ seu Topicæ institutionem, vel certé rursus ipsam Topicam μέθοδον appellat. Sic & c. 2. ubi utilitates susceptæ tractationis enumerans, primam ponit πρὸς γυμνασίαν ad exercitationem: quo vocabulo intelligere videtur exercitationem illam scholasticam qua certis thesibus in medium propositis, contrá disputatur. tum subjungit: μέθοδον γὰρ ἔχοντες, ῥᾷον περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος ἐπιχειρεῖν δυνησόμεθα. hoc est, nam si methodum habeamus, faciliús poterimus de quovis proposito *alterum argumentando* aggredi. Hîc rursus μέθοδον vocat ipsam Dialecticam. Deinde in expositione utilitatis tertiæ, ita loquitur: ἔτι δὲ πρὸς τὰ πρῶτα τῶν περὶ ἑκάστην ἐπιστήμην ἀρχῶν. hoc est: Præterea ad prima cujusq; scientiæ principia. sc. utilis est suscepta tractatio. Et paucis interjectis, ἐξεταστικὴ γὰρ οὖσα, (ἡ διαλεκτικὴ) πρὸς τὰς ἁπασῶν τῶν μεθόδων ἀρχὰς ὁδὸν ἔχει. h. e. Quum enim Dialectica exquisitrix sit, ad omnium methodorum principia viam habet. Ecce hîc methodos nominat, quas pauló anté appellaverat ἐπιστήμας, id est, scientias. Et mox ἕξομεν δὲ τελέως τὴν μέθοδον, ὅταν ὁμοίως ἔχωμεν, ὥσπερ ἐπὶ ῥητορικῆς καὶ ἰατρικῆς καὶ τῶν τοιούτων δυνάμεων. h. e. Habebimus autem

perfectè hanc methodum, quando similiter affecti erimus, ut in rhetorica & arte medendi aliisque id genus facultatibus. Hîc rursus methodi nomine ipsam Dialecticam intelligit, ut ex comparatione cum similibus artibus liquet. Item cap. 3. in principio: πρῶτον οὖν θεωρητέον ἐκ τίνων ἡ μέθοδος; hoc est, primúm igitur videndum est, ex quibus rebus hæc methodus *constet*. Hîc rursus methodi vocabulo Dialecticam intelligit. Atque hæc sunt loca in Topicis: jam é Rhetoricis cősiderétur hęc. 1. Rhet. 1. ter hoc vocabulum reperitur, capite autem 2. semel: quibus omnibus in locis institutionem artificiosam significat. Etenim primo capite Aristoteles magistros dicendi suæ ætatis reprehendens, tanquam nő bene rhetoricam τεχνολογοῦντας, h. e. in artis formam redigentes, inter alia sic ait; διὰ γὰρ τοῦτο, τῆς αὐτῆς οὔσης μεθόδου περὶ τὰ δημηγορικὰ καὶ δικανικά· καὶ καλλίονος καὶ πολιτικωτέρας τῆς δημηγορικῆς πραγματείας οὔσης, ἢ τῆς περὶ τὰ συναλλάγματα· περὶ μὲν ἐκείνης οὐδὲν λέγουσι· περὶ δὲ τοῦ δικάζεσθαι πάντες πειρῶνται τεχνολογεῖν· ὅτι ἧττόν ἐςι πρὸ ἔργου, τὰ ἔξω τοῦ πράγματος λέγειν, ἐν τοῖς δημηγορικοῖς· καὶ ἧττόν ἐςι κακοῦργον ἡ δημηγορία δικολογίας. hoc est. Propterea enim, quum una eademque methodus sit quæ & circa caussas populares & circa judiciales versatur: quumque illa de popularibus caussis tractatio pulchrior & civilior sit, quám ea quæ occupatur in contractibus: de illa nihil dicunt: de litigando autem omnes conantur artem tradere: quoniam in illa de popularibus caussis disputatione minús operæ pretium est ea dicere quę extra rem sunt: & *quoniam* popularis oratio minús malefica est quám litigatio. Hîc Aristoteles artem rhetoricã μέθοδον appellat. huic enim arti considerationem caussarum civilium attribuit. sicut ex illa ipsa tractatione satis apparet. Ibidem paulo póst, ἐπεὶ δὲ φανερόν ἐςι, ὅτι ἡ μὲν ἔντεχνος μέθοδος περὶ τὰς πίςεις ἐςίν. h. e. Quoniam igitur manifestum est, methodum artificiosam versari circa probationes. Hîc rursus Rhetoricam methodum nominat: & addit ἔντεχνον, artificiosam: ut veram & legiti-

gitimam artem, á falsa illa aliorum technologia distinguat. Sic in fine capitis : περὶ δὲ αὐτῆς ἤδη τῆς μεθόδου πειρώμεθα λέγειν. hoc est, Sed nunc de ipsa methodo differere conemur. hoc est, de ipsa arte dicendi. Mox enim in principio capitis secundi, Rhetoricam definit, inquiens: ἔστω δ' ἡ ῥητορικὴ, δύναμις, &c. Item pauló post, quum probationes distinxisset in ἀτέχνους & ἐντέχνους, id est, inartificiales & artificiales : definit artificiales ad hunc modum: ἔντεχνα δὲ, ὅσα διὰ τῆς μεθόδου καὶ δι' ἡμῶν κατασκευασθῆναι δυνατόν. hoc est, Artificiales *probationes voco*, quæ per methodum & per nos comparari possunt. Quam autem quæso methodum hîc intelligit Aristoteles, nisi ipsam artem Rhetoricam? In qua tradenda doctrinam περὶ τῶν ἐντέχνων πίστεων, de artificialibus probationibus, ab aliis perperam omitti dixerat capite primo. Atque hæc é Rhetoricis. Videamus nunc unum atque alterum locum in Ethicis Nicomacheis. Lib. 1, cap. 1, statim in principio: πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πρᾶξίς τε καὶ προαίρεσις, ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ. id est, Omnis ars & omnis methodus, similiter veró & actio & propositum, bonum aliquod appetere videtur. Hîc methodus significare videtur artem aliquã liberalem, & ingenuam: sicut τέχνη significat artem mechanicam. Vel certé significat ratione susceptam institutionẽ, quo modo Lambinus vertit. Deinde in fine cap. 2. ἡ μὲν οὖν μέθοδος, τούτων ἐφίεται, πολιτική τις οὖσα. hoc est, Hæc igitur methodus, ista appetit: quum sit civilis quædam *facultas*. Hîc doctrinam de moribus seu scientiam ethicam, methodum appellat.

Quin etiam scientiam quam vulgó vocat metaphysicam, quamq; Aristoteles σοφίαν, id est sapientiam nominat: eandem etiam methodum appellat, vel certé dissertationem de illa. Etenim cap. 3. veterum philosophorum de primis caussis opiniones enumeraturus, ait, sibi illas percurrẽti aliquid occursurum quod ad institutam methodum conducat: ἐπελθοῦσι γοῦν, inquit, ἔσται τι προὔργου τῇ μεθόδῳ τῇ νῦν.

Sed hæc de vocabulo methodi satis: ipsam autē hanc de methodo doctrinam verissimam, & exemplis artium (videlicet Grammatices, Rhetorices, & Dialectices) á nostro authore optimé traditarum, satis testatam atque confirmatam esse judico.

Ut autem & nos aliquid (quantum Dominus hoc tēpore dederit) ad præclarissimam hanc de methodo doctrinam illustrandam afferamus: proponemus in exemplum epistolam S. Pauli ad Romanos: quam summa sapientia scriptam esse, nemo divinorum interpretum unquam dubitavit.

Ea igitur epistola in tres principales partes distingui potest: in procœmium, institutionem doctrinæ Christianæ, & perorationem. quarum partium ordo utique naturalis est. Procœmium seu præfatio cōtinetur cap. 1, usq; ad vers. 16. Institutio, á v. 16, cap. 1, usque ad v. 14, cap. 15. Peroratio denique, á vers. 14, c. 15. usque ad finem epistolæ. Deinde veró ipsa doctrinę Christianæ institutio rursum in quinque partes potest distribui: quarum singularum hæc summa est.

I. De *peccato*: Omnes homines esse peccatores. cap. 1, 2, 3.

II. De *justificatione*: Neminem justificari ex operibus Legis: sed quotquot justificantur, eos justificari sola fide in Christum. cap. 3, 4, 5.

III. De *sanctificatione*: Qui justificantur, eos etiam sanctificari: sed sanctificationem esse in hac vita imperfectam. cap. 6, 7, 8. Et cap. 8. etiam de *tolerantia crucis* & *spe vitæ æternæ*: Eos nimirum qui justificati & sanctificati sunt, patienter ferre afflictiones propter Christum illatas, easq; vincere spe certissima vitæ ęternæ.

IIII. *Refutatio* objectionis contra doctrinam de justificatione propositam: nempe, Si per solam fidem in Christum justificarentur homines ac tandem salvarentur: oporteret Judaicam quoque gentem in Christum credere. At ea gens in Christum non credit. Ergo nō videtur vera esse illa Pauli de justificatione doctrina. Re-

spondet

spondet Apostolus ex arcana doctrina de divina quorundam ad vitam æternam electione, aliorum veró reprobatione ac rejectione. cap.9,10,11.

V. De *studio bonorum operum*: ad quod hortatur omnes Christianos. cap.12,13,14,15.

Jam hę quoq; partes ordine naturali sese consequuntur. Primúm enim peccatum prius est justificatione. nā si peccatum sit, nō est necesse justificationem, id est, absolutionem á peccato seu condonationem peccati esse: at, si justificatio sit, necesse est peccatum præcessisse.

Deinde justificatio prior est sanctificatione. nam etsi nunquam est sine illa, sicut sol nunquam est sine calore & splendore: tamen prior est ut caussa originalis: nam ex fide qua justificatio cōstat, sanctitatis studium & initium nascitur. Jam doctrina illa de justificatione fidei, prior etiam est refutatione objectionis contrariæ. nam si doctrina illa sit, non est necesse eam ut falsam reprehendi: at reprehendi illa non potest, nisi sit. Quanquam hîc incidit quędam methodi atque ordinis naturalis inversio: quatenus Apostolus in hac refutatione de fidei & incredulitatis, ac proinde etiam justificationis & condemnationis caussa prima atque suprema disputat: videlicet de æterna Dei prædestinatione. Postremó præcedens illa doctrina tum de justificatione & sanctificatione, tum de divina electione, prior est cohortatione ad studium bonorum operum: quum beneficium pejus sit gratiarum actione: Studium autem bonorum operum gratiæ Deo referendæ causa á Christianis suscipiendum sit.

FINIS.

INDEX EORVM QVAE IN RAMI DIALECTICA, ET PISCATORIS ANIMADVERSIONIBUS NOTATU DIGNA VISA SUNT.

Artifi-

Con-

Hypo-

Syllo-

F I N I S.

